

ΕΠΙΣΗΜΑΙΟΣ

ΕΡΑΝΙΣΤΗΣ

ΣΥΛΛΟΓΗ ΔΙΑΤΡΙΒΩΝ ΠΡΩΤΟΤΥΠΩΝ

ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΡΑΖΟΜΕΝΩΝ ΕΚ ΤΩΝ ΑΡΙΣΤΩΝ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ.

Π α ρ ᾶ

ΕΚ ΤΩΝ Κ. ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ, Γ. ΒΕΛΑΙΟΥ, Π. ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, Α. Ρ. ΡΑΓΚΑΒΕΛΛΟΥ,

Ν. ΔΕΒΑΛΙΕΩΣ, ΚΑΙ Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΥ.

Τ Ο Μ Ο Σ Β.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ Δ΄. ΤΟΥ Α΄. ΕΤΟΥΣ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

1840.

ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ ΕΜ. ΑΝΤΩΝΙΑΔΟΥ.

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΣ

ΗΡΑΝΙΣΤΗΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ.

Προεισαγωγικὸν μάθημα εἰς τὴν ἐρμηνείαν
τῶν περὶ δήμου καὶ ἐπαρχίας Νόμων
τοῦ Καθηγητοῦ Π. Ἀργυροπούλου.

Ὅταν πραγματεύεται τις περὶ ὀργανισμοῦ τῆς κοινω-
νίας ὑπάρχουν δύο μέθοδοι ὑποπτείας. Κατὰ τὴν πρώτην
ἐπεξεργάζεται τις τοὺς γενικοὺς τῆς κοινωνίας θεσμοὺς, πῶς
ἢ κεντρικὴ κυβέρνησις ἐπενεργεῖ εἰς ὀλόκληρον τὴν κοινω-
νίαν, καὶ πῶς ἀντιπροσωπεύει αὐτὴν ὡς πρὸς τὰς ἐσωτε-
ρικὰς τῆς ἀνάγκας καὶ ὡς πρὸς τὰς ἐξωτερικὰς, μὲ τὰ
ἄλλα ἔθνη, σχέσεις. Περὶ αὐτὴν ἡσχολήθημεν ἤδη ἐπε-
ξεργαζόμενοι τοὺς κεντρικοὺς τῆς κοινωνίας θεσμοὺς.
Σήμερον, Κύριοι, ἡ ἐπεξεργασία μας θέλει ἐνδιατρίψει εἰς θε-
σμοὺς μικροτέρους, εἰς ὀργανισμοὺς ὑποδεεστέρους, εἰς
συμφέροντα τὰ ὅποια φθάνουν μέχρι τοῦ γενικοῦ καὶ
αἰθερίου ὀρίζοντος τῆς ἐπικρατείας, ἀλλ' ἀφοῦ διαβῶσιν
διὰ τῶν ἀτομικῶν συμφερόντων τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ
δήμου.

Εἶναι εὐμορφον θέαμα ἢ πατρίς μὲ τοῖς γενικοὺς τῆς
θεσμοὺς, μὲ τὴν κεντρικὴν τῆς ἀρχὴν ἐπισκιάζουσιν ὅλον
τὸ κράτος· ἀλλὰ καθὼς τὸ κοινωνικὸν αἶσθημα ἐπεκτει-
νόμενον καθ' ὅλην τὴν ἀνθρωπότητα, διὰ τὰ ὀρισθῆ καὶ τὰ

ἀναπτυχθῆ, ἔχει χρεῖαν ὀρίων καὶ ἀναγκάζεται νὰ περιληφθῆ ἐντὸς ἐπικρατείας τινὸς· κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ αὐτὴ ἡ ἐπικρατεία διὰ νὰ κυβερνηθῆ καλῶς καὶ νὰ εἰσδύσουν καθ' ὅλα τῆς τὰ μέρη ὁ κοινωτισμὸς καὶ τὸ εὐδιόκητον ἔχει ἀνάγκην χωρισμοῦ καὶ διαιρέσεως. Προέρχεται ἴσως ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινον ἀσθένειαν· ἀλλὰ πέραν τινῶν ὀρίων ἡ ἀνθρώπινος διάνοια καθὼς καὶ τὸ ἀνθρώπινον αἶσθημα ἐξασθενοῦν ἐξαπλούμενα διὰ τοῦτο ἡ διαιρέσις καὶ ὁ χωρισμὸς ἔρχεται εἰς βοήθειαν τῆς ἀδυναμίας μας.

Καὶ ὁ πατριωτισμὸς αὐτὸς διαχέεται μὲν ἐφ' ὅλον τὸ κράτος, ἡ καρδία πάλλει ἀδιαιρέτως διὰ τὴν γενικὴν πατρίδα, ἀλλ' ἡ γενικὴ πατρίς εἶναι μακρὰν, τὸ γενικὸν αἶσθημα τοῦ πατριωτισμοῦ εἶναι ἀπέραντον, διὰ τοῦτο ἡ καρδία ἔχει ἀνάγκην ὀρμητηρίου τινος καὶ σταθμοῦ, ὅπου ὁ ἄνθρωπος ἀναπαύεται τρόπον τινα εἰς συμβεβηκότα ὑλικώτερα, συνδεόμενα μὲ τὰ ἀτομικά του συμφέροντα καὶ μὲ τὴν καθημερινὴν του ζωὴν· καὶ ἡ φροντίς καὶ ἡ σπουδὴ περὶ τῶν δημοτικῶν καὶ ἐπαρχιακῶν πραγμάτων χρησιμεύει ἐνταυτῷ ὡς ὀρμητήριον καὶ ὡς σταθμὸς τοῦ πάτριωτισμοῦ.

Τὸ κράτος καὶ ἡ γενικὴ πατρίς διαγράφοντες περὶ ἡμᾶς κύκλους ὑπερμεγέθεις δὲν δύνανται νὰ μᾶς ἐγγίσουν παρὰ κατὰ τινὰς κινήσεις τῆς καρδίας μας καὶ κατὰ τινὰ μεγάλα συμβεβηκότα τῆς κοινωνίας· ἀλλ' ὁ δῆμος καὶ ἡ ἐπαρχία περιστρεφόμενοι διὰ κύκλων ἀδιακόπως περιγραφόμενων περὶ ἡμᾶς, μᾶς ἐγγίζουσιν καθ' ὅλας τὰς κινήσεις μας καὶ κατὰ πάντα τὰ συμβεβηκότα τῆς ζωῆς μας.

Τὸ κράτος πολλάκις περιλαμβάνει τεμάχια ἀσύνδετα καὶ ἄσχετα πρὸς ἄλληλα, τὰ ὅποια δὲν ἐμπνέουσιν πρὸς ἄλληλα στοργὴν μὴ συνδεόμενα μῆτε διὰ τῆς γλώσσης, μῆτε διὰ τῆς θρησκείας, μῆτε διὰ τῆς κοινῆς γενήσεως, καὶ πολλάκις ἐκπολεμούμενα διὰ συμφερόντων ἐχθρικῶν· ἀλλ' ὁ δῆμος καὶ ἡ ἐπαρχία δὲν χωρίζονται πώποτε διὰ τῆς διαφορᾶς τῶν συμβεβηκότων τούτων, ἐκ τούναντιό συνέχονται καὶ συσφίγγονται διὰ τῆς ταυτότητος συμφερόντων, διαλέκτου, θρησκευματος καὶ δικαιωμάτων.

Ὁ δῆμος καὶ ἡ ἐπαρχία εἶναι τὸ φυσικὸν καὶ κοινὸν στάδιον τῆς ἀνθρωπίνου δραστηριότητος. Ἐντὸς αὐτοῦ διανοίγομεν τοὺς παιδικούς μας ὀφθαλμούς, ἐντὸς αὐτοῦ εὐρίσκομεν ὅλους τοὺς μάρτυρας τῆς παιδικῆς μας ἡλικίας, ἢ ἀτομικὴ ἡμῶν ἐργασία στρεφόμενη περὶ αὐτὰ ἢ ὑλικὰ πράγματα ἢ ἐφαρμοζομένη ἐπὶ ἀκίνητα ἢ κινητὰ κτήματα ἐντὸς αὐτῶν ἐνεργεῖται. Ἐκτὸς ὀλίγων τινῶν ἀνδρῶν ἐξόχων, οἱ ὅποιοι ἐπεκτείνονται πέραν τῶν ὁρίων τοῦ δήμου καὶ τῆς ἐπαρχίας καὶ αὐτοῦ ἐνίοτε τοῦ Κράτους, οἱ κοινοὶ ἀνθρωποι οἱ ὅποιοι ἀποτελοῦν τὸ 1/30 τοῦλάχιστον τοῦ πληθυσμοῦ περιορίζονται ἐντὸς τοῦ Δήμου, ἢ μόλις ἐξαπλοῦνται ἐντὸς τῆς ἐπαρχίας ὡς πρὸς τὰς ἡμερουσίους σχέσεις των. Ἡ κοιτὶς καὶ ὁ τάφος, καὶ τὸ μεταξὺ αὐτοῦ διάστημα, καὶ αἱ βιωτικαὶ περιπέτειαι, καὶ ἡ τῆς ζωῆς δραστηριότης, καὶ τὰ καθημερινὰ συμφέροντα, ἐντὸς αὐτῆς τῆς περιφέρειας περιστέλλονται.

Εἶναι ἄφευκτος λοιπὸν ἡ σπουδὴ καὶ τοῦ δήμου καὶ τῆς ἐπαρχίας καὶ ἴσως ἡ σπουδὴ τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν ἡμπορεῖ νὰ λάβῃ ὡς ὀρμητήριον τὸν δῆμον. Τῷόντι Κ. ὑπὸ ὁποιαδήποτε ἐπιρροὴν καὶ ἂν ἐμορφώθησαν αἱ κοινωνίαι, ὑπὸ τὴν ῥάβδον τοῦ δεσπότη, ὑπὸ συνάλλαγμα αὐτοπραίρετον, ἢ ὑπὸ τὴν ἰσχὺν τῆς οἰκογενείας, δὲν συναγελάσθησαν διὰ μιᾶς οἱ ἄνθρωποι εἰς ἀπεράντους κοινωνίαις, ἀλλὰ συνῆλθον κατὰ μικρὰ ἀθροίσματα ὑπὸ τὴν νεμαδικὴν μορφήν τῆς φυλῆς ἢ ὑπὸ τὸν ἐδραῖον χαρακτήρα τῆς γεωργικῆς ζωῆς καὶ ἐπομένως ἐσχημάτισαν δήμους ἀνθυπάρκτους. Ὁ δῆμος λοιπὸν καὶ ἐντὸς τῆς κοινωνίας αὐτῆς σπουδαζόμενος, ἡμπορεῖ νὰ θεωρηθῆ ὡς πυρῆν τῆς κοινωνίας ὡς περιέχων τὰς στοιχειοδεστέρας σχέσεις καὶ τὰ στοιχειωδέστερα τοῦ κοινωνισμοῦ συμφέροντα· ἢ δὲ ἐπαρχία, συγκροτουμένη ἀπὸ τὴν συνένωσιν πολλῶν δήμων, ὡς ἀποτελοῦσα τὸν δεῦτερον βαθμὸν τοῦ κοινωνισμοῦ. Ἄλλ' ὁ δῆμος καὶ ἡ ἐπαρχία δὲν παρουσιάζονται τώρα ὑπὸ μοναδικὴν ἔποψιν. Ὡς μονὰς διοικητικὴ περιλαμβάουσα συμφέροντα καὶ δικαιώματα ἔχει ἀνθυπάρκτον τι ἄλλ'

εἶναι καὶ μέρος τοῦ ὅλου τῆς ἐπικρατείας, πρὸς ἣν ἔχει σχέσεις καὶ δεσμοὺς ἀναντιρρήτους, διὰ τοῦτο ὑπὸ δύο μορφὰς παρουσιάζονται καὶ ὑπάγονται εἰς δύο νόμους, τὸν γενικὸν, καὶ τὸν ἐπαρχιακὸν ἢ δημοτικόν.

Ἐκ τούτου, κατὰ δεύτερον λόγον ἡ σπουδὴ τῶν δημοτικῶν καὶ ἐπαρχιακῶν θεσμῶν συνδέεται μὲ τὸν ὀργανισμόν τοῦ κράτους. Ὁ ὀργανισμὸς οὗτος εἶναι ἀτελής ὅταν δὲν συμπληροῦται ἀπὸ τοὺς ἐπαρχιακοὺς καὶ δημοτικούς. Δὲν ἀρκεῖ τὰ γενικὰ τοῦ κράτους συμφέροντα ν' ἀντιπροσωπεύωνται ἐπιτυχῶς, πρέπει τὰ ἐπαρχιακὰ καὶ τὰ δημοτικὰ, ἀποτελοῦντα τὰ κοινότερα τῆς ζωῆς συμβεβηκότα, νὰ ἔχωσι τοὺς νομίμους ἀντιπροσώπους των καὶ προστάτας.

Αἱ κοινωνικαὶ ἀρχαὶ ἔχουν ἀναντιρρήτως περισσότερα δικαιώματα, καὶ τὸ μέγιστον δικαίωμα τοῦ νομοθετεῖν, ἐνῶ αἱ δημοτικαὶ καὶ ἐπαρχιακαὶ ἔχουν ἔργον μόνον τὸ διοικεῖν καὶ ἐκφράζειν τὰς κοινωνικὰς ἀνάγκας· ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀντίθεσιν ταύτην, ἀναφαίνεται πάλιν ἡ σχέσις καὶ ὁ σύνδεσμος μεταξὺ τοῦ κράτους τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ δήμου, σχέσις καὶ σύνδεσμος ἐνυπάρχων μεταξὺ τοῦ νόμου καὶ τῆς ἐκτελέσεως, μεταξὺ τῆς γενικῆς διοικήσεως καὶ τῆς μερικῆς καὶ περιορισμένης διαχειρίσεως, μεταξὺ τοῦ νομοθετεῖν καὶ τοῦ δίδειν τὰ ἀναγκαῖα στοιχεῖα καὶ τὰς πληροφορίας πρὸς δημιουργίαν νόμων.

Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωμεν, ὅτι καθὼς ἡ κεντρικὴ κυβέρνησις ἐπενεργεῖ ἐπὶ τὰς δημοτικὰς καὶ ἐπαρχιακὰς διοικήσεις καὶ συντρέχει εἰς τὴν τελειοποίησίν των, κινεῖ τὸν αὐτὸν λόγον ἀντενεργεῖ ὁ δημοτικὸς καὶ ἐπαρχιακὸς ὀργανισμὸς ἐπὶ τὴν κυβέρνησιν τοῦ Κράτους καὶ συντείνει εἰς τὴν εὐρύρυθμον καὶ ἀρμονικὴν πορείαν τῆς. Εἰς τὰ Κρίτη στερούμενα τοιούτων ὀργανισμῶν, σαλεύσασθε ὀλίγον τὴν κεντρικὴν ἀρχὴν καὶ μὲ αὐτὴν συγκλονεῖται ὅλον τὸ κράτος. Ἐκ τοῦ αἰτίου ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχουν, ἡ κεντρικὴ ἀρχὴ κλονουμένη εὕρισκει ἔρεισμα, καὶ πολλὰκις ὅταν αὐτὴ πέσῃ, οἱ δῆμοι καὶ αἱ

ἐπαρχίαι διατηροῦνται καὶ ἀνθίστανται. Ἡ ἱστορία καὶ πρὸ πάντων ἡ σύγχρονος ἱστορία τῆς Ἰσπανίας καὶ τῆς Γαλλίας, ἐπικυροῦ τὴν διαβεβαίωσιν ταύτην διὰ παραδειγμάτων ἀντιθέτων.

Ἄλλ' ἡ ῥύθμισις τῆς ἀμοιβαίας ταύτης ἐπενεργείας, μὲ τρόπον ὥστε νὰ γενῶνται ἐξ αὐτῆς ἀρμονία καὶ σύμπραξις πρὸς τὴν κοινὴν εὐδαιμονίαν καὶ ὄχι πόλεμος καὶ δρᾶσις ἀντιφατικὴ, ἀποτελεῖ ἐν τῶν κυριωτέρων ζητημάτων, τὰ ὁποῖα καθήμεραν θέλομεν ἀπαντήσῃ περὶ τὴν πορείαν μας.

Ὁ δημοτικὸς καὶ ἐπαρχιακὸς ὀργανισμὸς παρίσταται ὑπὸ μυρίας ἐπόψεϊς· ἀλλὰ μίαν ἐξ αὐτῶν δὲν πρέπει νὰ λησμονησωμεν μήτε εἰς αὐτὴν τὴν προοιμιώδη συνδιάλεξίν μας. Ἐλέχθη πρὸ πολλοῦ ὅτι ὁ δῆμος εἶναι ἀπεικόνισμα τοῦ κράτους, εἶναι κράτος ἐν μικρογραφίᾳ εἰκονιζόμενον. Αἱ μεταφοραὶ συχνὰ σκοτίζου ἀντὶ νὰ διασαφήσωσι τὰς ἐννοίας καὶ ὑπάρχουσι μύριοι λόγοι διὰ τοὺς ὁποίους δὲν υἰοθετοῦμεν ὀλοτελῶς τὴν μεταφορικὴν ταύτην ἔκφρασιν. Εἶναι ὅμως βέβαιον ὅτι ὁ δῆμος καὶ κατὰ μέρος ἡ ἐπαρχία εἶναι ἠθικὰ ὄντα αὐτοτελῆ, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἀναφαίνονται ὅλα τὰ συμβεβηκότα καὶ αἱ περιπέτεται τῆς ἐπικρατείας. Ὁ δῆμος κέκτηται κτήματα, φορολογεῖ, ἔχει ἀστυνομίαν ἰδίαν, ἐκπαιδεύει καὶ φιλανθρωπικὰ καταστήματα ἴδια· ἡ διοίκησις τοῦ διαίρεται εἰς ἐνεργὸν καὶ βουλευομένην καὶ ἀνευρίσκονται ἐν αὐτῇ καὶ δικαστικῆς ἐξουσίας ἴχνη, δηλ. τὰ τρία ἐλατήρια τῆς κυβερνητικῆς μηχανῆς. Ἐντὸς τοῦ δήμου γεννῶνται καὶ διαμάχονται τὰ αὐτὰ πάθη, αἱ αὐταὶ ὀρέξεις τὰ ὁποῖα ἀπαντῶνται εἰς τὸ κράτος· ἐπομένως, Κύριοι, ὁ δῆμος ἢ μπορεῖ ἀληθῶς νὰ χρησιμεύσῃ ὄχι μόνον ὡς ὄργανον διοικήσεως, καὶ ὡς μέσον ἀμέσου κοινωνικῆς προόδου, ἀλλὰ καὶ ὡς γυμναστήριον πολιτικοῦ βίου ὡς σχολεῖον κοινωνικῆς ἐκπαιδεύσεως, τῆς ὁποίας τόσους χρόνους ἐστερήθημεν.

Τὸ κράτος καὶ ὅταν εὐπορῇ συνταγματικῶν θεσμῶν δὲν προσκαλεῖ εἰς τὴν διαχείρησιν τῶν δημοσίων πραγμάτων παρὰ ὀλίγους τινας. Ἡ Γαλλία ἔχει 200,000 ἄνδρας ἐκ-

λογεῖς, ἢ Ἀγγλία περὶ τὸ ἑκατομμύριον καὶ δὲν εὐρέθη εἰσέτι κοινωνία Εὐρωπαϊκὴ νεωτέρα, ἐν τῇ ὁποίᾳ τὸ δικαίωμα τοῦ νομοθετεῖν, ἢ τοῦ ἐκλέγειν τοὺς νομοθέτας ἐπικληροῦται εἰς πάντα ἐνήλικα ἔχοντα τὴν χρῆσιν τοῦ νοῦς του.

Ἄλλὰ ἐντὸς κράτους ὑπάρχουν κοινωνικὰ καθήκοντα καὶ δικαιώματα, εἰς τῶν ὁποίων τὴν ἀπόλαυσιν καθεὶς ἠμπορεῖ νὰ προσκληθῆῖ καὶ κατ' εὐτυχίαν τὰ καθήκοντα ταῦτα δὲν εἶναι γενικὰ καὶ ἀφήρημένα, καθὼς τὰ τοῦ κράτους, ἀπαντοῦντα ὑψηλὴν διάνοιαν πρὸς κατανόησίν των, ἔχοντα μὲν ἐπιρροὴν εἰς τὴν εὐτυχίαν τοῦ ἀτόμου, πλὴν ἐπιρροὴν μακρυνὴν καὶ ἔμμεσον, ἀλλὰ συνδεόμενα μὲ τὰ καθημερινὰ συμφέροντα, καταληπτὰ, καθὼς ὅλα τ' ἀναγόμενα εἰς τὴν καθημερινὴν μας ζωὴν.

Δὲν πρόκειται περὶ νόμου τινος γενικοῦ, περὶ σχέσεων μεταξὺ ἐθνῶν, ἀλλὰ περὶ τῶν ὠφελειῶν ῥυμοτομίας, περὶ κτημάτων δημοτικῶν, περὶ τροφῆς, ἢ ὁποία μᾶς ζωογονεῖ καθημέραν, περὶ εὐκραοῦς περιέχοντος ἐντὸς τῶν ὁποίων ζῶμεν, περὶ τοῦ φιλανθρωπικοῦ καταστήματος ὅπου ἠμποροῦμεν κἀμμίαν φορὰν νὰ ζητήσωμεν ἄσυλον.

Τὰ δικαιώματα ταῦτα γεννᾷ ὁ δημοτικὸς καὶ ἐπαρχιακὸς ὀργανισμὸς, καθιστᾷ τοὺς πολλοὺς μετόχους τῶν δημοσίων πραγμάτων, καὶ τοὺς ἐξασκεῖ εἰς τὴν διαχείρησίν του μὲ τρόπον πειραματικώτατον· τὰ ἀποτελέσματα τῆς δημοτικῆς ἐνεργείας εἶναι συχνὰ καὶ ἄμεσα, καθημέραν πολλαπλασιαζόμενα καὶ καθημέραν προσπίπτοντα εἰς τὰς αἰσθήσεις μας· ἢ ἀμοιβὴ εἶναι ἄμεσος καὶ προσφέρεται εἰς τοὺς εὐδοκιμούντας περὶ τὴν διαχείρησιν τῶν δημοτικῶν καὶ ἐπαρχιακῶν πραγμάτων, ἀπὸ τὴν εὐγνωμοσύνην καὶ τὴν ὑπόληψιν ἐκείνων τῶν συμπολιτῶν των, μὲ τοὺς ὁποίους καθημέραν ζῶσι καὶ τῶν ὁποίων δραστηριώτερον ἐπιζητοῦσι τὴν εὐνοίαν.

Ἐπομένως ὄχι μόνον ὑπάρχει στάδιον δημοσίου ἐνεργείας, ἀλλὰ σάδιον διδακτικώτατον· εὐρίσκονται μοχλοὶ τῆς ἐνεργείας ταύτης τὸ ἰδιωτικὸν συμφέρον, τὸ ὁποῖον ἐπιρροιάζει

τούς πλέον ἀδιαφόρους ἄνδρας καὶ ἡ ἐλπίς τῆς γενικῆς ὑπολήψεως, εἰς τὴν ὁποίαν αἱ ἀγενέστεραι ψυχαὶ δὲν ἡμποροῦν νὰ μείνωσιν ἀπαθεῖς.

Τοῦτο εἶναι σπουδαῖον, Κ. διότι δὲν ἠξέυρω κινδυνωδέστερον συμβεβηκὸς πρὸς κοινωνίαν παρὰ ν' ἀφήνη τὰ μέλη της νὰ κύπτωσιν αἰωνίως εἰς τὰ ἀτομικά των συμφέροντα, εἰς τὸν πορισμὸν τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἢ εἰς τὴν ἀπόκτησιν εὐπορίας καὶ νὰ μὴν προσπαθῇ ν' ἀνυψώσῃ τὴν διάνοιάν των πρὸς τὸ κοινὸν συμφέρον. Εἶναι κινδυνωδέστατον εἰς τὰς κοινωνίας μάλιστα, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἐλεύθεραι, ἢ φέρονται ἀκαθέκτως ἀπὸ τὰς ὁρμᾶς των εἰς τὴν ἐλευθερίαν.

Ἀποτελοῦμεν ἡμεῖς κοινωνίαν ἐξόχως δημοκρατικὴν ἐξισωθεῖσαν ἀπὸ τὸν δεσποτισμὸν καὶ ἀπὸ τὰ δεινὰ καὶ τὴν δόξαν τῆς ἐπαναστάσεώς μας. ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ ἤμεθα ἄδικοι εἰς τὰς ἀριστοκρατικῶς ὀργανισμένας κοινωνίας.

Αὐταὶ ἔπραξαν μεγάλα, μέγιστα πράγματα. Ἰδέτε τὴν Ἀγγλίαν, τὴν ἀρχαίαν Ἀγγλίαν, τὴν Ἀγγλίαν τῆς Ἐλισάβετ καὶ τὴν τωρινὴν, διότι μέχρι τοῦδε ἀριστοκρατεῖται. Ἐνδυμηθῆτε τὴν Ἑνετίαν, τὴν Ῥώμην τῆς ἀρχαιότητος καὶ αὐτὰς τὰς ἑλληνικὰς ὀλιγαρχίας. Ἐφερον αὐταὶ τὰ ἔθνη των εἰς μεγάλην περιωπὴν δόξης καὶ μεγέθους· διατί; ὑπάρχοαν καὶ ἄλλαι αἰτίαι, ἀλλὰ μία καὶ ἡ σημαντικώτερα, εἶναι διότι εἰς μίαν τάξιν ἀνθρώπων εὐρίσκετο ἡ ἐνέργεια καὶ ἐπομένως ἡ σπουδὴ καὶ ἡ ἐκπαίδεσις τῶν δημοσίων πραγμάτων· ὁ αὐτὸς σκοπὸς, τὸ αὐτὸ τέλος διαιωνίζετο μὲ τὰς παραδόσεις μεταδιδόμενας ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν· καὶ τὸ τέλος αὐτὸ κατεδιώκετο ἀπὸ ἄνδρας ἐξησιασμένους καὶ πολυτελείους.

Εἶναι δίκαιον καὶ ἀναγκαῖον ὅταν αὐτὸς ὁ λαὸς πράττῃ τὰ δημόσια πράγματα, νὰ ἐκπαιδεύεται διὰ τῆς Διοικήσεως καὶ νὰ γίνῃ ἄξιος τῆς πράξεως ταύτης, προ-γυμνάζόμενος διὰ τὴν ἐνέργειαν καὶ σημαντικωτέρων δικαιωμάτων καὶ καθηκόντων.

Μία ἄλλη ἐποψὶς ἡ ὁποία συστήνει τὴν σπουδὴν τῶν

νόμων τούτων καὶ τὴν ἀκριβῆ των ἐνέργειαν εἰς τοὺς συμ-
 πολίτας μας, εἶναι αἱ ἰδιαίτεροι περιστάσεις εἰς τὰς ὁποίας
 ἡ κοινωνία μας εὐρίσκεται. Μετὰ παθήματα πολυετῆ καὶ
 θυσίας ὄχι μερικῶν μόνων ἀνδρῶν, ἀλλ' ὅλου τοῦ Ἑλλη-
 νικοῦ λαοῦ, παραδόσαντος εἰς συνεισφορὰν τὸ αἷμα του
 καὶ τὴν περιουσίαν του ὑπὲρ τῆς γενικῆς ἐλευθερίας, ὑπάρ-
 χει ἀντίδρασις τις φυσικὴ ὑπὲρ τοῦ ἀτομικοῦ βίου. Κατὰ
 τὴν ἐπανάστασιν καθεὶς ἔπαθε· μετ' αὐτὴν, καθεὶς θέλει νὰ
 ἀπολαύσῃ. ἐλπίδες φλογεραὶ ἐσβέσθησαν, πάθη ἀκαταμά-
 χητα κατευνίσθησαν καὶ περιωρίσθησαν εἰς τὸν τακτικὸν
 τῶν ῥοῦν· ἐκ τούτου, καθεὶς ἐπιθυμῶν νὰ εὐζωήσῃ ἀπεμο-
 νόθη, ἐκήρυξε πεπαυμένην τὴν ἐποχὴν τῶν γενικῶν προσ-
 παθειῶν καὶ ἐφυλακίσθη φιλαύτως ἐντὸς τῆς ἰδίας του
 ὑπάρξεως.

Ἄλλὰ τὰ δημοτικὰ καὶ ἐπαρχιακὰ πράγματα καλῶς
 ἐννοούμενα καὶ ἐκτιμώμενα, τείνουν εἰς τὸ νὰ χαλαρώσωσι
 τὰ δεσμὰ τῆς φιλαυτίας ταύτης.

Οἱ μὲν ἀπὸ φιλοδοξίαν, οἱ δὲ ἀπὸ αἴσθημα γενικοῦ κα-
 λοῦ, οἱ δὲ ἀπὸ φροντίδα τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων συν-
 δεομένων μὲ τὰ δημοτικὰ καὶ ἐπαρχιακὰ, φέρονται εἰς τὰς
 δημοτικὰς ἀρχάς· ἀλλὰ δὲν ἤμποροῦν νὰ εἰσέλθωσι παρὰ
 διὰ τῆς ἐκλογῆς, ἐπομένως πρέπει νὰ στρέψωσι τοὺς
 ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν λαὸν, καὶ νὰ ἐπιζητήσωσι τὰς ψή-
 φους του διὰ εὐεργετημάτων, διὰ προσηνείας καὶ διὰ ὑπο-
 σχέσεων, ὀφείλουν νὰ πλησιάζωσι τοὺς συνδημότας καὶ
 τοὺς συνεπαρχιώτας των. Τοιοῦτοτρόπως ἀναγεννᾶται ἡ ἀ-
 μοιβαία ἀγάπη καὶ πλησίασις, ἐξαλειφομένη, κατὰ τοὺς
 καιροὺς τοῦ δεσποτισμοῦ, ἀποξενούντος καὶ ἀποχωρίζοντος
 τοὺς ἀνθρώπους ἀπ' ἀλλήλων, καὶ κατὰ τοὺς καιροὺς τοὺς
 ἀμέσως ἀκολουθοῦντας μεγάλας κοινωνικὰς καταστροφάς.

Ἡξεύρω, Κ. ὅτι πολλάκις ἡ σπουδαρχία, τὴν ὁποίαν ἡ
 ἐκλογή καὶ ἡ ἐλευθερία ἐξευγενίζουσι, παρεπίπτει εἰς
 συκοφαντίαν, εἰς ἐκχέλισιν φατριαστικῶν παθῶν· καὶ εἰς
 πάλην ἀγενῆ· ἀλλὰ πρέπει ν' ἀποδίδῃ τις τὰ ἀνθρώπινα
 ἑλλείμματα εἰς τὸ ἀτελὲς τῆς ἀνθρωπίνου φύσεως καὶ εἰς

τὰς ἀτελείας τῆς κοινωνίας μας μόλις προκυπτούσης ἀπὸ πολυετῆ δουλείαν. Πλὴν οὔτε εἰς Ἑλλάδα, οὔτε ἀλλοῦ, ἡμπορεῖ τις νὰ ἐμποδίσῃ τοῦ νὰ μεταχειρισθῶσιν οἱ πολῖται τοὺς θεσμοὺς ὡς μέσα κενοδοξίας· ἐκ τούναντίου εἶναι εὐτυχῆς ὅταν τὰ ἀγενέστερα πάθη λάβωσιν ὡς στάδιον τοῦ πολέμου των, ὅχι τὴν κρυφὴν ἐπιβουλήν καὶ τὴν ἐνέδραν, ἀλλὰ τὰς ἐκλογὰς καὶ τὴν ἐνέργειαν τῶν πολιτικῶν δικαιομάτων.

Ὁ Delolme σχολαστικὸς ἐγκωμιστὴς τοῦ Ἀγγλικοῦ πολιτεύματος λέγει, ὅτι ἡ μεγαλητέρα του ἀρετὴ εἶναι, τὸ ὅτι μεταχειρίζεται τὰ ἀνθρώπινα πάθη ὡς μέσα εὐδαιμονίας τῆς κοινωνίας καὶ τῆς συντηρήσεώς της. Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἀληθὲς ἐφ' ἐκάστης θεσμοθεσίας, καὶ διὰ τοῦτο, Κύριοι, εἰς τὰς ἐλευθέραις ἐπικρατείας, τὰ κόμματα εἶναι ἀναγνωρισμένα, ἔχουν ἐπίσημον τὴν ὑπαρξιν, ἀναπετανύουν τὴν σημαίαν των θριαμβικῶς καὶ παλαίουν ἀνυποκρύπτως ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου.

Κ. Τελευταίαν τινα παρατήρησιν, μὲ συγχωρεῖτε νὰ σὰς καθυποβάλω περὶ τῆς σπουδῆς καὶ ἐφαρμογῆς τῶν δημοτικῶν καὶ ἐπαρχιακῶν ὀργανισμῶν.

Πᾶσα ἐπανάστασις, ἡ πλέον νόμιμος, (καὶ νομιμωτέρᾳ δὲν ὑπάρχει ἀπὸ τὴν ἐδικὴν μας) καταστρέφει μαζῇ μὲ τὰς διεφθαρμένας ἐννοίας τῆς δουλοπρεποῦς ὑποταγῆς, πολλὰς ἄλλας ἔξεις κοινωνικὰς, καὶ ἰδέας συνδεομένας μὲ τὴν ὑπαρξιν τοῦ ἀνθρώπου ἐντὸς τῆς κοινωνίας· καὶ δὲν εἶναι παράδοξον, διότι ἡ πλέον κακοήθης κυβέρνησις ἔχει τί συντηρητικόν.

Μετὰ τὴν καταστροφὴν ταύτην, ὅταν εὐθύς δὲν δημιουργηθῶσι νόμοι καὶ θεσμοὶ στηρίζοντες τὰς κοινωνικὰς ἰδέας καὶ συνδέοντες τὰ διαρρήχθέντα δεσμὰ, τότε, ὁ ἀνθρώπινος νοῦς τρέχει ἀχαλίνωτος εἰς τὸ ἀπέραντον καὶ ἀχανὲς στάδιον τῆς φαντασίας, τότε ἐκ τῶν διαφόρων ἐπιθυμιῶν καὶ ἰδεῶν αἱ ὁποῖαι γεννῶνται καθεκάστην, προκύπτει ἀληθῆς νοητικὴ ἀναρχία ἡ ὁποία εἶναι τὸ βεβαιοτέρον σύμπτωμα τῆς ὑλικῆς.

Τούτο καθ' ἡμέραν βλέπομεν συμβαῖνον ἐπὶ τῶν κεντρικῶν θεσμῶν. Ἡ στέρσις κειμένου ἀκριβοῦς περιορίζοντος τὰς ἐννοίας ἀνεγείρει μυρίας ιδέας, μυρίας ἐπιθυμίας καὶ ποτὲ μὲν προβάλλεται εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὀφείλουσαν νὰ συνδέεται μὲ Μοναρχικὴν ἐνότητα, ὡς ἀξιομίμητον παρὰδειγμα, οἱ ὁμόσπονδοι τῆς Ἀμερικῆς θεσμοὶ, ποτὲ δὲ τὸ Ἀγγλικὸν σύνταγμα, προῖον τοπικῶν περιστάσεων, καὶ ἄλλοτε, ὡς ἀκίς κἀνὲν κράτος ἐξυπνήσῃ ἀπὸ τὸν λήθαργον τῆς δουλείας καὶ αὐτοσχεδιάσῃ κἀνὲν πολίτευμα τὸ ὅποῖον εἶναι μᾶλλον ὄπλον ἐναντίον παρελθούσης τυραννίας, παρὰ σύλλογος κανόνων συντηρητικῶν κοινωνισμοῦ, εὐθὺς ἀναφλέγονται μύριοι πόθοι. Κατ' εὐτυχίαν Κ. ἐπὶ ἐπαρχιακῶν καὶ δημοτικῶν πραγμάτων ἔχομεν κείμενα νόμου ἀκριβῆ, ἐπὶ τῶν ὁποίων θέλει διατρίβει ἡ διδασκαλία, λαμβάνουσα αὐτὰ ὡς ὄρον παραθέσεως καὶ πρὸς αὐτὰ ἀντεξετάζουσα τοὺς δημοτικούς καὶ ἐπαρχιακοὺς ὀργανισμοὺς ἄλλων ἐθνῶν. Ἀλλὰ πρὸ τούτου, θέλομεν ἐξετάσει τοὺς δημογεροντικούς θεσμοὺς, ἐπὶ Τουρκίας, τὰς διατάξεις περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου τῶν πολιτευμάτων μας, καὶ τελευταῖον τὴν Κυβερνητικὴν ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐδημεύθησαν, μικρὸν κατὰ μικρὸν, δημοτικά καὶ ἐπαρχιακὰ δικαιώματα, ἐναντίον τῶν ὁποίων μήτε ἡ Τουρκικὴ τυραννία κατίσχυσεν.

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ.

Περὶ τοῦ νόμου τῆς ἱστορίας τῆς ἀνθρωπότητος.

Οἱ δύο μεγάλοι κρουνοὶ, διὰ τῶν ὁποίων ὁ Δυτικὸς πολιτισμὸς χύνεται εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ δι' αὐτῆς εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολήν, εἶναι ὁ τύπος καὶ τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν. Ἐν τῷ μέσῳ τῶν Εὐρωπαϊκῶν ταραχῶν τὸ θέαμα τοῦτο διαφεύγει τὴν γενικὴν προσοχὴν ἢ Εὐρώπῃ πότε μὲν μετὰ τὰς συνθήκας πότε δὲ μετὰ τοὺς στόλους ἐλπίζει νὰ λύσῃ τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα· καὶ ἐν τοσοῦτῳ μία ἡμέρα παραδόσεως ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ καὶ ἐν βιβλίον τυπονόμενον ἐπισπεύδουν εὐκολώτερον σχεδὸν τὴν λύσιν ταύτην παρὰ ἢ συνθήκη τῆς 15 Ἰουλίου καὶ ἢ πυρπόλησις τῆς Βηρυτουῦ καὶ τῆς Πτολεμαίδος.

Ἐνῶ ὅμως ἐγχέεται ὁ Εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς εἰς τὰς φλέβας τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἡ Ἑλληνικὴ νεολαία ὀργᾶ ὅλους τοὺς κλάδους τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων, εἶναι λυπηρὸν τὸ νὰ παρατηρῆ τις μεγάλην τινα ἔλλειψιν. Ἡ ἱστορία καὶ αἱ ἐπιβοθητικαὶ αὐτῆς ἐπιστήμαι ἀμελοῦνται ὀλοτελῶς· ὁ τύπος δὲν παρέχει εἰς τὴν Ἑλλάδα [ἐκτὸς μιᾶς ἐξαιρέσεως] κανὲν ἱστορικὸν βιβλίον ἄξιον ὀπωσοῦν μνείας· τὸ δὲ τοῦ Πανεπιστημίου πρόγραμμα δὲν ἀναγγέλλει καμμίαν ἱστορικὴν παράδοσιν. Φαίνεται ὅτι ἡ Ἑλλὰς ὡσὰν ἀττόχαττον παιδίον, εὐχαριστεῖται συλλέγουσα τοὺς ὠραιότερους καρποὺς ἀπὸ τὸ δένδρον τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων, χωρὶς νὰ τὴν μέλλῃ ποσῶς νὰ ἐρευνητῇ μετὰ πόσους ἰδρῶτας καὶ χειμάρρους αἱμάτων ἐποτίσθησαν τοῦ δένδρου τούτου αἱ ρίζαι.

Ἄλλὰ καὶ ἂν ἡ ἱστορία ἤθελεν εὐρῆ εἴσοδον ἐντὸς τῆς Ἑλληνικῆς πολιτείας, διὰ τούτου μόνου δὲν ἤθελεν ἀναπληρωθῆ τὸ κενὸν τὸ ὁποῖον ἀνωτέρω παρετηρήσαμεν.

Τί εἶναι ἡ ἱστορία ἄνευ τῆς φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας;

Σωρὸς γεγονότων σωρευθεὶς ἀπὸ τῆς τύχης τὴν τυφλὴν χεῖρα, ὅπου ἢ μὲν ἀρετὴ δὲν εὐρίσκει παρ' ὀλίγα τινα, ἢ δὲ διαφθορὰ πάμπολλα παραδείγματα· ἔθνη διαδέχονται τὰ ἔθνη, καθὼς τὰ κύματα διαδέχονται τὰ κύματα εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, μὴν ἀφίνοντα ἄλλο ἶχνος παρ' ἐρείπια ἐφ' ὧν ὁ ἀρχαιολόγος δύναται μὲ κόπον νὰ ἀναγνώσῃ τὰ ὀνοματὰ τῶν.

“Ὅταν ὁμως ἡ φιλοσοφία τῆς ἱστορίας ρίπτει τὰς ἀκτῖνας της ἐπὶ τοῦ σωροῦ τούτου, ἡ τύχη ὑποχωρεῖ τὸ κράτος της εἰς τὴν πρόνοιαν· ἡ ἀνθρωπότης ἀναφαίνεται διὰ τῆς ἐνότητος καὶ τῆς προόδου· ἐκάστη γενεὰ αἰσθάνεται πὴν ἀνατεθείσαν αὐτῇ ἀποστολὴν. Ὁ δὲ τῆς ἱστορίας φιλόσοφος καταβαίνων εἰς τοὺς τάφους τῶν αἰώνων, οἵτινες δὲν μᾶς ἄφισαν κληρονομίαν μῆτε μίαν ἀνάμνησιν, μῆτε ἐν ὄνομα, δύναται νὰ προφητεύσῃ τὸ παρελθὸν (1) καὶ ταχύτερος αὐτοῦ τοῦ χρόνου, νὰ γείνη σύγχρονος ἐκείνων οἵτινες θέλουν ὀνομάσει ἡμᾶς ἀρχαίους καὶ νὰ ἐνθυμηθῇ τὸ μέλλον. Ἡ φιλοσοφία τῆς ἱστορίας θεοποιεῖ τὸν ἄνθρωπον· καθότι ὁ προφήτης εἶπεν ἄνα γ γ ε ἰ λ α τ ε ἡ μ ἰ ν τ ἂ ἐ π ε ρ χ ὄ μ ε ν α ἐ π' ε σ χ ἄ τ ο υ καὶ γ ν ω σ ὄ μ ε θ α ὅ τ ι θ ε ο ἰ ἔ σ τ ε ” [Ἡσαΐας, ΜΑ. 23.]

Συγγράφοντες δοκίμιον περὶ φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας δὲν ἐλπίζομεν ν' ἀναπληρώσωμεν τὴν στέρησιν ταύτην ἀλλὰ νὰ ἐμπνεύσωμεν ῥοπήν πρὸς τὴν μελέτην ταύτην εἰς τὴν Ἑλληνικὴν νεολαίαν. Διστάζοντες εἰσέτι ἂν πρέπη νὰ τὸ ἐκδώσωμεν, περιοριζόμεθα ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ διαγράψωμεν τὰς πρώτας τοῦ συστήματός μας γραμμάς· ἡ σύντομος αὕτη ἔκθεσις θέλει φανῆ εἰς πολλοὺς ἀτελῆς καὶ σκοτεινὴ, ἀλλὰ παρακαλοῦμεν αὐτοὺς ν' ἀναβάλωσι τὴν ὀριστικὴν

(1) “ M. Ballanche a voulu faire pe'ne'trer le ge'nie historique dans la region qui a precede l'histoire. Son Orphee resume les quinze siecles de l'humanite', anterieurs aux temps historiques. ”

Chateaubriand, Etudes sur la Chute de l'Empire Romain.

περὶ τοῦ συγγράμματος κρίσιν των ἕως τῆς ἐκδόσεως τοῦ πονήματός μας.

Ἡ φιλοσοφία τῆς ἱστορίας ἦτον ἄγνωστος εἰς τὴν ἀρχαιότητα. Οἱ Ἕλληνες ἱστορικοὶ δὲν ἀπαντοῦν εἰς τὴν ἱστορίαν παρὰ τύχην ἢ εἰμαρμένην· ὅθεν κατ' αὐτοὺς, τῆς ἱστορίας ἢ μελέτη δὲν χρησιμεύει παρ' εἰς ἠθικὴν τινα μόρφωσιν ἢ εἰς γυμνασίαν· πρὸς τὰς πολιτικὰς πράξεις [1]. Ἡ Ῥώμη δὲν ἐγνώρισε μὲν τὴν φιλοσοφίαν τῆς ἱστορίας, ἀλλὰ τὴν ἐγέννησε, καταστήσασα ἐπαισθητὴν τῆς ἱστορίας τὴν ἐνότητα διὰ τῆς κατακτήσεως ὅλου τοῦ παλαιοῦ κόσμου· ὅθεν τὰς τύχας τῆς Ῥώμης μελετῶν ὁ Πολύβιος, πρῶτος καὶ μόνος μεταξὺ τῶν ἀρχαίων ἠσθάνθη τὰς ἑλλείψεις τῆς ἱστορίας ὅποια συνεγράφετο μέχρι αὐτοῦ, καὶ συνέλαβεν ἀμυδρόν τι προαίσθημα ἱστορικῆς ἐπιστήμης [2]. Ἡ Ῥώμη εἰσελθοῦσα εἰς τὸ δάσος τῶν ἀρχαίων ἐθνῶν τὸ ὑλοτόμησε, διὰ τὰ κατασκευάσει τὴν μεγαλοπρεπῆ κιβωτὸν, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἔμελλε τὰ γεννηθῆ καὶ ν' ἀναπτυχθῆ ὁ Χριστιανισμός.

Ὁ Χριστιανισμὸς περιεῖχε ἐν ἑαυτῷ τὰ σπέρματα τῆς φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας. Διὰ τοῦ χριστιανισμοῦ ἔμαθεν ἡ ἱστορία ὅτι εἶχεν ἓνα σκοπὸν, ὅτι ἡ ἀνθρωπότης δὲν ἐκυβερνᾶτο ἀπὸ τὴν ἀνάγκην ἢ τὴν τύχην ἀλλ' ἀπὸ τὴν πρόνοιαν. Τοὺς φιλοσόφους τῆς ἱστορίας ὠνομάσαμεν ἀνωτέρω προφήτας· ἄς μᾶς συγχωρηθῆ τὰ εἶπωμεν ἤδη ὅτι

(1) " Ἀθηνωτάτην μὲν εἶναι παιδείαν καὶ γυμνασίαν πρὸς τὰς πολιτικὰς πράξεις, τὴν ἐκ τῆς ἱστορίας μάθησιν, ἐναργεστάτην δὲ καὶ μόνην διδάσκαλον τοῦ δύνασθαι τὰς τῆς τύχης μεταβολὰς γενναίως ὑποφέρειν." Πολύβ. 1. Les anciens avaient conçu l'histoire autrement que nous, ils la regardaient comme un simple enseignement, et sous ce rapport, Aristote la place dans un rang inférieur à la poésie, ils attachaient peu d'importance à la vérité matérielle pourvu qu'il y eut un fait vrai ou faux à raconter, que ce fait offrit un grand spectacle ou une leçon de morale, cela leur suffisait." Châteaubriand 1. c.

(2) Ὁρα Πολύβιον βιβλ. 1, κεφ. 4.

οὐ προφήται ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι τῆς ἱστορίας φιλόσοφοι.

Ὁ Λούθηρος διαρρήγνυον τοῦ χριστιανισμοῦ τὴν ἐνότητά, καὶ ἀντικαθιστῶν τὴν ἀτομικὴν συνείδησιν ἀντὶ τῆς καθολικῆς, ἐπνιξε, διὰ τῆς τάσεως τοῦ συστήματός του, τὰ σπέρματα τῆς φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας, ὅσα ὁ χριστιανισμὸς περιεῖχεν.

Δὲν πρέπει ἐπομένως ν' ἀπορήσωμεν ἂν ἐκ τοῦ Καθολικισμοῦ, τοῦ διατηρήσαντος τὰ σπέρματα ταῦτα, ἐβλάστησε τὸ πρῶτον περὶ φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας πόνημα. Ὁ Βωσσοῦετος, ὁ μέγας τοῦ Καθολικισμοῦ ἀθλητῆς, πρῶτος ἐπάσχισε νὰ ζωογονήσῃ τὰ σπέρματα ταῦτα· καὶ ὁ περὶ γενικῆς ἱστορίας λόγος του, ἡ μεγαλοπρεπὴς αὐτῆ τοῦ χριστιανισμοῦ ἐποποιΐα, εἶναι τὸ πρῶτον δοκίμιον περὶ ἀνευρέσεως νόμου τινος καὶ ἁρμονίας ἐντὸς τῆς ἱστορίας τῶν ἐθνῶν.

Εἰς τὸ βιβλίον ὅμως τοῦ Βωσσοῦετου, ἡ ἐπιστήμη εἶναι εἰσέτι βεβυθισμένη εἰς τὴν θρησκείαν, δὲν ἔχει ἀκόμη ἀνεξάρτητον ὑπαρξιν.

Εἰς μίαν τῆς Ἰταλίας γωνίαν, ἀνθρωπὸς τις θηλάσας τοῦ καθολικισμοῦ τὰς ἀρχὰς, πολέμιος εἰς τὴν φιλοσοφικὴν κίνησιν ἣτις διαδεχθεῖσα τοῦ Λουθήρου τὴν αἵρεσιν μετέφερεν εἰς τὴν φιλοσοφίαν ὅ, τι ὁ Λούθηρος ἐπεχείρησε νὰ εἰσάξῃ εἰς τὴν θρησκείαν, ἀφωσιώθη κατὰ τύχην μὲ διακαῆ ἔρωτα εἰς τὴν μελέτην τῆς Ῥωμαϊκῆς ἱστορίας. Ὁ Καθολικισμὸς συνηπαντήθη μὲ τὴν Ῥώμην ἐντὸς τοῦ μεγάλου νοδὸς τοῦ Βίκου, καὶ ἀπὸ τὴν σύζευξιν ταύτην ἐγεννήθη ἡ νέα ἐπιστήμη [Scienza nuova], ἡ φιλοσοφία τῆς ἱστορίας.

Ἦθελήσαμεν νὰ προτάξωμεν τὴν διήγησιν τῆς γενέσεως τῆς φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας, νὰ κάμωμεν οὕτως εἰπεῖν τὴν ὠροσκοπίαν τοῦ νεογνοῦ τούτου τέκνου διὰ τῆς ἐξέτασεως τῶν ἐξωτερικῶν περιστάσεων ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῶν ὁποίων ἴδε τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, διὰ ν' ἀποδείξωμεν ὅτι ὑπὸ τὰ ἄστρα ταῦτα γεννηθεῖσα, δὲν δύναται παρὰ μὲ αὐτὰ νὰ προσδεύσῃ, καὶ οὕτω νὰ προδιαθέσωμεν τοὺς ἀνα-

γνώστας μας εἰς σύστημα φιλοσοφίας ὅπως χριστιανικὸν καὶ καθολικόν.

“ Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον κατ’ εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν. ”

Ἴδου ἡ ἀρχὴ ἀφ’ ἧς ὠρμήθημεν διὰ ν’ ἀνακαλύψωμεν τὸν νόμον, τὸν τύπον τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἀνθρωπότητος. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι εἰκὼν τοῦ θεοῦ, ἐπομένως καὶ ἡ ἀνθρωπότης. Τοῦ ἀνθρώπου ἡ τελειότης συνίσταται εἰς τὸ νὰ φέρῃ ἐν ἑαυτῷ τὸν τύπον τῆς θείας Τριάδος, καὶ ἡ ἀνθρωπότης θέλει φθάσει εἰς τὴν τελειότητά της ὅταν φέρῃ ἐν ἑαυτῇ τῆς Τριάδος τὸν τύπον. Διὰ τῆς ἱστορίας λοιπὸν ἀναφαίνεται ἡ βαθμηδὸν γινομένη ἀποθέωσις τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἄλλὰ ποῖα τῆς ἀνθρωπότητος τὰ στοιχεῖα, τὰ ἀνταποκρινόμενα εἰς τῆς θείας Τριάδος τὰ πρόσωπα; ἴδου αὐτά.

Ὁ Θεὸς ὁ πατὴρ — ἡ ἀποκάλυψις τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ λαοῦ, ἡ αὐθεντία (autorité).

Ὁ Χριστὸς — ἡ ἀποκάλυψις τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ ἀτόμου, τοῦ ἐγὼ, ὁ λόγος.

Τὸ Ἅγιον πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς διὰ τοῦ υἱοῦ ἐκπορευόμενον. } Ἡ ἁρμονία, ἡ ταυτότης τοῦ ἐγὼ καὶ τοῦ λαοῦ, τοῦ λόγου καὶ τῆς αὐθεντίας, τῆς ἐπισημῆς καὶ τῆς συνειδήσεως.

Καθὼς ὁ μὴ παραδεχόμενος ὅλα τὰ πρόσωπα τῆς ἁγίας Τριάδος εἶναι αἰρετικὸς, οὕτω ἡ κοινωνία ἢ μὴ φέρουσα ἐπὶ τοῦ μετώπου τῆς τὸν θεῖον τοῦτον τύπον, εἶναι ἀτελής. Ἀτελής εἶναι ἡ κοινωνία ἐκείνη ἐν ἣ ἡ αὐθεντία δύναται ὑπὸ τὸ βίρος τῶν ομάδων [masses] νὰ πνίξῃ τὴν ἐλευθέραν τοῦ ἐγὼ ἀνάπτυξιν, καὶ ὡς ὁ Κρόνος νὰ κατατρώγῃ τὰ τέκνα τῆς· ἀλλ’ ἐπίσης ἀτελής εἶναι ἡ κοινωνία ἐν ἣ τὸ ἐγὼ διαρρήγνυον πάντα δεσμὸν καταπατεῖ τυραννικῶς πᾶσαν αὐθεντίαν καὶ πᾶσαν πίστιν τοῦ λαοῦ.

Εἰς τὸν ἀρχαῖον κοσμον βλέπομεν ἔξ ἀρχῆς παντοδύναμον τὸ πρῶτον στοιχεῖον, τὴν αὐθεντίαν ἢ τὸν λαόν. Ὁ Ἀσιατικὸς πολιτισμὸς κρατεῖ ὑποχείριον τὸ

ἐγὼ καὶ ἐμποδίζει πᾶσαν αὐτοῦ ἀνάπτυξιν, ἕως οὗ πατήσας τῆς Ἑλλάδος τὸ ἔδαφος, ἀναγκάζεται νὰ λύσῃ τὰς ἀλύσσους του. Ἡ Ἑλληνικὴ μυθολογία εἶναι, κατὰ μέγα μέρος, συμβολικὴ ἱστορία τοῦ μεγάλου τούτου γεγονότος. Καὶ ἡ Ἑλληνικὴ δυὰς, ἡ πάλη τοῦ Δωρικοῦ καὶ τοῦ Ἰωνικοῦ στοιχείου, εἶναι ἡ πάλη τοῦ ἐγὼ κατὰ τῶν ὀμάδων. Εἰς τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον τὸ Ἰωνικὸν στοιχεῖον ἐνικήθη συγχρόνως δὲ ἡ αὐθεντία ἐνικήθη ὑπὸ τοῦ ἐγὼ διὰ τοῦ Σωκράτους καὶ τῶν περὶ αὐτόν. Τὸ δαιμόνιον, τὸ ὁποῖον οὗτος συμβουλεύεται εἰς ὅλας τοῦ βίου τὰς πράξεις εἶναι αὐτὸ τούτο τὸ ἐγὼ, τὸ ὁποῖον λαμβάνον τὸν τόπον τῆς αὐθεντίας τοῦ λαοῦ ζητεῖ νὰ γίνῃ ὁ νέος τῆς ἀνθρωπότητος ὁδηγός. Ἡ ἐποχὴ τῆς ἀκμῆς τοῦ νέου τούτου στοιχείου εἶναι ἡ ἐποχὴ τοῦ Πλάτωνος, ὅστις διαγράφει τὴν πολιτείαν οἷαν ἤθελε τὴν ὀργανίσει τὸ ἐγὼ, ἂν ἦτον ἀπόλυτος τῆς οἰκουμένης κυριάρχης· ἀλλ' ἐκ τῆς ἀναλύσεως ταύτης προκύπτει ὅτι τὰ δύο ἐναντία ἄκρα συνάπτονται, καὶ ὅτι ἡ καθυπερτέρησις τοῦ ἐγὼ ἐπανέφερε τὴν αὐτὴν τυραννίαν ἀπὸ τὴν ὁποίαν πρὸ ὀλίγου μᾶς ἀπήλλαξε. Διὰ τῆς ἀλληλοδιαδόχου αὐτῆς ἡττας καὶ θριάμβου τῶν ἀντιπάλων στοιχείων ἡ ἀνθρωπότης ἐγκαταλελειμμένη εἰς τὸν ἑαυτὸν τῆς ἠθέλεν εἶναι αἰωνίως καταδικασμένη νὰ κυλύεται εἰς τὸν αὐτὸν ἀδιέξοδον κύκλον· ἡ τυραννία τῶν ὀμάδων ἠθέλε προξενήσει πάντοτε τὴν ἐπανάστασιν τοῦ ἐγὼ, καὶ τούτου διὰ τῆς παρεκτροπῆς του αὐτοκτονουμένου, ἠθέλεν ἐπανέλθει ἡ αὐτὴ τυραννία. Παρομοίου θεάματος εἶμεθα τὴν σήμερον μάρτυρες· ὁ Δουθηρανισμὸς ὑπήρξε καὶ αὐτὸς στάσις τῆς ἀτομικότητος κατὰ τῶν ὀμάδων· καὶ ἰδοὺ ὁ Στράους ἀντιπροσωπεύων τὴν ἐσχάτην τοῦ Δουθηρανισμοῦ συνέπειαν μηδενίζει τὴν ἀνθρώπινον ἀτομικότητα.

Διὰ νὰ δυνηθῇ ἡ ἀνθρωπότης νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸν ἀδιέξοδον τούτον κύκλον, ἔχρηζε θείας τιнос παραδόσεως· ὁ Χριστὸς ἦλθε καὶ ἔδωκεν αὐτήν.

Ὁ Χριστὸς ἀφ' ἐνὸς μὲν ἀνύψωσε τὸ ἐγὼ ὅπου ἡ ἀν-

θρώπινος φαντασία δὲν ἤθελε ποτὲ τολμήσει νὰ τὸ ἀνυψώσῃ· ὁ Χριστὸς ἐγένετο αὐτὸς ἐγὼ ἀφ' ἐτέρου ὅμως, τὸ θεῖον τοῦτο ἐγὼ ταπεινωθῆται ἐκουσίως μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ σταυροῦ καὶ οὕτω γίνεται ἐν μὲ τὸν Πατέρα. Τὴν λύσιν τῆς μεταξὺ τῶν δύο στοιχείων πάλης, τὴν ὁποίαν ἡ ἀρχαιότης δὲν ἠδυνήθη νὰ εὔρη παρὰ διὰ τῆς καταστροφῆς τοῦ ἐνὸς ἢ τοῦ ἄλλου, ὁ χριστιανισμὸς τὴν ἔδωσε διὰ τῆς ἐνώσεως, καὶ τοῦ συνταυτισμοῦ ἀμφοτέρων αὐτῶν.

Ἄλλὰ χαραχθεῖσης οὕτω τῆς ὁδοῦ τὴν ὁποίαν τὰ δύο ἀντίθετα τῆς ἀνθρωπότητος στοιχεῖα ὄφειλον νὰ διατρέξουν, δὲν παρήτησαν διὰ τοῦτο τὴν ἐλπίδι νὰ ὑποδουλώσουν τὸ ἐν τὸ ἄλλο, καὶ ἐντὸς τοῦ χριστιανισμοῦ ἤρχισαν ἐκ νέου τὴν πάλην μὲ τὴν ὁποίαν εἶχον διαιρέσει τὸν ἀρχαῖον κόσμον. Αἱ αἱρέσεις αἵτινες κατεσπάραξαν τῆς ἐκκλησίας τὰ σπλάγχνα δὲν εἶναι παρὰ ἡ ἐκλογὴ τοῦ ἐνὸς ἢ τοῦ ἄλλου τῶν δύο στοιχείων, τὰ ὁποῖα ἀμφότερα ὁ χριστιανισμὸς υἰοθέτησε, δὲν εἶναι παρὰ ὁ ἀγὼν τοῦ νὰ ἐξέλθωσι τοῦ κύκλου ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὁ χριστιανισμὸς τὰ περιώρισεν.

Καὶ εἰς μὲν τὰς πρώτας αἱρέσεις, ἐνόσω ἡ ναῦς τῆς ἐκκλησίας δὲν ἀπέπλευσεν εἰσέτι ἀπὸ τῆς Ἀνατολῆς τὰ παρῳα, βλέπομεν ἐπιπολαζούσας τὰς αἱρέσεις ὅσαι ἠθέλον ν' ἀνακαλέσουν τὸν χριστιανισμὸν εἰς τὸν Μωσαϊσμὸν, νὰ ὑποτάξωσι τὸν Υἱὸν εἰς τὸν Πατέρα καὶ νὰ ὑποδουλώσωσι τὸ ἐγὼ εἰς τὴν ἀυθεντίαν. "Ὅταν ὅμως ὁ Χριστιανισμὸς ἐξηπλώθη καὶ εἰς τὴν Δύσιν, ὅταν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους ὁ σταυρὸς ἤνωσεν ὑπὸ τὴν αὐτὴν πίξιν τοὺς κατακτητὰς καὶ τοὺς κατακτηθέντας, καὶ αἱ Γερμανικαὶ φυλαὶ θέτουσαι ὡς πρώτην βᾶσιν τοῦ πολιτισμοῦ τῶν τὴν ἀτομικὴν ἀνεξαρτησίαν, ἐνηγκαλήθησαν τὸν Χριστιανισμὸν, αἱ αἱρέσεις ἐνετύπωσαν εἰς τὴν πίστιν τὸν χαρακτήρα τῶν πιστευόντων καὶ ἀνύψωσαν τὸν Χριστὸν ἐπὶ τοῦ Πατρὸς, καὶ τὸ ἐγὼ ἐπὶ τοῦ λαοῦ. Ἡ διαφορὰ αὕτη μεταξὺ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως ἀντανακλᾶται καὶ εἰς αὐτὸ τὸ περὶ τῆς ἁγίας τριάδος δόγμα, τὸ διαχωρίζον τὴν

Ἑλληνικὴν ἀπὸ τῆν Ῥωμαϊκὴν ἐκκλησίαν. Ἐνῶ κατὰ τὸ σύμβολον τῆς πίστεώς μας τὸ ἅγιον πνεῦμα ἐκπορεύεται μόνον ἐκ τοῦ Πατρὸς, κατὰ τοὺς Λατίνους ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ.

Ὁ Δούθηρος ὑπακούων εἰς τὴν τάσιν ταύτην τοῦ Δυτικῆς πνεύματος, ἀνακεφαλαιόνων ἐν ἑαυτῷ τὰς περὶ τὴν Δύσιν αἰρέσεις ἀνύψωσεν ἐπὶ τῆς θρησκείας τὴν σημαίαν τῆς ἀτομικῆς ἀνεξαρτησίας, καὶ διέρρηξε τὰ δεσμὰ τῆς παραδόσεως μὲ τὰ ὅποια ὁ Καθολικισμὸς ἐκράτει δεμένον τὸ ἐγὼ μὲ τὰς ομάδας.

Εἰς τοῦ Δουθήρου τὴν ὄθησιν ὑπακούων ὁ Καρτέσιος πρῶτος ἀπεπειράθη νὰ ἐξαγάγῃ ἀπὸ τὸ μεμονωμένον ἐγὼ ὅλας τὰς ἀληθείας ὅσαι μέχρι τοῦδε ἐστηρίζοντο εἰς τὸν λαὸν καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν. Ἀπὸ τοῦ Καρτεσίου ἄρχεται ἡ μεγάλη τοῦ ἐγὼ ἐποποιία· ἐν αὐτῇ βλέπομεν τὸ ἐγὼ, καθ' ὅλα τὰ στάδια τῆς ἀνθρωπίνου ἐνεργείας, εἰς τὴν θρησκείαν, εἰς τὴν φιλοσοφίαν, εἰς τὴν πολιτικὴν οἰκονομίαν, εἰς τὴν νομοθεσίαν, εἰς τὴν φιλολογίαν, εἰς τὴν τέχνην, παντοῦ ἐκθρονίζον τὸ παλαιὸν τῆς αὐθεντίας στοιχείον, καὶ ὡς ἡ ἀράχη ἐξάγον ἐξ ἑαυτοῦ ὅλην τὴν κοινωνίαν ἕωσοῦ εὔρε τὸν Μεσσίαν του, τὸν Ναπολέοντα συζεύξαντα τὸ ἐγὼ μὲ τὴν ἐξουσίαν, καὶ εἰσαγαγόντα εἰς τὸν Εὐρωπαϊκὸν κόσμον τὴν ἐπανάστασιν ἣτις εἶχεν ἤδη τελεσθῆ εἰς τὸ στάδιον τῆς ιδέας.

Ἄλλ' ἐν τῷ μέσω τῶν θριάμβων του ὁ Ναπολέων πίπτει καὶ μετ' αὐτοῦ ἡ βασιλεία τοῦ ἐγὼ· τὰ ἔθνικα στοιχεῖα τὰ ὑπὸ τὸν κολωσσὸν τοῦτον καταπατηθέντα ὑψόνονται κατὰ τοῦ τυραννικοῦ αὐτοῦ ζυγοῦ. Ὁ λαὸς τροπαιοῦχος ἐπανέρχεται εἰς ὅλα τὰ στάδια ἀπὸ τὰ ὅποια τὸ ἐγὼ τὸν εἶχε διώξει. Καὶ τῶντι, συγχρόνως μὲ τοῦ Ναπολέοντος τὴν ἦταν, ἰδοὺ ὁ Καθολικισμὸς ἐπανέρχεται πλήρης ζωῆς καὶ μέλλοντος καὶ ἀνατέλλει ἐκ νέου, ὡς τὸ ἄστρον τῆς αὐγῆς, ἐπὶ τὰς γενεὰς τὰς διψώσας πίστιν· ἰδοὺ ἡ φιλοσοφία διαμαρτύρεται διὰ τῆς φωνῆς τοῦ Ροῦεκολλάρδο ὑκατὰ τοῦ ὕλισμου, καὶ ἀπε-

θεῦσα εἰς τὴν ὠθητὴν τοῦ Καρτεσίου, ἀναζητεῖ νέαν βάσιν, δὲν θεωρεῖ πλέον τὸ μεμονωμένον ἐγὼ ὡς πηγὴν πάσης ἀληθείας, καταγίνεται διὰ τοῦ ἐκλεκτισμοῦ νὰ ἐνώσῃ ἐκ νέου τὸν κοπέντα τῆς παραδόσεως μῖτον καὶ νὰ συμφιλιωθῇ οὕτω μὲ τὴν αὐθεντίαν ἰδοῦ τοῦ Σαβι νι ὡ ἡ εὐγλωττος φωνὴ κηρύττει ὅτι οἱ κώδικες δὲν δημιουργοῦνται ἀπὸ τὸ ἐγὼ ἀλλ' ἀπὸ τὸν λαόν, καὶ ἀποδίδει εἰς τὴν ἱστορίαν τὴν πρέπουσαν αὐτῇ ἀξίαν ἰδοῦ ἡ ῥωμαντικὴ ἦτοι ἡ φιλολογοῖα τοῦ λαοῦ νικᾷ εἰς τὰ πεδία τῆς διανοίας διὰ τῆς κυρίας Στᾶελ καὶ τῶν ἀδελφῶν Σχλέγελ ἑτέραν ἐν Δειψία νίκην κατὰ τῆς ἐπικρατούσης κλασικῆς ἦτο' τῆς φιλολογοῖας τοῦ ἐγὼ ἰδοῦ ὁ λαὸς περικυκλῶνει διὰ τῶν ἀντιπροσώπων του τοὺς πλείστους τῆς Εὐρώπης θρόνους καὶ περιορίζει τὴν κυριαρχίαν τοῦ μοναρχοῦντος ἐγὼ ἰδοῦ τέλος αὐτὸ τὸ ἴδιον ἐγὼ ὁμολογοῦν τὴν ἦτταν του [1].

Τί πρέπει ἐκ τούτου νὰ συμπεράνωμεν; ὅτι ἐκ νέου τὸ ἐγὼ θέλει παραχωρήσει τὴν σκηνὴν τοῦ κόσμου εἰς τὸν ἀντιπαλόν του, τὸν λαόν; ὅτι ἡ ἀνθρωπότης θέλει εἶσθαι αἰωνίως καταδικασμένη νὰ ὑπάγῃ ἀπὸ τὸ ἐν εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον; ὅτι σύμβολον αὐτῆς εἶναι ὁ ἀδιέξοδος κύκλος καὶ ὕχι ἡ ἄπειρος γραμμὴ;

"Ὀχι, μὰ τὸν χριστιανισμὸν, ὄχι μὰ τὰς μυριάδας τῶν μαρτύρων οἵτινες ἔχυσαν τὸ αἷμα των διὰ τὴν τελειοποίησιν τῆς ἀνθρωπότητος· ὄχι, ἡ τελειοποίησις αὕτη δὲν εἶναι ὄνειρον κενόν· ἡ τελειοποίησις αὕτη εἶναι ἐγγυτέρα παρ' ὅτι τὸ στοχαζόμεθα.

Μετὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Πατρὸς, μετὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Τιοῦ, ἄρχεται ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας νέα ἐποχὴ, ἡ ἐποχὴ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Τὰ δύο ἀντίθετα στοιχεῖα τὰ ὁποῖα ὁ Χριστὸς συνέξουζεν εἰς τὴν ἀμαξάν τῆς ἀνθρωπότητος, μετὰ τὸς αἰῶνων ἀγῶνας δι' ὧν ἐπροσπάθησαν νὰ διαρρήξουν

(1) "Les masses sont tout aujourd' hui, les individus peu de chose." M. de Stael.

τοὺς ἀπὸ τὴν θείαν χεῖρα ἐπιβληθέντας δεσμούς, ἢ σφύ-
θησαν πλέον τὴν ματαιότητα τῶν προσπαθειῶν των καὶ
τὸ ἐγὼ ἀπελπίσθη νὰ μηδενίσῃ τὴν αὐθεντίαν, καὶ ὁ λα-
ὸς ἀπελπίσθη νὰ μηδενίσῃ τὸ ἐγὼ. Τοὺς ἀγῶνας τῆς ἀντι-
ζηλίας θέλουν διαδεχθῆ ἕτεροι ἀγῶνες, ἀγῶνες ἀδελ-
φικοὶ δι' ὧν τὸ ἐγὼ καὶ ἡ αὐθεντία θέλουν προσπαθήσει
ν' ἀνακαλύψωσι τὴν ταυτότητά των. Τὴν ἡμέραν δὲ καθ'
ἣν τὰ δύο ταῦτα στοιχεῖα θέλουν αἰσθανθῆ τὴν ἐν τῷ θεῷ
συνταύτισιν καὶ ἐνότητά των, τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἡ ἀν-
θρωπότης θέλει ἀπεικονισθῆ εἰς τὴν ἐν τῷ ἀγίῳ πνεύματι
συνένωσιν τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ, τὴν ἡμέραν ταύτην
ἡ ἀποθέωσις τῆς ἀνθρωπότητος θέλει εἶσθαι ἀποπερα-
τωμένη.

Σκεπτόμενοι δὲ ὅτι ἡ Δύσις καὶ ἡ Ἀνατολὴ ἀντιπρο-
σωπεύουσι τὰ δύο ταῦτα στοιχεῖα, καὶ ὅτι ἐπομένως
ἡ συμφιλίωσις, αὐτῶν θέλει συμφιλιώσει καὶ τὴν Ἀ-
νατολὴν μὲ τὴν Δύσιν, θέλει κάμει νοητὰς πρὸς ἀλ-
λήλους τὰς δύο ταύτας μερίδας τῆς ἀνθρωπότητος, αἴτι-
νες ἀναχωροῦσαι ἀπὸ ἀντιθέτους ἀρχὰς, δὲν ἠδύναντο
μέχρι τοῦδε νὰ ἐννοηθῶσι μεταξὺ των [1], ὅτι ἡ Ἑλλάς
εὐρίσκεται ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν καὶ ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ φυ-
λὴ ἕως τῶρα κοιμωμένη τὸν βαρὺν τῆς δουλείας καὶ
τῆς ἀμαθείας ὕπνον, ἐξύπνησε καὶ κατετάχθη εἰς τὸν χο-
ρὸν τῶν ἐλευθέρων ἐθνῶν, καθ' ἣν στιγμήν ἡ νέα αὕτη
ἐποχὴ ὑπέβαλεν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα νέον θέμα ἐρευνῶν
καὶ ἐνεργείας, δὲν δυνάμεθι νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ σύμπτωσις
αὕτη μᾶς ἀνακαλύπτει τοὺς ὑψηλοὺς περὶ τῆς Ἑλλάδος

(1) " Un homme de genie a dit avec verite'. Les peuples de
l' Orient et de l' Occident se tournent le dos les uns aux autres;
les uns regardent le matin, le levant; les autres le couchant,
le soir; ceux la' restent fideles aux antiques traditions du passe',
ceux ci cherchent toujours, a travers un changement continuuel
des formes de leur existence, un avenir mysterieux que leurs
desint appellera. " K. Ritter, Erdkunde, pref.

σκοπούς τῆς Δείας Προνοίας, ὅτι ἐδῶ ὅπου ὁ Παῦλος εὔρε-
 τούς Ἀθηναίους ἐγείροντας βωμοὺς τῷ ἀγνώστῳ Θεῷ
 ἐδῶ θέλει ἀνοιχθῆ τὸ βιβλίον μὲ τὰς ἐπτὰ σφραγίδας, ἐδῶ
 θέλουν ἀνακαλυφθῆ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ καὶ κηρυχθῆ εἰς
 τὴν Ἀνατολὴν, καὶ εἰς τὴν Δύσιν ἄγνωστοι εἰσέτι ἀλή-
 θειαί, ἐδῶ θέλει λάβει ὁ Χριστιανισμὸς τὴν ἀνάπτυξιν
 καὶ τὴν πραγματοποίησίν του;

Ναί, ναί ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς δὲν ἐσηκώθη εἰς μάτην, νέος
 Αἰζαρος, ἀπὸ τὸν τάφον του ἡ Εὐρώπη δὲν ἐχαίρητησεν
 εἰς μάτην μὲ τόσην χαρὰν τὴν ἀνάστασίν του. Θέσατε
 τὴν χεῖρά σας ἐπὶ τοῦ γεωγραφικοῦ χάρτου, ἐπὶ τῶν πέν-
 τετούτων στοιχείων Ἑλλάς· καὶ θέλετε αἰσθανθῆ ὅτι ἐδῶ
 πάλλει τὴν σήμερον ἡ καρδία τῆς ἀνθρωπότητος, ὅτι ἐδῶ
 εἶναι σήμερον τὸ κέντρον τοῦ κόσμου· ἐδῶ συναθροίζονται
 τῆς Εὐρώπης οἱ στόλοι· ἐδῶ οἱ πολιτικοὶ τῆς Εὐρώπης ἄν-
 δρες ἔχουν προσηλωμένα τὰ βλέμματά των· ἐδῶ τῆς Εὐ-
 ρώπης οἱ ποιηταὶ ἔρχονται νὰ ζητήσουν νέας ἐμπνεύσεις·
 ἐδῶ εἶναι τὰ σπέρματα τῆς εἰρήνης ἢ τοῦ πολέμου τῆς
 Οἰκουμένης.

Ὅπισθεν τοῦ πολιτικοῦ τῆς Ἀνατολῆς ζητήματος, ὑπάρ-
 χει τὸ φιλοσοφικὸν τῆς Ἀνατολῆς ζήτημα· καὶ ἡ Ἑλλὰς
 εἶναι προωρισμένη νὰ λύῃ καὶ τὸ ἐν καὶ τὸ ἄλλο.

M. P.

ΙΣΤΟΡΙΑ

Περὶ τῶν περιηγήσεων ἀπὸ τῶν ἀπωτέρων
χωρῶν μέχρι τῆς ἀνακαλύψεως τῆς
Ἀμερικῆς.

C'est en comparant tout, que l' on peut s' éclairer
Il est beau de savoir et honteux d' ignorer
Princesse Constance de Salm.

Παραβάλλων τις τὰ πάντα δύναται νὰ φωτισθῆ.
Κάλλιστον τὸ νὰ γινώσκῃ καὶ αἰσχρὸν τὸ ν' ἀγνοῆ.
Ἡ Ἑγεμονὶς Κωνστανκία τοῦ Σάλμ.

Αἱ περιηγήσεις εἶναι τὸ σχολεῖον τοῦ ἀνθρώπου· αὐτὸς δὲν δύναται νὰ προχωρήσῃ ἐν βῆμα χωρὶς νὰ αἰξήσῃ τὰς γνώσεις του καὶ νὰ βλέπῃ τὸν ὀρίζοντα ἔμπροσθέν του ἐπεκτεινόμενον. Ἐν ὄσῳ προβαίνει εἴτε παρατηρῶν ὁ ἴδιος εἴτε ἀναγινώσκων τὰς περιηγήσεις τῶν ἄλλων, ἀπαλλάττεται ἀπὸ πρόληψιν τινα, ἀναπτύσσει τὸν νοῦν του, καθαρίζει τὸ κριτήριόν του, ὑψώνει τὸ λογικόν του, συνοικειοῦται μὲ τὴν φιλοκαλίαν, καὶ κατ' ἀνάγκην ὅσον καὶ κατὰ δικαιοσύνην πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα, αἰσθάνεται τὸν ἑαυτὸν του καθ' ἐκάστην βελτιούμενον, λέγων, ὡς ὁ φιλόσοφος Ἄγγλος Τόλλανδ "Mundus domus est, omnes homines cognati" ἤτοι ὁ κόσμος εἶναι οἶκος καὶ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι συγγενεῖς. Ὁ χρητὸς Μοντάγνος ὠμολόγει ὅτι δὲν ἤξευρε κανένα ἄλλον προσφορώτερον τρόπον τοῦ νὰ διαμορφώσῃ τὸν βίον τοῦ ἀνθρώπου, εἰμὴ τὸ νὰ παραστήσῃ τὴν ποικιλίαν ἄλλων βίων, φρονημάτων καὶ ἐθίμων καὶ νὰ τὸν κατορθώσῃ νὰ αἰσθανθῆ εὐχαρίστως τὴν ἀένναον ποικιλίαν τῆς ἡμετέρας φύσεως.

Εἰς τὰς περιηγήσεις χρεωσέεται ἡ ὕλική βεβαιότης περὶ τῆς στρογγυλότητος τῆς γῆς, τὴν ὅποιαν αἱ ἐξηγήσεις τοῦ Πυθαγόρου καὶ αἱ ἀστρονομικαὶ παρατηρήσεις προανήγειλον, καὶ τὴν ὅποιαν ἐπεκύρωσεν ὁ Μαργγελλάνος κατ'

ἀρχάς τοῦ 15. αἰῶνος, ὅτε ἐπέστρεψεν ἀπὸ τὸν πρῶτον περίπλου τῆς σφαίρας. Αἱ ἐμπορικαὶ σχέσεις, τῶν λαῶν, τῶν κυβερνήσεων καὶ τῶν ἰδιωτῶν, κατεστάθησαν ἀλληλοδιαδόχως, διὰ τῶν περιηγητῶν, ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῶν Φοινίκων, οἵτινες ἤνοιξαν τὸ στάδιον, μέχρι τοῦ 19 αἰῶνος, ὅτε αὐταὶ αἱ σχέσεις ἔλιβον τοσοῦτον μεγάλας ἀναπτύξεις. Ἡ ἀνακάλυψις τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἡ διόδος εἰς τὰς ἀνατολικὰς Ἰνδίας, ἦσαν ἡ ἀνταμοιβὴ τῆς τυχοδιωκτικῆς καὶ ἐνδόξου τόλμης τοῦ Κολόμβου καὶ τοῦ Γάμα, καθὼς καὶ αἱ πρόσφατοι κατασκοπεύσεις μᾶς ἀπεκάλυψαν τὸν σχηματισμὸν τῶν πολικῶν γεῶν καὶ διαφόρους τόπους αὐτῆς τῆς μυτηριώδους Ἀφρικῆς, ὁλεθρίας εἰς τοὺς Εὐρωπαϊοὺς περιηγητάς.

Φαίνεται ὅτι αἱ ἄκραι τῆς μεσογείου Θιλίση: ἐγένοντο μάρτυρες τῶν πρῶτων ναυσιποριῶν, τὰς ὅποιαις ἐπεχείρησαν οἱ Φοίνικες, ἢ οἱ Αἰγύπτιοι, οἵτινες εἶχον τὰς τοπικὰς εὐκολίας καὶ τὰς ἀναγκαίας ἰδιότητας διὰ τοιαύτας ἐπιχειρήσεις. Αἱ τῶν Φοινίκων περιέλαβον περίοδον ἑπτὰ περίπου αἰῶνων ἀπὸ τοῦ 1700. μέχρι τοῦ 1935. πρὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Παραλείπομεν νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ τῆς Σεμιράμιδος, ἣτις 2123 ἔτη πρὸ τοῦ σωτηρίου ἔτους, συνέλαβε τὸν σκοπὸν νὰ κατακτήτῃ τὰς Ἰνδίας, τὸν ὁποῖον ὁ θάνατός της μόνον ἐμπόδισεν νὰ πραγματοποιήσῃ, καὶ ἣτις ναυσιπορήσασα πρὸς τὸν Ἰνδὸν ποταμὸν, ἐνίκησε τὸν Στρατοβάτην βασιλέα τῶν Ἰνδιῶν, ὡς τὸ ἀναφέρει Διόδωρος ὁ Σικελιώτης, μάλιστα διότι ἀπὸ τῆς Τύρου καὶ ἀπὸ τῆς Σιδόνης ἀνεχώρουν αἱ ναυτικαὶ ἐκστρατεῖαι διὰ τὰς νήσους τῆς Ἑλλάδος, διὰ τὸ παραθαλάσσιον τῆς παλαιᾶς Γαλλίας καὶ τὸ Μεσημβρινὸν μέρος τῆς Ἰσπανίας.

Δώδεκα καὶ ἡμισυ περίπου αἰῶνας πρὸ χριστοῦ, Φοινικικὰ πλοῖα διέβησαν τὰς στήλεις τοῦ Ἡρακλέους καὶ ᾤκοδόμησαν τὰ Γάδεира. Ὀλίγον καιρὸν πρὸ τῆς καταστροφῆς τῆς Τύρου ἀπὸ τὸν Ναβουχοδοносор, ἐξετελέσθη ἡ περίφημος ἐκστρατεία ναυσιπόρων Φοινίκων, ἐπιχειρηθεῖ-

σα κατὰ διαταγὴν τοῦ Νεκῶ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου, περὶ ἧς ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος καὶ περὶ τῆς ὁποίας οἱ φιλόλογοι ἔχουν ἀμφιβολίας τινὰς· ἀλλ' αὕτη εἶτε τῶντι ἐπραγματοποιήθη, εἶτε οὐ, ὀρμηθεῖσα ἀπὸ ἓνα τῶν λιμένων τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης, παρέπλευσε τὸ ἀκροθαλάσσιον τῆς Ἀφρικῆς κατὰ τὴν Ἰνδικὴν θάλασσαν καὶ εἰσῆλθε πάλιν εἰς τὴν Μεσόγειον διὰ τοῦ στενοῦ τοῦ Γιβραλτάρ ἦτοι τοῦ στενοῦ τοῦ Ἡρακλέους (1). Ὀρησκευτικαὶ τινες προλήψεις ἀπέτρεπον πολὺν καιρὸν τοὺς Αἰγυπτίους ἀπὸ πάσαν Θαλάσσιον ἐπιχείρησιν· ὁ δὲ Σέσωστρις, ὅστις ἔζη 1650 περίπου ἔτη πρὸ Χριστοῦ, κατώρθωσε πρῶτος νὰ νικήσῃ τὴν ἀπέχθειάν των κατὰ τῆς Θαλασσοπλοίας. Ὄθεν παρασκευάσας στόλον ἐντὸς τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης καὶ ἄλλον ἐντὸς τῆς Μεσογείου κατέστησε πολλὰς ἀποικίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων, καὶ τὴν τῆς Κοχλοῦ, εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Φάσιδος ποταμοῦ, ἀλλ' ὀλίγον καιρὸν ὕστερον ἢ Αἰγυπτιακὴ ναυτιλία ὑπὸ τὴν κυριότητα τῶν Μακεδόνων καὶ ἔπειτα ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους, ἔλαβεν ἀνάπτυξιν καὶ ὁ λιμὴν τῆς Ἀλεξανδρείας ἐγένετο μίᾳ τῶν πρωτίστων παρακαταθηκῶν τοῦ ἐμπορίου τοῦ κόσμου.

Ἡ πρώτη θαλάσσιος ἔκστρατεία τῶν Ἑλλήνων ἦτον ἡ τῶν Ἀργοναυτῶν, ἣτις ἐγένετο κατὰ τὸ 1280 πρὸ Χριστοῦ. Μολονότι συμμεριζόμεθα τοῦ θαυμαστοῦ τοῦ Ἡσιόδου περὶ αὐτῆς τῆς ἔκστρατείας, εἶναι γνωστὸν ὅτι αὕτη ἄλλον πραγματικὴν σκοπὸν δὲν εἶχεν, εἰμὴ τὸ νὰ ζητήσῃ νὰ εἴρῃ μεταλλεῖα χρυσοῦ, τὰ ὁποῖα ἦτον ὑποψία ὅτι ὑπῆρχον εἰς τὴν Κολχίδα, καὶ ἐκ τούτου πιθανὸν ὅτι προῆλθεν ὁ ποιητικὸς μῦθος περὶ τῆς κατακτήσεως τοῦ χρυσοῦ δέρατος, μῦθος τὸν ὁποῖον ὁ Στράβων καὶ ὁ Ἀρρίανος

(1) Σ. Μ. Γιβραλτάρ ἐκ τῆς Ἀραβικῆς συνθέτου λέξεως Τζεμπέλι-Ἄτάρ, ἣτοι ὄρος τοῦ Ἄτάρ, ὀνομάζεται ἐκ τοῦ πρώτου διαβάντος ἀπὸ τὸ στενὸν ἄραβος. Κατ' ἄλλους δὲ αὐτὸ ἐλέγετο Τζεμπέλι - τὰρικ ἔτοι ὄρος τοῦ πρώτου διπεράσαντος αὐτὸ τὸ στενὸν Ἀραβος Τὰρικ ὀνομαζομένου καὶ οὐχὶ Ἄτάρ.

ἐξηγοῦσιν ὁμοίως κατὰ τὴν ἰδέαν των, λέγοντες ὅτι οἱ κάτοικοι ἐκείνου τοῦ τόπου ἐξήπλωναν δέρματα προβάτων εἰς τὸ κοῖτος τῶν χειμάρρων, διὰ νὰ συνάζωσι πεταλίδια χρυσοῦ, τὰ ὁποῖα ἔσυρον τὰ ὕδατα.

Δὲν θέλομεν ἀκολουθήσει τοὺς Ἀργοναύτας διαβάντας ἀναμέσον τῆς Βιθυνίας, τῆς Θράκης καὶ τοῦ Εὐξείνου πόντου καὶ προσορμισθέντας εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Καυκασείου ὄρους περὶ τὸ στόμιον τοῦ ποταμοῦ, ἐντὸς τοῦ λιμένος Οἶα, ὅποιοις ἦτον τὸ τέλος τῆς ναυσιπορίας των. Θέλομεν ἀφήσει ἐπίσης εἰς τοὺς φιλολόγους νὰ ἐξερευνῶσιν, ὅπως ἀρέσκονται, τὸ ζήτημα περὶ τῆς ὁδοῦ τὴν ὁποῖαν ἐξελέξαντο οἱ Ἀργοναῦται διὰ νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν πατρίδα τῶν, εἴτε ἡ ὁδὸς αὕτη διεπέρα, ὡς θέλει ὁ Ἡσίοδος, τὴν Λυβίαν, ὅπου ἔσυρον τὰ πλοῖα των ἕως εἰς τὴν μεγάλην Σύρτιν ἐπὶ τῆς μεσογείου θαλάσσης, εἴτε ἠκολούθει τὴν ὄχθην τοῦ Νείλου, εἴτε τέλος πάντων [ὃ καὶ πιθανώτερον] ἔφθανεν εἰς ἕνα ποταμὸν τὸν Τίναϊν, φέροντα αὐτοὺς πρὸς τὴν Βαλτικὴν, ἐπανήλθον διὰ τοῦ Ὠκεανοῦ καὶ τοῦ πορθμοῦ τῶν Γαδείρων, ἧτοι τοῦ Γιβραλτάρ. Τὸ στενὸν σχέδιον εἰς τὸ ὁποῖον περιωρίσθημεν μᾶς ἀναγκάζει νὰ μεταβῶμεν εἰς ἄλλας ἀνακαλύψεις.

Χίλια διακόσια καὶ ἡμισυ περίπου ἔτη πρὸ χριστοῦ, ὁ πόλεμος τῆς Τρωάδος συνήθρυσεν πάμπολλα πλοῖα [1] τὰ ὁποῖα ἀπέδειξαν ὅτι οἱ Ἕλληνες εἶχον ἤδη πειραδύση εἰς τὴν ναυτιλίαν ἦτον ὅμως αὐτὴ πάντοτε περιορισμένη. Ἄλλ' ὁ Ἡρόδοτος κατεσκόπευε τὸ παράλιον τῆς Μαύρης θαλάσσης μέχρι τοῦ φύσιδος ποταμοῦ, περιήρχετο τοὺς τόπους τοὺς κειμένους μεταξὺ τοῦ Βορυσθένους καὶ τοῦ Ὑπάνεως προσωρμίζετο εἰς τὰ Περσικὰ Σοῦτα καὶ εἰς τὴν Βαβυλῶνα, εἰσεχώρει εἰς τὰς ἐσχατίας τῆς Αἰγύπτου, ἐπεσκέπτετο τοὺς ἀποίκους τῆς Κυρήνης Ἕλληνας, ἐβλεπε τὴν Τύρον καὶ ἐπανήρχετο εἰς τὸ Μεσημβρινὸν μέρος τῆς

(1) Ὁ Ὅμηρος ἀναβιβάζει τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν τῶν πλοίων εἰς 1186, ἐξ ὧν ἕκαστον ἔφερε 50 ἕως 120 ἀνθρώπους.

Ἰταλίας, ἦτοι εἰς τὴν μεγάλην Ἑλλάδα, διὰ τὰ συντάξῃ τὰς πολυτιμύτους πληροφορίας τὰς ὁποίας συνήθροισε κατὰ τὰς παμπόλλους περιηγήσεις του. Μία ἀποικία Φωκέων, ἕξ αἰῶνας πρὸ χριστοῦ, κατέβαλε τὰ θεμέλια τῆς Μασσαλίας· καθὼς οἱ Φοίνικες ἐν καιρῷ τῆς εὐδαιμονίας των, κατὰ τινὰς μὲν, δώδεκα αἰῶνας, κατ' ἄλλους δὲ, ὀκτὼ πρὸ χριστοῦ, ἔθεσαν τὰ θεμέλια τῆς Καρχηδόνος, ἣτις κατ' ἀρχὰς ἀντίζηλος τῆς Ῥώμης ὕστερον ἔπεσεν, εἰς χεῖρας τῆς ἐλευσινὸν λάφυρον, μετὰ τὰς αἱματηρὰς ἐκείνας συμπλοκάς τῶν Δυβικῶν πολέμων. Ἡ Καρχηδὼν ἐπεχείρησε πολλὰς περιουσίας ἐπὶ σκοπῷ ἀνακαλύψεων, κυρίως τὴν περιήγησιν τοῦ Ἀμίλκα ἢ Ἡμίλκον καὶ τὴν τοῦ Ἄννωνος. Οὗτος ὁ Ἄννων μετὰ ἐξήκοντα πεντηκοντόρων, φερουσῶν τριάκοντα χιλιάδας ἐπιβατῶν, κατεσκόπευσε τὰ δυτικὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς, μέχρι καὶ πέραν τοῦ ἀκρωτηρίου Νοῦν, ἴσως καὶ μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου τῶν Τριῶν ἄκρων, ὃ δὲ Ἀμίλκας κατεξέτασε τὰ δυτικὰ παράλια τῆς Εὐρώπης μέχρι τῆς μεγάλης Βρετανίας, ὅπου οἱ ἔμποροι τῶν Γαδεῖρων καὶ τῆς Καρχηδόνος ἐπορεύοντο ζητοῦντες τὸν κασσίτερον τῆς Κορονβίας [Cornouailles] ἐπαρχίας τῆς Ἀγγλίας.

Ταυτοχρόνως, ἢ τοῦλάχιστον 550. πρὸ χριστοῦ, ὅτε οἱ Νασαμῶνες, ἀρχαῖοι λαοὶ τῆς Ἀφρικῆς εἶχον ἤδη ὑπερβῆ τὴν μεγάλην ἔρημον καὶ εἰσεχώρησαν εἰς τὸ Φεξζάν, ὃ Δαρείος, καθὰ ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος, ἔπεμψε τὸν Σκύλακα τὸν ἐκ Καρυάνδρου, νὰ κατασκοπεύσῃ τὸ στόμιον τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ· μετὰ τὸ τέλος τοῦ περίπλου του καθυπέταξε τοὺς Ἰνδοὺς καὶ ἐπεκράτει εἰς τὸν Ἰνδικὸν Ὠκεανὸν ὅπου μετ' ὀλίγον ἔμελλε ν' ἀναφανῆ Νέαρχος ὁ ναύαρχος Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου καὶ αὐτὸς ὁ Ἀλέξανδρος, ὅστις ἀφ' οὗ ἐξέτασεν ὁ ἴδιος τὰ δύο στόμια τοῦ μεγάλου ποταμοῦ, ἐπέστρεψεν εἰς Βαβυλῶνα, ὅπου τὸν εὗρε πάλιν ὁ Νέαρχος μετὰ τὸ τέλος ἐπικινδύνου καὶ μακρᾶς ναυτιπρίας κατὰ τὸν αὐτὸν Ἰνδικὸν Ὠκεανόν. Σέλευκος ὁ Νικάνωρ εἰς τῶν διαδίκων τοῦ Μικεδόνου, εἰς δὲ περιήλθεν ἡμεγάλη

Ἀσία. εἰσεχώρησεν ἕως εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Γάγγου, ὅπου
 συνεκοινωνήσεν διὰ πρέσβων μὲ τὸν βασιλέα ἐκείνου
 τοῦ τόπου, καθ' ὃν καιρὸν Πτολεμαῖος, ἄλλος εὐδόχος
 τοῦ ὑπερηφανοῦ νικητοῦ τοῦ Γρανικοῦ καὶ τῶν Ἀρ-
 βήλων, ἐπανάφερεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν τὴν δραστηριό-
 τητά τῶν ἐμπορικῶν σχέσεων τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης καὶ
 τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ μὲ τὴν Μεσόγειον, καὶ συγχρόνως
 διὰ τῆς προτροπῆς του ἔδιδεν εἰς τὰς ἐπιστήμας ῥοπὴν
 σχεδὸν τεράστιον. Κατὰ τὸν Στράβωνα, ἡ πρόσοδος τὴν
 ὅποίαν ἀπελάμβανον οἱ Πτολεμαῖοι ἐκ τῆς πρωτευούσης
 τῶν οὔσης τότε τὸ κέντρον τοῦ ἐμπορίου τῆς Εὐρώπης
 μὲ τὴν Ἀσίαν καὶ μὲ τὴν Ἀφρικὴν, ὑπερέβαινε τὰς 12,500
 ταλάντων ἤτοι 55,250,000 φράγκων. Ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ
 φιλαδέλφου ἡ πρόσοδος αὐτῆ ἦτον πολὺ περισσοτέρα, ἐν ἀλη-
 θεύῃ, ὡς λέγει ὁ Ἀππιανὸς, ὅτι ὁ θησαυρὸς αὐτοῦ τοῦ ἡγεμό-
 νος ἀνέβαινε εἰς 740,000 ταλάντων ἤτοι εἰς 2,862,000,000
 φράγκων ποσότητά. Ὁ αὐτὸς Πτολεμαῖος ὁ φιλάδελφος
 διὰ τὴν ὑποστηρίξιν τὸ ἐμπόριον τῆς Αἰγύπτου, ἔκτισεν ἐπὶ
 τοῦ δυτικοῦ χείλους τῆς ἐρυθρᾶς Θαλάσσης τὴν πόλιν
 Βερονίκην, ἐγκαταλειφθεῖσαν μετέπειτα, ἕνεκα τοῦ λιμέ-
 νος, Μύος ὄρμος, ὅθεν αἱ πραγματεῖαι τῆς Ἰνδίας μετεκο-
 μίζοντο μέχρι τῆς πόλεως Κιοπτιῆς, κειμένης ἐπὶ τοῦ Νεί-
 λου, ὀλίγον ἄνωθεν τῶν ἑκατομπύλων Θηβῶν. Ἡ Κλεο-
 πάτρα ἀπέστειλε καὶ αὐτὴ εἰς τὰς Ἰνδίας τὸν πέρηγητὴν
 Εὐδόξον τὸν Κυζηκινόν, ὅστις ἐπέστρεψε διὰ τῶν παραλί-
 ων τῆς Αἰθιοπίας εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ ἐκεῖθεν μετ' ὀλί-
 γον ἀνεχώρησε πάλιν διὰ τὴν ὑπάγην εἰς τὰς στήλας τοῦ
 Ἡρακλέους.

Ὀλίγον πρὸ τῆς βασιλείας Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου,
 ὁ περίφημος Πυθέας ὁ Μασσαλιώτης ἐπροχώρησε μέ-
 χρις τῆς Σκανδιναβίας, ἴσως μέχρι τῆς Βαλτικῆς Θα-
 λάσσης, πρὸ πάντων δὲ μέχρι τῆς μεγάλης νήσου τοῦ
 Ἀλβίου, ἀφ' ὅπου ἐπανήλθεν εἰς τὴν ἀληθῆ Θουάλην,
 ἣτις φαίνεται ὅτι εἶναι τὸ Ἰουτλάδ, μ' ὅλον ὅτι οἱ ὄπαδοὶ
 τοῦ Ἐρατοσθένους δοξάζουσιν, ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ Ἰσλανδία

καὶ ἄλλοι φρονοῦσιν ὅτι εὐρίσκεται ἐντὸς τοῦ σωροῦ τῶν νήσων Σχετλάνδ.

Ἐὰν ἔπειτα ἀπὸ τοὺς Φοίνικας, τοὺς Αἰγυπτίους, τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Μακεδόνας, μεταβῶμεν εἰς τοὺς Ῥωμαίους, βλέπομεν ὅτι ὡς πρὸς τὰς περιηγήσεις καὶ τὰς θαλασσίους ἐπιχειρήσεις, οὗτοι δὲν διέπρεψαν εἰμὴ ὕστερον ἀφ' οὗ κατέκτησαν τὴν Ἑλλάδα καὶ κατέστρεψαν τὴν Καρχηδόνα. Ὁ Καῖσαρ ὅστις συνήνωσε τὴν ἀρχαίαν Γαλατίαν μὲ τὴν εὐρύχωρον Ῥωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν, εἰσέβαλεν εἰς τὴν Βρετανίαν, ἐνῶ ὁ Πομπήϊος νικητὴς τοῦ Μιθριδίου ἤνοιγε νέαν ὁδὸν τῆς Ἰνδίας ἀναμέσον τῶν ἐπικρατειῶν αὐτοῦ τοῦ μονάρχου, διὰ τῆς Κασπίας θαλάσσης, τῆς Βακτριανῆς καὶ τοῦ Ὀξου ποταμοῦ. Ὁ Ὀκτάβιος ὁ μετέπειτα ὀνομασθεὶς Αὔγουστος καὶ αὐτὸς παρεσκεύασε καὶ διετήρησε πολλοὺς στόλους, ἐξ ὧν οἱ δύο κυριώτεροι, εἶχον τοὺς ναυστάθμους τῶν καὶ τὰ ναυπηγεῖστων, εἰς τὸ Μισηνὸν ἀκρωτήριον καὶ εἰς τὴν Ῥαβέναν, διὰ τὰ ὑπερασπίζονται τὸ δυτικὸν καὶ τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Μεσογείου, ἐνῶ ἄλλαι μοῖραι αὐτῶν τῶν στόλων ἐστάθμευον εἰς Φρέϊους, [I] εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀγγλίας, διὰ τὰ κατορθώσωσιν εὐκολότερας τὰς κοινωνίας πρὸς τὰς ἐσχατίας τοῦ βασιλείου, τὰς ὁποίας ἐθεώρουν οἱ Ῥωμαῖοι ὡς ἐσχατίας τοῦ κόσμου διτι οἱ Ῥωμαῖοι εἶχον τῶντι εἰσχωρήσῃ ἀφ' ἐνὸς μέρους πρὸς δυσμὰς, ἕως εἰς τὴν παλαιὰν Θούλην καὶ πρὸς ἀνατολὰς ἕως εἰς τὴν Ταπροβάνην, ἥτοι Σείλαν καὶ ἔτι ἀπώτερον πρὸς τὴν Ἰνδικὴν παραλίαν. Ἡ Παλμύρα κειμένη ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐρήμου τεσσαράκοντα λεύγαις μακρὰν τοῦ Εὐφράτου καὶ ἐξήκοντα πέντε τῆς Μεσογείου θαλάσσης, ἡ Παλμύρα ὅπου εβασίλευεν ἡ περίφημος Ζηνοβία καὶ τὴν ὁποίαν κατέστρεψεν, ὡς βάρβαρος κατακτητῆς, ὁ Αὐρηλιανὸς κατὰ τὸ 273 ἀπὸ Χριστοῦ, ἦτον πολλὸν καιρὸν παρακα-

(1) Φρέϊους Fræjus λιμὴν τῆς Γαλλίας τὸ πάλαι ὀνομαζόμενον Forum Julii, ἥτοι ἀγορὰ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος.

ταθήκη τοῦ ἐμπορίου τοῦ Ῥωμαϊκοῦ βασιλείου μὲ τὰς Ἰνδίας καὶ μὲ αὐτὴν τὴν Κίναν. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Κλαυδίου, τὸ 45, ἔτος ἀπὸ χριστοῦ καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἤδη τοῦ Αὐγούστου οἱ Ῥωμαῖοι εἶχον μάθει τὴν ἐπιφοίτησιν τῶν [1] ἐτησίων ἀνέμων, πνεόντων ἐπὶ τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ, ἕξ μῆνας κατὰ μιαν διεύθυνσιν καὶ ἕξ μῆνας κατ' ἄλλην ἐκ διαμέτρου ἐναντίαν. Αὕτῃ ἢ πολῦτιμος διὰ τὴν ναυσιπορίαν ἀνακάλυψις εὐκόλυνε τὰς σχέσεις τῆς Ἰνδίας καὶ τῆς Ἀραβίας, ἐπειδὴ ἕως τότε οἱ Ῥωμαῖοι μετεχειρίζοντο μικρὰ μόνον πλοῖα, τὰ ὅποια δὲν ἐδύναντο νὰ ἀπομακρύνωται ἀπὸ τὸ παραθαλάσσιον, τουθ' ὅπερ καθίστανε τὰς περιηγήσεις πολὺ πλέονμακρὰς καὶ ἐπιμόχθους. Ὁ ἐτήσιος ἄνεμος ὁ μεσημβριωδουτικὸς, ὀδηγῶν τὰ ἐκ τοῦ Ἀραβικοῦ κόλπου ἐξερχόμενα πλοῖα, ἔλαβε τὸ ὄνομα ὕπαλος, ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ θαλασσοπόρου, ὅστις ἀνεκάλυψεν αὐτὸν τὸν ἄνεμον οὕτω τὰ πλοῖα ἔπλεον τα χύτερον μέχρι τοῦ Γάγγου, ὅθεν ἐπέστρεφον ὡσαύτως διὰ τοῦ ἐναντίου ἐτησίου ἀνέμου.

Οἱ Ἀραβες ἕως τότε, μὲ τὰ προϊόντα τῆς γῆς των διέτιρον τὸν λιμένα Μουσᾶ ἢ Μουζᾶ τῆς Σαβέας, κείμενον δώδεκα λεύγας ἔνθεν τοῦ πορθμοῦ τοῦ Μπάμπουλ - μειδέπ, [2] ἐπικίνδυνον στενὸν, ἐξ αἰτίας τῶν προσβολῶν τῶν ἀνέμων, τὸ ὅποιον ὤφειλον νὰ διαπεράσωσι τὰ πλοῖα διὰ νὰ παρκαταθέσωσι τὰς πραγματείας εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ἄδεν, τὸ Ἐδεν τῶν ἔβραϊων [3] ὅπου τὸ ἐμπόριον ἐγένετο διὰ μικρῶν πλοίων, κατὰ τὴν γραφὴν, τὰ ὅποια περι-

(1) Ἡ λέξις Mousson εἶναι κατὰ διαφθορὰν τῆς Ἀραβικῆς Μεβσιμ. ἣτις σημαίνει τὴν ὥραν τοῦ ἔτους la saison. Μετ.

(2) Μπάμπουλ - μειδέπ, φράσις Ἀραβικὴ συγκεκριμένη ἀπὸ τὴν λέξιν Μπάπ ἣτις σημαίνει θύραν καὶ τὴν λέξιν Μειδέπ σημαίνουσαν τόπον θλίψεως, ἤγουν θύρα τόπου θλίψεως, ἔκφρασις ἐμφαίνουσα τὸ κινδ. κινδ. ἐκεῖνου τοῦ πορθμοῦ.

(3) Ἄδεν Ἄδανον, λέξις Ἑβραϊκὴ σημαίνουσα ἀγρυφὴν, διότι ἐναμίζετο αὐτὴ ἢ πόλις ὡς ἐπίγειος παράδεισος. Μετ.

ρίζοντο, ὡς καὶ τὰ τῶν Ῥωμαίων, εἰς τὸ νὰ παραπλέωσι τὰ παραθαλάσσια. Αὐτὰ τὰ πλοῖα προσήρχοντο μετὰ ταῦτα εἰς τὴν Κάνην, ἄλλον λιμένα κείμενον ὀγδοήκοντα περίπου λεύγας πρὸς ἀνατολὰς τοῦ προειρημένου· ἀπὸ αὐτὸν ἀνεχώρουν τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα τὰ μέλλοντα νὰ διαβῶσι τὸν Περσικὸν κόλπον, διὰ νὰ ὑπάγωσιν εἰς τὰ παράλια τῆς Ἰνδίας, ἢ τῆς Περσίας. Ταῦτα ἀναφέρει τοῦλάχιστον περὶ αὐτῆς τῆς θαλασσοπορίας τὸ σύγγραμμα ὁ Περίπλους, τοῦ ὁποίου ὁ συντάκτης ἔζησεν ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Νέρωνος.

Ἀπὸ τοῦ 98 ἔτους μέχρι τοῦ 117 ἀπὸ χριστοῦ, ὁ αὐτοκράτωρ Τραϊανὸς ἀνήγειρεν λιμένα εἰς τὴν Τζίβιτα - βέκια, ὀνομαζομένην τότε Centum cella ἤτοι ἑκατὸν ἀποθήκαι εἰς τὴν Μεσόγειον καὶ ἓνα ἄλλον εἰς τὸν Ἀγκῶνα ἐπὶ τῆς Ἀδριατικῆς. Κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ ἐσκάφη διώρυξ πλευστή, φέρουσα τὰ ὕδατα τοῦ Μάχαρ-Μάλχα [3] (διώρυξ βασιλικὴ τοῦ Ναβουχοδονόσορ) εἰς τὸν Τίγγριν καὶ ἐπεσκευάσθη ἡ διώρυξ δι' ἧς ἐκοινωνοῦσεν ὁ Νεῖλος μετὰ τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀδριανὸς ὅστις διήνυσσε μέγα μέρος τῆς βασιλείας του εἰς περιηγήσεις, ἤνοιξε καὶ αὐτὸς κατὰ τὸ 130. ἀπὸ χριστοῦ ἓνα λιμένα ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου πόντου.

Πάντοτε ὅμως αἱ θαλάσσιαι ἐκστρατεῖαι τῶν Ῥωμαίων ἦσαν ἄτολμοι, ὧς παρατηρεῖται ἀπὸ τὰς πολλὰς σταθμεύσεις σημειουμένας εἰς τὸ ὀδοιπορικὸν τοῦ Ἀντωνίου, ὅπερ εἶναι μία τῶν καλλιωτέρων περιγραφῶν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ βασιλείου, περιλαμβάνοντος τότε τὴν Εὐρώπην, ἐκτὸς τῆς

(3) Μαχάρ Μάλχα, Μαχάρρον μέλικ, ἤτοι ρεῖθρον του βασιλέως καὶ παρακατιῶν Μπούχτου-νάρσ ὁ Ναβουχοδονόσορ, ὡς ἐλέγετο παρὰ τοῖς Ἀραβι καὶ ἡ μὲν λέξις Μπούχτ εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ ἢ δὲ Νάσρ ἢ Νασάρ τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ· ἐνδέχεται δὲ νὰ ἐλέγετο αὐτὴ ἡ διώρυξ οὕτω Μεχάρουν μελίχατον λίμέλικη Μπούχτου-νάρσ ἤτοι τεχνούργημα κομφὸν ιτου βασιλέως Ναβουχοδονόσορ.

ἀρκτώας Ῥωσίας καὶ τινων μερῶν τῶν Βρετανικῶν νήσων, τῆς Σουηκίας, τῆς Νορβηγίας, ἐνὸς τεταρτημορίου σχεδὸν τῆς παραλίου Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀσίας μέχρι τοῦ Γάγγου, ἐξαιρουμένων τῶν ἀρκτῶων ἐπαρχιῶν της.

Ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ γεωγράφου ἡ νήσος Σείλαν εἶχε γένη ἤδη τὸ κέντρον τοῦ ἐμπορίου αὐτοῦ τοῦ βασιλείου μὲ τὴν Ἀφρικὴν, τὴν Ἰνδίαν καὶ τὴν Κίναν.

Οτε ἀνεφάνη ὁ Μωάμεθ τοῦ ὁποίου ἡ θρησκεία διεσπάρη ταχύτατα εἰς ὅλην τὴν Ἀσίαν καὶ εἰς ὅλην τὴν Ἀφρικὴν, οἱ Ἀραβες ἔδωσαν νέαν ἔκτασιν εἰς ὅσα καταστήματα εἶχον ἐπὶ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης καὶ ἐπὶ τῶν παραλίων τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἰνδίας. Καθ' ὃν καιρὸν κατέκτων ἀλληλοδιαδόχως τὴν Περσίαν, τὴν Συρίαν, τὴν Αἴγυπτον, ὀλόκληρον σχεδὸν τὴν Ἀφρικὴν καὶ τὴν Ἰσπανίαν, ἔκτισαν τὴν Βάσσοραν, κατὰ τὸ ἡμισυ τῆς ὁδοῦ, μεταξὺ τῆς συρρόης τοῦ Γίγριδος καὶ τοῦ Εὐφράτου, καὶ τοῦ στομίου αὐτῶν τῶν ποταμῶν κατὰ τὸν Περσικὸν κόλπον καὶ οὕτως ἐπεκράτησαν τῆς Περσικῆς ναυσιπορίας.

Γενόμενοι κύριοι τῆς Ἀλεξανδρείας, ἤνοιξαν πάλιν τὴν διώρυγα τοῦ Νείλου εἰς τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν καὶ ὁ Καλίφης (1) Χαροῦν-ελ-ρέσιδ ἐσύζησεν ἐμπορικὰς σχέσεις μετὰ τοῦ Καρόλου Μάγνου, αἱ ὁποῖαι ἔθεσαν εἰς συνεχεῖς κοινωνίας τὴν Μασσαλίαν καὶ τὸ Λυὸν [Λούγδουνον] μὲ τὴν ἀκμάζουσαν πόλιν τῆς Ἀλεξανδρείας, ἐμπορευομένης κατ' εὐθείαν, διὰ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης καὶ τοῦ Περσικοῦ κόλπου, μὲ ὅλους τοὺς κόλπους τῆς ἀνατολικῆς Ἰνδίας, κυρίως δὲ μὲ τὰς νήσους Μολούκας καὶ μὲ τὸ μεσημβρινὸν μέρος τῆς Κίνας· διότι κατὰ τὸ 833 ἔτος ἀπὸ χριστοῦ, ἐπὶ τοῦ Καλίφου Ἐλ-Μεεμουῦν, οἱ Ἀραβες εἶχον ἤδη ἓνα Καδὶν εἰς τὸ Κανφοῦ ἤτοι Καντῶν, ἐνῶ συγχρόνως

(1) Καλίφης ἀντὶ τῆς ἀραβικῆς λέξεως χαλιφὲ ὕπερ σημαίνει διάδοχον· ἐννοεῖται διάδοχος τοῦ Μωάμεθ. Χαροῦν εἶναι τὸ κύριον ὄνομα αὐτοῦ τοῦ καλίφη καὶ ἡ λέξις ελ-ρέσιδ σημαίνει ὁ εὐφύης.

ἐμπορεύοντο διὰ ξηρᾶς μὲ τὸ Χορασάν καὶ μὲ τὸ Τίμππετ [Τέμππετ]. Οἱ Ἄραβες εἰχονῆδη ὑπηρετήσῃ τοὺς Ῥωμαίους ὡς ναύκληροι, καὶ ἦσαν πρὸς τοὺτοις οἱ ὀδηγοὶ τῶν Πορτογάλλων, ὅτε οὗτοι ἀνεκάλυψαν τὴν πρὸ πολλοῦ ζητουμένην ὁδὸν φέρουσαν διὰ θαλάσσης εἰς τὰς Ἰνδίας.

Ἄς ἴδωμεν τώρα τί συνέβαινε κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ὡς πρὸς τὰς θαλασσίους ἐπιχειρήσεις, εἰς τὸ ἀρκτῶν καὶ εἰς τὸ δυτικὸν μέρος τῆς Εὐρώπης.

Οἱ Σκανδινάβοι, ἤτοι λαοὶ τῆς Βαλτικῆς, τῆς Δανίας καὶ τῆς Νορβηγίας, ἀνεκάλυψαν τὴν Ἰρλανδίαν περὶ τὸ τέλος τοῦ ἐβδόμου αἰῶνος, τὰς νήσους Φεροὲ κατὰ τὸ 861 ἀπὸ χριστοῦ, καὶ δέκα ἔτη μετέπειτα τὴν Ἰσλανδίαν, ὅθεν περὶ τὸ χιλιοστόν ἔτος, εἰς ναυτιπὸρος Ἰσλανδὸς συρόμενος ἀπὸ ὄρμηξ ἀνέμων, εὐρέθη εἰς τὰ παραθαλάσσια τοῦ Γρόελανδ, Πρασίνην γῆν, ὀνομασθεῖσαν οὕτως, ἐκ τοῦ ὅτι, καθ' ἣν ὥραν ἀνεκαλύφθη κατὰ τὸν Ἰούνιον μῆνα, ἐστολίζετο μὲ λαμπρὰν χλόην καὶ μὲ ἄλση ἐκ τεύτλων. Νομίζεται ὅτι ὁ Ἰσλανδὸς Βίορν, ὅστις ὑπῆγεν εἰς τὴν Γροελανδίαν διὰ τὰς ζητήσῃ τὸν πατέρατου, ἐπιστρέφων ἐκεῖθεν προσωρμίσθη εἰς τὰ παραθαλάσσια τοῦ Λάμπραδορ, ἢ μᾶλλον εἰς τὴν νῆσον Τέρρα-νόβα [νέα γῆ] τὴν ὁποίαν καὶ ὠνόμασε Βίνλανδ, ἤτοι τόπον οἴνου, διότι τρώντι εὐρεν ἐκεῖ ἄμπελον. Ἐκ τούτου πρέπει νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι πλεόν-τῶν τεσσάρων αἰῶνων πρὸ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς Ἀμερικῆς ὑπὸ τοῦ Χριστοφόρου Κολόμβου, οἱ Σκανδινάβοι εἶχον ἤδη σχέσεις μὲ αὐτὴν τὴν γωνίαν τοῦ νέου κόσμου.

Κατὰ τὸν δέκατον αἰῶνα, μεγάλη βιομηχανικὴ κίνησις ἀνεφάνη εἰς τὸ ἀρκτοδυτικὸν μέρος τῆς Εὐρώπης. Τὸ Χαμβούργον ἤκμασε πρῶτον μετὰ ἓνα δέ καὶ ἡμισυ αἰῶνα αἰ ὕστερον ἀνεγερθεῖσαι πόλεις Λουμπέκα καὶ Κοπενάγη ἔσπευσαν νὰ μιμηθῶσι τὸ Χαμπούργον. Ἡ ἀνσεαντικὴ συμμαχία (1) ἔλαβε τότε σύστασιν, σκοπεύουσα τὸ ἐμπό-

(1) Ἡ λέξις Ἀνσεανικὴ παράγεται ἐκ τῆς Γερμανικῆς λέξεως,

φρων τῆς Βαλτικῆς καὶ ἔφθασεν εἰς τὸ ἔπακρον τῆς δόξης τῆς, περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος, ὅτε ἤρξατο ἡ Ὀλλανδία νὰ λαμβάνῃ μέρος εἰς αὐτὴν τὴν μεγαλοπρεπῆ βιομηχανικὴν ἀνάπτυξιν.

Ἐν τούτοις περὶ τὴν αὐτὴν περίοδον, αἱ πόλεις τῆς Ἑνετίας, τῆς Ἀμάλας (Ἀμαλᾶς) καὶ τῆς Γένουας, αἵτινες εἶχον ἤδη καλοὺς ναυτικούς ἀπ' ἀρχῆς τοῦ 5 αἰῶνος, ὑπερέτερον τὰς ἄλλας πόλεις αἰεὶ πρὸς τὸ ἐμπόριον μὲ τὴν Ἐν, κυρίως μὲ τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὴν ὁποίαν εἶχον κυριεύσει οἱ σταυροφόροι τῆς Γαλλίας, τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γερμανίας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 12 αἰῶνος. Περὶ τὸ 1295 ἔτος, ὁ Μαρκόπουλος ἐπιστρέψας διὰ ξηρᾶς ἀπὸ τὸ Καθίι, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν Κίναν, ἀφ' οὗ διέτριψεν ἐκεῖ πλέον τῶν εἴκοσι ἐτῶν, παρὰ τῷ μεγάλῳ Χάνῃ τῶν Ταρτάρων, ἔφερεν εἰς τὴν πατρίδα του τὴν Ἑνετιαν, τὰς πρώτας θητικὰς γνώσεις περὶ τῶν εὐρυχώρων ἐκείνων τόπων, τοὺς ὁποίους περιῆλθεν καὶ αἰχμαλωτισθεὶς ὕστερον, κατὰ τινα συμπλοκὴν μεταξὺ Ἑνετίας καὶ Γένουας, ἐν τῇ πόλει ταύτῃ συνέταξε τὰς περὶ Κίνας πληροφορίας εἰς τὴν Γαλλικὴν φωνήν. Ὁ Μαρκόπουλος κατέστη ὁ περιφημότερος ὄλων τῶν περιηγητῶν καὶ, ὡς εἶπεν ὁ Μαλτερβούν, ὁ Χρόμτολδ τοῦ 17 αἰῶνος.

Ἐν ὄλῳ τῷ διαστήματι τοῦ Μεσαιῶνος, καὶ ἕως περὶ τὸ τέλος τοῦ 15, τὸ ἐμπόριον τῆς Εὐρώπης ἔμεινε, ὁλοτελῶς σχεδὸν, εἰς χεῖρας τῶν Ἰταλικῶν αὐτῶν πολιτειῶν καὶ τῆς Ἀνσεατικῆς συμμαχίας. Περὶ τὸν αὐτὸν ὅμως καιρὸν ἐν ἄλλο ἔθνος ἐβέρετο πρὸς τὰς ἀνακαλύψεις καὶ πρὸς τὸ κράτος τῆς Θαλάσσης.

Οἱ Πορτογάλλοι ἀποτεινάξαντες τὸν ζυγὸν τῶν Μαυριτανῶν, ἦτοι τῶν Ἀράβων ἐξωσθέντων ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν ἀφ'

Hans, Χάνη ἦτις σημαίνει ἔνωσιν, ἐξ οὗ καὶ ἀνσεατικὴ συμμαχία ὠνομάσθη ἢ ἔνωσις ἐμπορικῶν τινῶν πλέων διὰ θεσμοθεσιῶν καὶ ἀνσκατικῶν πόλεις λέγονται αἱ δὲ ἐμπορικῶν θητῶν ἠνωμένας πόλεις. Μετ.

ὧν ἔλαβον τὰ πρῶτα μαθήματα τῆς ναυτικῆς, εκυρίευσαν τὸ Σέουτ [Σέπτε] καὶ ἄλλα θαλάσσια μέρη τῆς Ἀφρικῆς παραλλίας, ἀνεκάλυψαν πρῶτον τὰς Καναρίους νήσους, τὰς ὁποίας ναυτικοὶ τινες τῆς Γένουας καὶ τῆς Καταλωνίας, περὶ τὸ 1345 ἔτος, καὶ ὁ εὐγενῆς Νορμάνδος Ἰωάννης τοῦ Βενθεκούρτ περὶ τὸ 1402 εὗρον ἤδη, καὶ ὠνόμασαν εὐδαίμονας νήσους· ἔπειτα περὶ τὸ 1418 ἀνεκάλυψαν τὸ ἀκρωτήριο Βογραδὸρ, τὸ ὁποῖον παραλλάξαντες κατὰ τὸ 1435, ἔφθασαν εἰς τὸ λευκὸν ἀκρωτήριο, εἰς τὸ Ῥίο-δέλ οὖρο κατὰ τὸ 1440, εἰς τὰς νήσους Ἀργουῖν μετὰ δύο ἔτη, εἰς τὸ Πράσινον ἀκρωτήριο ὕστερον ἀπὸ τέσσαρα ἔτη εἰς τὸ Σενεγάλ μετὰ ἓν ἔτος, εἰς τὰς Ἀζόρας νήσους κατὰ τὸ 1448, καὶ εἰς τὸ παράλιον τῆς Γουινέας κατὰ τὸ 1471, δηλαδή μετὰ ἓνα περίπου αἰῶνα, ἀφ' οὗ οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως Διέππε, ὡς τὸ ἀπέδειξεν ἐσχάτως ὁ Κύριος Ἐστανσελίνος, εἶχον καταστήσῃ ἐμπορεῖα εἰς τὸ αὐτὸ παραθαλάσσιον, καὶ ἰδίως εἰς τὸ χρυσοῦν ἀκρωτήριο. Τελευταῖον οἱ αὐτοὶ Πορτογάλλοι ἴδον τὸ Κογγό κατὰ τὸ 1484 καὶ τὸ ἀκρωτήριο τῶν καταιγίδων δηλ. τὸ ἀκρωτήριο τῆς Καλῆς ἐλπίδος, κατὰ τὸ 1486. Ἡ τελευταία αὕτη ἀνακάλυψις. κατασχίσασα τὰς Ἰνδίας ἐφικτὰς εἰς τὴν Πορτογαλίαν, ἦτον ἔργον τοῦ Βαρθολομαίου Διάζ. Ἐνδεκα ἔτη ὕστερον, ὁ Βάσκο δὲ Γάμα κατώρθωσε νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τοῦ συμβεβηκότος τούτου, τόσον ἀξιολόγου, ὥστε ἔκτοτε ἀφείλεν ἀπὸ τὴν Ἐνετίαν τὸ σκῆπτρον τοῦ ἐμπορίου, τοῦ ὁποίου ἐπεκλήρωσεν ἔτι μᾶλλον τὴν πατρίδα του Γένουαν ὁ Χριστόφορος Κολόμβος, καθὼς ἐπάτησε τὸ ἔδαφος τῆς Ἀμερικῆς. Θλιβερὸν καὶ νέον παράδειγμα τῶν μεταβολῶν τῆς γῆς, παράδειγμα λιμπρότητος καὶ πτώσεων προστιθέμενον εἰς ὅσα ἐπαρουσίασαν ἄλλεπαλλήλως ἡ Σιδὼν, ἡ Καρχηδὼν, ἡ Πυλμύρα, ἡ Ἀλεξάνδρεια καὶ τινες μεγάλαι πόλεις, ἀκμάσασαι στιγμαιαίως καὶ περιπεσοῦσαι ὕστερον εἰς ἀτελεύτητον παρακμὴν!

[Revue Universelle]

Γ. Α.

ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΑ.

Παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν κλιμάτων τῆς Ἑλλάδος.

(Συνέχεια καὶ τέλος. Ἴδε Φυλλάδιον Δ. τοῦ Β. Τόμ.)

Φυλῆ - κράσεις - χαρακτῆρες. — Δὲν θέλει ζητήσεσθε σήμερον εἰς τὴν Κόρινθον τῶν ἀρχαίων κατοίκων τοὺς ἀπογόνους, ἀφ' οὗ δὲν εὗρεν ὁ Πausanias αὐτοὺς, ὡς ἀπολεσθέντας καὶ αἰχμαλωτισθέντας μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Μουμμίου θλιβερὰν τῆς πόλεως ἐκπόρθησιν, καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἴδε τὰ τέκνα τῶν παροίκων, ὅσους ὁ Αὐγουστος καὶ ὁ Ἀδριανὸς μετήγαγον, σκοπεύσαντες νὰ οἰκίσωσι τὴν Κόρινθον, ὡς τὴν Καρχηδόνα μὲ τοὺς Ῥωμαίους ἀποίκους. Ἄλλ' ἐνῶ μόλις φαίνεται ὁ τόπος ὅπου ὑπήρξε Καρχηδών, εἰς τὴν Κόρινθον καίτοι πλείονας πολιορκίας καὶ ἐπίδρομας ὑποστήσασαν ἐνδιατρίβουσι πάντοτε κάτοικοι. Αὕξησις πληθυσμοῦ δὲν γίνεται ἐπαισθητὴ κατὰ τὸ παρὸν εἰς τὴν Κόρινθον, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὰς πλησιοχώρους κώμας τοῦ Κεάτου καὶ Δημηκοῦ, ἐπίνεια τῆς Σικυωνίας. Οἱ κάτοικοι τῆς Κορίνθου συμποσοῦνται σήμερον εἰς 170 οἰκογενείας, ὧν τὸ πλεῖστον μέρος πάροικοι, ἐκ τῶν πλησιοχώρων μερῶν τῆς Πελοποννήσου εἰσίν.

Αἱ κώμαι τῆς Κορινθίας κατοικοῦνται ἀπὸ Ἀλβανούς, ἀπογόνους τῶν εἰσδραμόντων πολλάκις εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἀλλ' οἵτινες ἤλλαξαν τὰ κλέφτικα ὄπλα εἰς εἰρηνικὸν ἄροτρον. Ἡ φυλὴ αὕτη εἶναι μάχιμος, καρτερικὴ εἰς τὸν κόπον καὶ τὴν ἐνδειαν, ὀλιγαρκῆς, λιτὴ, ἀλλὰ δὲν ἔχει τὸ φιλόκαλον, τὴν εὐφυΐαν καὶ τὴν καλλιτεχνικὴν ἔμπνευσιν. Δὲν ἐλλεῖπει ὅμως πνεύματος, εἰς τὸ ὅποιον πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐνυπάρχει ἐν εἶδος ἰδιαίτερον καὶ πρωτότυπον, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ἀγνοίας καὶ τῆς εὐθελείας πανουργίαν καλύπτει. Οἰκονόμοι μέχρι φιλαργυρίας, καὶ προσκολλημένοι ὄχι τόσον εἰς τὸ κέρδος, ὅσον εἰς τὰ χρήματα αὐτὰ καθ' ἑαυτά. Δὲν θέλουσι διακινδυνεύσει μίαν ἐπιχείρη-

σιν κερδοσκοπικὴν, περιοριζόμενοι εἰς τὴν ἐκ τοῦ ὑστερήματος ἐξοικονόμησιν. Ἐν γένει μικρολόγος ἢ πλεονεξία αὐτῶν. Ἐξευγενισθέντες ὁμῶς ἀγαπῶσι τὴν ἐπίδειξιν καὶ τὴν ὑπεροχὴν, προσεγγίζοντες τότε εἰς τὸν χαρακτῆρα τῶν εἰλικρινῶν, γενναίων καὶ αἰχμητῶν Στερεοελλαδιτῶν.

Ὅτι διέκρινε τὴν ἀρχαίαν Κόρινθον ἦτο τὸ ἐμπόριον, καὶ ἐπομένως πνεῦμα κερδοσκοπίας, ἐμπορικὴ φιλοκέρδεια καὶ φιληδονία μέχρι παραφορᾶς, ιδιότητες εἰς πᾶσαν ἐμπορικωτάτην πόλιν ἀναπόφευκτοί, εἴλκουν τοὺς κατοικοῦς αὐτῆς. Διὰ τὰ κατακρατῶσι τὰ κέρδη τῶν καταπλεόντων ναυκληρημπόρων, ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς Ἀφροδισίου λατρείας, καθίδρυσαν καταστήματα εἰς τὰ ὁποῖα οἱ ξένοι ἀπὸ τὰς ἡδονὰς δελεαζόμενοι, διέφθειρον ὅσα ἐπελάμβανον ἀπὸ τὴν εἰσαγωγῆν τῶν προϊόντων, δίδοντες δωρεὰν τρόπον τινὰ μέρος τῶν ὠνίων, ἀφ' οὗ κατέλιπον τὰ χρήματα τῆς πωλήσεως τινεῖς εἰς τὴν Κόρινθον διὰ τοῦ ναοῦ τῆς Θεᾶς, τοῦ ὁποῖου ἡ πλουσία περιουσία δὲν ἤτον, ὡς φαίνεται, ἐκτὸς τοῦ οἰκονομικοῦ συστήματος τῆς πόλεως. Ὑπὸ ἄλλην παρὰ τὴν πολιτικὴν ταύτην ἔποψιν δὲν δύναται τις νὰ ἐννοήσῃ διὰ ποῖον λόγον ἐνεθάρρουν τοιαύτην διαφθορὰν φιλοτιμούμενοι, ὡς κατὰ χρέος, νὰ προσφέρωσι τόσας αἰσχρὰς εἰς τὴν Ἀφροδίτην Ἰουιάδας, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς ἦτο τερατώδης, καὶ ἡσχέσις τόσον εἰς τοὺς ξένους ἐπαισθητῆς, ὥστε νὰ λέγηται ὡς παροιμία "οὐ παντὸς πλεῖν εἰς Κόρινθον" [α]. τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ ἐμπορίου δι' οὗ συναλλάττοντο αἱ ἡδοναὶ μὲ τὰ ξένα προϊόντα δὲν ἦτο βέβαια πολλὰ φιλόξενον, ἀλλ' ὅμως ἐπωφελὲς ἰλικρῶς κατακρατοῦν εἰς τὴν πόλιν τὰ πλοῦτη τῶν βαρβάρων.

Ἄλλὰ διαφθορὰ τοιαύτη καθιερουμένη, ἀπεκδέετο βαθμηδὸν τὸ ἀποδιδόμενον εἰς αὐτὴν αἶσχος, καὶ ἀνεκτὴ γενομένη, μάλιστα ἐμφυχουμένη ἐχαλάρωσεν τὰ ἦθη. Ἡ καθημερινὴ θῆα οἰκειόνη τον ἄνθρωπον μὲ πᾶν κακόν. Ὁθεν μετὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς ἐλευθερίας καὶ τῶν δημοκρα-

(α) Στφά. Β.βλ. Η'

τικῶν ἀρετῶν διήρκει διὰ πολὺν καιρὸν διαφθορὰ παρὰ τοῦ Ἀποστόλου Πύλου μετὰ αἰῶνων παρέλευτιν ἐξελεγχομένη, καὶ παρὰ τοῦ Πανσανίου μαρτυρουμένη, ὅτε ὁ περιηγητὴς οὗτος ἤκουσε τοὺς Κορινθίους νὰ ἀμφισβητῶσιν εἰσέτι περὶ Λαίδος. Πᾶσα ἀρχὴ μορφόνοσα κοινωνίαν ἐκφαυλίζεται μετὰ καιρὸν, καὶ μὲ τὴν ἐκφαύλισιν αὐτῆς παρασύρει τὴν πτώσιν τῆς πολιτείας· ὅθεν ἀπαραίτητος ἀνάγκη τῶν ἀναμορφώσεων δι' ὧν ἀναγεννᾶται· οὕτω καὶ ἡ Κόρινθος διεφθάρη διὰ τῆς ἐκφαύλισεως τοῦ ἐμπορικοῦ πνεύματος, τὸ ὁποῖον ἔδωκεν εἰς αὐτὴν ἐπισημότητα, κράτος, πλοῦτη καὶ ἀνθηρὰς ἀποικίας, ἀλλὰ παρέλυσε τὰ ἦθη, πάσης κοινωνίας θεμέλιον.

Τὸ αὐτὸ τοῦτο πνεῦμα πρὸς τὴν ἀριστοκρατείαν ἔκλινε τὴν μορφήν τῆς πολιτείας. Καὶ ἀπανταχοῦ, ὅπου μικρᾶς χώρας οἱ ἐμποροὶ, ὡς εἰς Γενούην, εἰς Βενετιάν κ τ λ. τὰ πλοῦτη τοῦ κόσμου ἐφέλκυσαν, ἡ πολιτεία εἰς τὴν ἀριστοκρατείαν ἐπερείδεται, εἰς δὲν ἀνατρέψωσιν αὐτὴν ἐξημμεῖναι προσπάθειαι τῶν θητῶν καὶ ἐργατῶν ἀπαυδῶντων τὰ πολιτικὰ προνόμια τὰ συμμερισθῶσι. Ἄλλὰ εἰς τούτους ἀνθίσταται ἡ ἑτέρα τάξις, ἣτις εἰτάγουσα θησαυροὺς καὶ πλοῦτιζουσα τὴν πόλιν καὶ ἐπισημότητα εἰς ταύτην ἀπονέμουσα ὡς ἐμπορικὴν καὶ θαλασσίαν, καὶ ἀπαντῶσα μὲ τὰς θυσίας τῆς τὰς κατὰ τοῦ κράτους προσβολὰς, κατακρατεῖ ἐξ ἀνάγκης εἰς χεῖρας τῆς ἐξουσίας εἰς αὐτὴν διηνεκῶς ἐπανερχομένην. Διὰ τοῦτο ἡ ἀριστοκρατία εἶναι ἐγγένει ἀναπόφευκτος εἰς κράτη ἀπὸ ἐμπορικὰ καταστήματα ἀνυψωθέντα. Ὡς ἐκ τούτου λοιπὸν τῆς Κορίνθου τὸ κράτος καὶ ἡ δόξα καὶ μορφή πολιτείας καὶ σχέσεις ἐθνικαὶ, καὶ κατορθώματα καὶ ἦθη ἐπήγασαν ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ ἐμπορίου ἀναπτυχθέν εἰς τοὺς κατοίκους αὐτῆς· ἕνεκα τῆς θέσεως εἰς τὴν ὁποίαν κατὰ τελευταῖον λόγον τὰ πάντα ἀνάγονται. Ἡ Σπάρτη ἐχρεώσκει τὴν ἰσχύν τῆς καὶ τὸν ἐθνικὸν χαρακτῆρά τῆς εἰς τὴν ὀρεινὴν τῆς θίτιν, καὶ τὴν εὐτέλειαν τῶν προϋόντων τῆς καὶ τὴν νομοθεσίαν τοῦ Λυκούργου, ὅστις μὴ ἔχων τοὺς ὄρους διὰ νὰ κτασθῆται τὴν πατρίδα

του ἐμπορικῆν ἢ θαλασσοκράτορα, συμφώνως μὲ τὸν χαρακτῆρα τῆς φύσεως αὐτῆς, ὑπεχρέωσε τοὺς συμπολίτας του νὰ ζῶσι καὶ δοξασθῶσι διὰ τοῦ πολέμου· τὸ χαρίεν τῶν Ἀθηνῶν κλίμα ἐντυπόνον εἰς τοὺς κατοίκους αἰτῶν φαιδρότητα εὐφυΐαν καὶ ἠπιότητα ἤθους πρὸς τὸν ἐξευγενισμὸν ἄγουσαν, καὶ ἡ ἀρχαία τῶν κυβερνήσεών των πραότης [α] προητοιμάσαν τὸν Σόλωνα καὶ δώσῃ ἐλευθέραν καὶ πεφωτισμένην νομοθεσίαν ἀρμοδιωτάτην εἰς τὸ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν πρόοδον τοῦ ἐξευγενισμοῦ, τῆς φιλοσοφίας, τῶν ὠραίων γραμμάτων καὶ τεχνῶν καὶ νὰ καταστήσῃ τὰς Ἀθήνας γενικὸν σοφῶν ὄρμητήριον. Ἡ ναυτικὴ αὕτη ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἔθνῶν ὑπεροχὴ ἐνισχυομένη ἀπὸ τὴν Θαλασσοκρατίαν ἐπινόημα καὶ κατόρθωμα τοῦ Θεμιστοκλέους, ἐμόρφωσε καθ' ὃν τρόπον εἶναι γνωστὸν τὴν λαμπρὰν ταύτην Δημοκρατίαν. Εἰς δὲ τὴν Κόρινθον ἔχομεν τὸ παράδειγμα τοῦ εἴδους τοῦ ἐθνικοῦ καὶ πολιτικοῦ χαρακτῆρος, τὸ ὁποῖον ἡ θέσις προσδιορίζει εἰς τὴν ἀνάπτυξιν ἑνὸς κράτους.

Ὡς Ἑλληνικὴ Δημοκρατία ἢ Κόρινθος διεκρίθη εἰς πολλοὺς ἀγῶνας, καὶ ἠτύχησεν, ὡς λέγει ὁ Στράβων, ἀνδρῶν μεγαλοφυῶν εἰς τὰ πολιτικά. Εἶναι γνωστὸν ὅτι μετὰ τὰς Ἀθήνας ἦτον ἡ δευτέρα θαλασσία δύναμις. Ἀφ' ἑτέρου ἡ θέσις παρέιχεν εἰς αὐτὴν στρατιωτικὴν ἐπισημότητα, ὡς κλεῖδα τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐπικρατοῦσαν τοῦ ἰσθμοῦ, προτειχιζομένη ἀπὸ τὴν ἀποκεχωρισμένην ἄλυσσιν τῶν ὄρέων τῆς Οἰνῆς καὶ τοῦ Γερανίου καὶ ἐνδυναμουμένη εἰς τὸν τότε ἀπόρθητον Ἀκροκόρινθον. Ὅθεν μεγάλην βαρύτητα εἶχετ ἡ πόλις μας εἰς τὴν στάθμην τῆς Ἑλληνικῆς ἰσορροπίας.

Τοὺς Κορινθίους πρὸς τούτοις ὁ Στράβων ἐπαινεῖ ὡς διαπρέψαντας εἰς τὰς δημιουργικὰς τέχνας, τὴν πλαστικὴν, τὴν γραφικὴν κτλ. Ἄλλ' ἄξιον παρατηρήσεως ὅτι, καίτοι ἀνθουσῶν τῶν τοιούτων τεχνῶν εἰς τὴν Κόρινθον, ἡ πόλις αὕτη δὲν ἔδωσεν ἐπισήμους ζωγράφους ἢ γλύπτας. Καὶ τοῦτο ἴσως διότι αἱ τέχναι αὗται ἐκαλλιεργοῦντο ἐδῶ μᾶλλον ὡς βιομηχανία ἢ διὰ τὴν τέχνην αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν

Οἱ Σικυώνιοι, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πλουτάρχου (α) διετήρουν ἀδιάφθορον καὶ καθαρὸν τὸ ὕφος τῆς ζωγραφίας καὶ τῆς μουσικῆς· οἱ δὲ Κορίνθιοι διετέλουν ἴσως μᾶλλον ἐμπορευόμενοι μὲ τὴν Ἰωνίαν τὰ ἀγάλματα καὶ τὰ χάλκινα ἀγγεῖα εἰς τὰ ὁποῖα τοσοῦτον ἐξείχον. Ἐν τούτοις αἱ δημιουργικαὶ τέχναι εὐχαρίστουν μᾶλλον τὰς ἀπαντήσεις τοῦ πλούτου, τὴν ἄνεσιν, τὴν κομψότητα, παρὰ τὴν λεπτότητα καὶ τὸ ἀμιγῆς τοῦ ὕφους. Τὰ χάλκινα ὅμως ἀγγεῖά των ἦσαν ἀπαράλλακτα κατὰ τε τὴν περίφημον ιδιότητα καὶ κράσιν τοῦ μετάλλου καὶ τὴν κομψὴν κατασκευὴν.

Αἱ ἕξεις τῶν Κορινθίων εἶναι χολερικαὶ, ἐνῆ τῶν Ἀθηνῶν τὸ ξηρὸν καὶ ἀνοικτὸν κλίμα ἀποκαθιστάνει αἱματώδεις τὰς κράσεις τῶν κατοίκων. Ἐκπαλαί παρετηρήθη ὅτι συνεχέστεραι καὶ μονιμώτεραι εἰσὶν αἱ φυσικαὶ αἱμορραγίαι εἰς τὰς Ἀθήνας· αἱ αἱμορροώδεις κράσεις συναισθάνονται ἐξαιρέτως τὴν ἐπίροιαν ταύτην. Ὄθεν οἱ Κορίνθιοι καίτοι ἀνατρεφόμενοι ἐντὸς τῶν ἡδονῶν καὶ τῶν θεαμάτων, δὲν εἶχον τὴν ὀρμητικὴν εὐφυΐαν, τὸ εἰρωνικὸν πνεῦμα, τὸ στωμύλον, τὸ ζωηρὸν, τὸ κοῦφον, τὸ εὐθυμον, τὸ φαιδρὸν τὸ καινοφανὲς τῶν Ἀθηναίων. Τῶν Κορινθίων οἱ χαρακτήρες ἦσαν βαρύτεροι, βαθύτερα ἐμπαθεῖς, ἔλαττον παραφερόμενοι ἀπὸ αἰφνιδίους ἐξάψεις, πλέον προσκολλημένοι εἰς τὰ θετικὰ συμφέροντα, κομψοὶ μὲν ἕνεκα τῆς ἀγωγῆς καὶ τοῦ πλούτου, ἀλλ' ὄχι προικισμένοι μὲ τοσαύτην εὐαισθητοτάτην λεπτότητα καλλιτεχνικῆς γεύσεως. Πλείονας προύχοντας, ὀλιγωτέρους δημαγωγούς εἶχον· ἡ ὑλικὴ δύναμις ὑπερίσχυε τῆς εὐγλωττίας. Χαρακτήρ δὲ βαρύτερος, στερεώτερος, ὁποῖος ἀποδίδεται σήμερον εἰς τοὺς Ῥουμελιώτας γενναιότητος καὶ ἀνοικτῆς εἰλικρινείας, ἀπλοῦς, ἀληθῆς ἤρμοξεν ἄλλοτε κατὰ τὸν Πλουτάρχον εἰς τοὺς Πελοποννησίους, διότι περιγράφων τὸ ἦθος Κίμωνος τοῦ Μιλτιάδου “ μὴ διδαχθέντος, οὔτε μουσικὴν, ἀλλ' οὔτε “ μουσικὴν, ἀλλ' οὔτε ἄλλοτι μάθημα τῶν ἐλευθερίων

(α) Βίβλ. Ἀράτ. ΙΓ΄.

“ καὶ τοῖς Ἑλλήσι ἐπιχωριαζόντων, λέγει, ὅτε ὁ ἔνδοξος
 “ οὗτος στρατηγὸς ἦτον ὕλως ἄμοιρος δεινότητος καὶ σω-
 “ μυλίας Ἀττικῆς, ἀλλ’ ἐνυπῆρχεν εἰς τὸν τρόπον αὐτοῦ
 “ πολὺ τὸ γενναῖον καὶ ἀληθές καὶ μᾶλλον Πελοποννησίου
 “ ἦτο τὸ σχῆμα τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνδρός.”

“ φαῦλον ἄκομψον τὰ μέγισ’ ἀγαθόν.”

“ Κατὰ τὸν Εὐριπίδειον Ἡρακλέα.” (α)

Ἑργειῖνῃ κατ’ ἄσασις. — Ἐὰν ὀφείλωμεν νὰ πιστεύσωμεν
 παράδοσιν ἀρχαίαν ἀναφερομένην ἀπὸ τὸν Πausανίαν, ἐρη-
 μοῦτο βρεφῶν ἢ Κόρινθος διὰ φρικτῆς ἐνδημίας, ἐξ ἧς δὲν
 ἀπηλλάγησαν οἱ κάτοικοι, πρὶν ἐξιλεώσωσι διὰ συμβου-
 λῆς τῆς Πυθίας τοὺς θεοὺς μὲ τοιαύτην μᾶστιγα παιδεύ-
 σαντας τῶν τέκνων τῆς Μηδείας τὸν ἀνύσιον φόνον, ὃν ἐξε-
 τέλεσαν οἱ συγγενεῖς τῆς Γλαύκης, [β] οἱ ὁποῖοι ἀποδό-
 σαντες τὸ αἷτος τοιοῦτου ἀνομήματος εἰς τὴν ξένην βασι-
 λίπαιδα, τὴν μνήμην αὐτῆς τῆς μητρὸς μὲ τύτην φρικτὴν
 συκοφαντίαν ἐστιγματίσαν ἀδίκως. Αἱ ἀρχαὶ τῆς Κορίνθου
 κατέπεισαν τὸν Εὐριπίδην διὰ πέντε ταλάντων νὰ εἰσάξῃ
 τὸν μῦθον εἰς τὴν τραγῳδίαν. Διὰ νὰ σώτῃσι τὰ τέκνα ἀπὸ
 τὴν νόσον πενθίμως κατ’ ἔτος τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐώρταζον
 κατ’ ἐπιταγὴν τῶν Δελφῶν, ἐνδύοντες αὐτὰ οἱ Κορίνθιοι
 μὲ μελανὰς ἐσθῆτας· τό ἔθιμον ἐπεκράτει μέχρι τοῦ χριστι-
 ανισμοῦ.

Ὁ καλλωπισμὸς τῆς πόλεως, ἢ εὐζωία, αἱ φυτεῖαι, τα ὑ-
 δραγωγεῖα ἐβελτίωσαν βέβαια τὴν νοσοποιὰν τοῦ κλίμα-
 τος ἐνέργειαν δραστηριώτερον παρὰ αἱ δεισιδαίμονες αὐταὶ
 τελεταὶ, ἀλλὰ δὲν ἀφῆρξαν, ὡς φέρεται, ἐξ ολοκλήρου τὴν
 ἐπιβλαβὴ διήθεσιν· καίτοι ἀποδίδων αὐτὴν εἰς αἰτίαν διά-
 φορον ὁ Ἀπόστολος Παῦλος τὴν ἀναμνήσκει εἰς τοὺς
 Κορινθίους λέγων “ ἐν ἡμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἄρρω-
 στοὶ, καὶ κοιμῶνται ἱκανοὶ [γ] Αἱ δὲ λέξεις ἀσθενεῖς

(α) Πλούταρχ. Κιμ. Δ’ (β) Pausan. Κορινθ. Κεφ. Γ’ — (γ) Ἐπι-
 στολ. Πρὸς Κορ. Α’ Κεφ. ια’

καὶ ἄρρωστοὶ ἐκφράζουσι ἴσως ὄχι μόνον πάθη ὀλίγα ἀλλὰ καὶ χρονικὰ, ὅποια εἶναι τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐνδημίων διαλλειπόντων πυρετῶν, εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν ἀνισχύρου οὐσῆς τῆς θεραπείας αὐτῶν, αἱ παραγόμεναι ἐμφράξεις τοῦ ἥπατος καὶ τοῦ σπληνός, τὰ οἰδήματα, οἱ ἰδρωτες, οἱ ἴκτεροι ἔπρεπε νὰ ἦσαν ἀλλοιώσεις πολὺ γενικωτεραι ὅπως καὶ ἂν ἔχη, διέμεινεν εἰς τὴν Κόρινθον τὸ λυπηρὸν τοῦτο κλέος, τοῦ ὁποίου κατὰ λόγον κατώτερον μετέχει πᾶσα ἡ Πελοποννησία τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου παραλία, καὶ ἰδίως τὸ Αἴγιον, ὡς νοσῶδες τὴν σήμερον κατὰ τὴν Φερινὴν ὥραν· τὰ παράλια Σικωνίας εἰς μᾶλλον ὑγιή.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν Κόρινθον, περὶ τὰ μέσα τοῦ Ἰουνίου ἀρχονται ἐπισκῆπτοντες πυρετοὶ συνεχεῖς καὶ διαλλείποντες, κοινὰ μετ' ἀλλήλων τὸ εἶδος καὶ τὴν μορφήν ἔχοντες, ὡς συνδεόμενοι ἀναμφιβόλως μὲ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν τῆς ἐνδημίας κλιματηρικὴν αἰτίαν, εἰς τρόπον ὥστε ὅταν οἱ συνεχεῖς ἦναι χολερικοὶ, οἱ διαλλείποντες περιβάλλονται ἐπίσης χολερικὴν μορφήν, ὅταν οἱ συνεχεῖς ἐμφαίνωνται γαστρικοὶ, ἐπίσης μὲ γαστρικὰ φαινόμενα παρουσιάζονται καὶ οἱ περιοδικοὶ, οὔτινες τότε τοῦτο ἰδιαιτέρον ἔχουσι, ὅτι ἐξ αὐτῶν οἱ μὲν οὐκ ἐντελῶς διαλλείπουσιν, οἱ δὲ καίτοι μὲ γνήσιον διαλλείποντα τύπον ἀρχόμενοι, προλαμβάνουσι κατὰ τοὺς παροξυσμοὺς εἰς τὸν κύκλον τῶν 24 ὥρῶν καταντώντες εἰσερχόμενοι Sabentrants ὑποσυνεχεῖς ἀναβάλλοντες· τέλος πάντων ὅταν οἱ συνεχεῖς ἀποκαθιστάνονται τυφώδεις, σκοπεύουσιν αὐτοὺς οἱ κακοήθεις ἀναβάλλοντες καὶ οἱ ὀλέθριοι pernicious. Αἱ νύξεις αὐταὶ λεπτομερεστέρας ἀναπτύξεως εἰς ἰδιαιτέραν διατριβὴν ἰατρικὴν χρῆζονται, ὑπενθυμίζονται ἐδῶ κεφαλαιωδῶς πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἀρχῆς, ὅτι ἐνῶ ὁ τύπος τῶν πυρετῶν παραλλάσσει, οἱ συνεχεῖς καὶ οἱ διαλλείποντες συνεπιδημοῦντες κοινὸν στίγμα, μορφήν ὁμοίαν καὶ συμπτώματα ἀνάλογα ἔχουσι, ὅνπερ ἐνδεικνύει ὅτι ὑπάρχει σύνδεσμος ἀλληλουχίας μεταξὺ αὐτῶν, ὡς πρὸς τὴν γενικὴν αἰτίαν ἐξ ἧς πα-

ράγεται. Ἐπειδὴ, ὅποισοδήποτε καὶ ἂν ἦναι ὁ τύπος, αἱ συνιστῶσαι τὴν ἔδραν καὶ τὴν φύσιν τῶν διαλλειπόντων καὶ συνεχῶν πυρετῶν (συγκριτικῶς θεωρουμένων εἰς μίαν τῆς ἐνδημίας ἐποχὴν) ἄλλοιώσεις εἶναι αἱ αὐταὶ παρατηρούμεναι εἰς τὸ στάδιον τοῦ παροξυσμοῦ. Ἦθελε φανῆ δὲ ὅτι μόνη ἢ μείζων ἢ ἡ ἐλάσσων σφοδρότης τῶν ἀλλοιώσεων ἀποκαθιστᾷ τὸν τύπον συνεχῆ ἢ διαλλείποντα. Ἀπαντες οἱ συνεχεῖς πυρετοὶ ὅσους ἀναφέραμεν, ἐπιτυχῶς θεραπευόμενοι μεταβαίνουν εἰς περιοδικὰ κινήματα, ἀφ' ἑτέρου οἱ συνοδευόμενοι μὲ τοπικὰς τῶν ὑποχονδρίων σπλάγχων καὶ τοῦ στομάχου φλογώσεις διαλλείποντες πυρετοὶ, τείνουν ὡς εἶπομεν μεγάλως νὰ βραχύνουσι τὴν διάρκειαν τῆς διαλείψεως, καὶ νὰ μεταβληθῶν εἰς ἀναβάλλοντας καὶ τέλος νὰ ἀποκατασταθῶσι συνεχεῖς· τοῦτο δὲ πείθει ἡμᾶς, ὅτι εἰς τὴν σπουδὴν τῶν νοσοεργῶν αἰτιῶν τοιαύτας ἐπιδημίας παραγόντων, ὀφείλομεν νὰ παρατηρήσωμεν τόσον τὴν μορφήν τῶν πυρετῶν, ὅσον τὸν τύπον αὐτῶν.

Αἱ μορφαὶ αὗται ἔχουσιν σχέσιν ἀποτελέσματος πρὸς αἰτίαν μὲ τὴν κρίσιν τῆς ἀτμοσφαιράς.

Ὅταν ἡ θερμότης ἦναι πνιγηρὰ καὶ ἄνικμος καὶ νότος ἐσπερινὸς ἐπικρατῆ, ἢ χολερικὴ μορφή τείνει εἰς τε διαλλείποντας καὶ συνεχεῖς.

Ὅταν μὲ θερμότητα τοιαύτην ἐπικρατῆ βαρειοδυτικὸς ἄνεμος, ἢ μορφή τῶν πυρετῶν ὅποιοιδήποτε τύπου, εἶναι γαστρικὴ καὶ γνησιωτέρας φλογιστικῆ.

Αἱ δύο αὗται μορφαὶ, καίτοι βαρεῖαι, δὲν γίνονται θανάσιμοι ὀρθῶς θεραπευόμεναι.

Ὅταν Εὐρὸς ῥίψη βροχὴν ἐντὸς τοῦ Αὐγούστου, ἐπισκίπτει ἐπιδημία τυφωδῶν συνεχῶν καὶ κακοήθων καὶ ὀλεθρίων διαλλειπόντων, προλαμβανομένων μὲν εἰς τοὺς ἐνήλικας, ἀλλὰ θανασίμων ἐν γένει εἰς τὰ βρέφη.

Μεταβαλλομένης τῆς ἀτμοσφαιρικῆς κράσεως, παραλλάσσουσι σχεδὸν ἀμέσως καὶ αἱ μορφαὶ τῶν ἐνδημιῶν πυρετῶν. Δὲν εἶναι σπάνιον δὲ καὶ εἰς τὰ ἀτομικὰ τῶν

ἤδη πυρεσσόντων, νὰ παρατηρηθῇ ἡ μεταβολὴ τοῦ πυρετοῦ ἀπὸ τὴν μίαν μορφήν εἰς τὴν ἄλλην.

Εἰς πάντας τοὺς διαλείποντας τούτου: καὶ συνεχεῖς πυρετοὺς ὑπάρχει ἢ ἐπικεῖται φλόγωσις τοῦ στομάχου καὶ τῶν ὑποχονδριακῶν σπλάχνων, ὅσον αὐτὴ εἶναι ἰσχυροτέρα, τύσον βραχυτέρα ἢ διάλειψις· διὰ τοῦτο ὁ τεταρταῖος τύπος εἶναι σπανιώτατος, ὁ τριταῖος ὄχι τόσο συχνός, ὁ δὲ ἡμερούσιος γενικώτατος· οἱ τριταῖοι παρατηροῦνται πρὸς τοὺς ἡμερουσίους ὡς 1: 10. Διὰ τοῦτο προσέτι μόλις θεωροῦνται σπανιώτατα συμβάντα περιοδικῆς ἀπλῆς μορφῆς [fièvre intermittente simple] ἄνευ συμπλοκῆς τοπικοῦ ἐρεθισμοῦ· ἐπίσης σπανιώτατοι εἶναι καὶ οἱ μυξώδους μορφῆς [fièvre intermittente muqueuse]

Οἱ διαλείποντες πυρετοὶ μετὰ τὴν Θεραπείαν αὐτῶν τείνουσι μεγάλως νὰ ἐπανέλθωσι· ὅθεν ἐν γένει οἱ ἅπαξ προσβληθέντες καὶ ἰαθέντες, πίπτουσι πάλιν τρίς καὶ τετράκις ἐντὸς τοῦ θέρους ὑπὸ τὴν προσβολὴν τοῦ πυρετοῦ, διερχόμενοι οὕτω νοσοῦντες πάσας τὰς μορφὰς τῆς παραλλασσομένης ἐνδημίας, ὅπερ αὐξάνει κατὰ πολλὰ τὸν κίνδυνον τῶν ὑποστροφῶν, καὶ μάλιστα εἰς τὰ βρέφη, μὴ δυνάμενα νὰ ἀνθέξωσι εἰς τὴν βαρύτητα τῶν κακοήθων, ἐξασθενημένα ὄντα ἀπὸ τοὺς παρελθόντας πυρετοὺς, εἰς τὰ ὁποῖα ἢ ἀνάρρωσις δὲν ἔγινεν εἰσέτι ἐντελής.

Δὲν πρέπει ὁμως νὰ ἀπολέσωμεν τὴν ἐλπίδα μελλούσης βελτιώσεως τοῦ κλίματος τῆς Κορίνθου, μόλον ὅτι αἱ ἐγγύταται, αἱ ἄμεσοι, αἱ αὐτοτελεῖς αἰτίαι, τῶν ὧν μείαν ἐποιήσαμεν πυρετῶν, ἀποφεύγουσι τὰ μέσα πάντα τοῦ παρατηρεῖν. Ἀληθὲς ὅτι τὰ μύσματα ἀποκαλύπτονται εἰς τὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν, οὐδόλως εἰς τὴν οὐσίαν ἢ σύνθεσιν των, αἵτινες εἰσὶν ἄγνωστοι. Δυνάμεθα ὁμως νὰ προσδιορίσωμεν τὰς ἐμμέστους αἰτίας τῆς ἐνδημίας, καὶ πρὸς ταύτας διευθύνωμεν τὰ ἀρρώγιά μέτρα τῆς δημοσίου ὑγεινῆς.

Ἡ προσοχὴ φυσικῶ τῷ λόγῳ προσηλοῦται εἰς τὴν ὑπαρξιν τῶν ἐλῶν ἢ Κορίνθος τοιαῦτα δὲν ἔχει, ἐξαιρουμένου τοῦ ἐν Λεχαίῳ ἐπιγείου ἄξιου νὰ θεωρηθῇ ὡς τοιούτου.

Εἶπομεν ὅποια εὐεργετήματα καὶ εἰς τὴν ἐμπορικὴν ἀνάπτυξιν τῆς πόλεως ἤθελε φέροι τοῦ ἐλώδους ἐγγώματος ἢ ἐκκένωσις. Τῆς θαλάσσης ἢ προσέγγισις ἤθελε δώσει τὰς διπλᾶς ταύτας ὠφελείας, καὶ ἴσως ἤθελον παρακινηθῆναι τότε νὰ οἰκήσωσι τὸ μέρος ἐκεῖνο, διότι ὀφείλομεν νὰ τὸ εἴπωμεν, νὰ φαντασθῆναι τὴν Κόρινθον ἐμπορικὴν ἄνευ τοῦ Λεχαιῶν, εἶναι τόσον ἄτοπον ὅσον νὰ ὑποθέσῃ τοιαύτας τὰς Ἀθήνας τοῦ Πειραιῶς στερουμένης. Ἀνάγκη ἔχει τοῦ ἐπινείου ἢ Κόρινθος διὰ νὰ σχηματίσῃ καὶ αὕτη κρίσιν εἰς τὴν ἄλλυσον τῆς ἀκτοπλοϊκῆς ἐμπορίας εἰς τόπον, ὅπου αἱ διὰ ξηρᾶς συγκοινωνίαι εἶναι εἰσέτι δυσχερεῖς, βραδεῖαι καὶ πολυδάπανοι. Τὸ Λέχαιον ἀνακαινιζόμενον δύναται νὰ γίνῃ πυρὴν πόλεως ἐμπορικῆς, καὶ τῆς ὁποίας ἴσως ἢ διαμονὴ θέλει εἶσθαι πολλὰ ὀλιγώτερον νοσώδης.

Ἐλη μὲν ὡς ἐρρέθει δὲν ἔχει ἢ Κόρινθος, ἀλλὰ τὰ μιᾶσματα μεταφέρονται συρόμενα ἀπὸ τὰ ρεύματα τῶν πνεόντων ἀνέμων, διότι οἱ μὲν ἀπὸ τῆς ξηρᾶς φυσῶντες, οἷος ὁ Εὐρος καὶ ὁ Νότος, συνεπιφέρουσι πυρετοὺς βαρεῖς, οἱ δὲ ἀπὸ θαλάσσης εἰσὶν ἀκίνδυνοι. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπιμένομεν πολὺ εἰς φύτευσιν δένδρων πέριξ τοῦ ἈΝ μέρους τῆς πόλεως, καὶ μάλιστα τοῦ περὶ τὸ Κράνειον κυπαρισσῶνος. Ἡ ἱατρικὴ ἱστορία διασώζει πλήθος παραδειγμάτων ὁμοίων ἐξ ὧν καταφαίνεται ἢ ἀπὸ τὴν διατήρησιν ἀρμοδιῶν δασῶν προκύπτουσα εἰς τὴν δημόσιον ὑγείαν ὠφέλεια, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἢ ὀλέθριος ἐπίσκεψις ἐπικινδύνων πυρετῶν ἀναφανέντων μετὰ τὴν ἀποκοπὴν αὐτῶν. Εἶναι ἀνωφελὲς νὰ ἀναφέρωμεν ἐδῶ παρατηρήσεις ἀναμφισβητήτους εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀμερικὴν συλλεχθείσας. Ἐὰν τὸ προτεινόμενον μέτρον δὲν ἦναι ἄτοπον, οὔτε δυσκαρτόθωτον τυχαίνει, προηγουμένης τῆς εἰσαγωγῆς ὑδάτων, ὅταν ἢ φιλοκαλία τοῦ δήμου κινηθῆναι πρὸς τελεσφόρησιν αὐτοῦ. Οἱ ἀρχαῖοι ἤθελον ἐπινοήσῃ δελφικὴν τινα συμβουλήν, καὶ συστήσῃ τελετὴν, καθ' ἣν ἐορτάζουσαι αἱ χεῖρες τῶν Ἑλλήνων νὰ ἀναθρέψωσι φυτὰ εἰς τὸν Ἰσκληπιὸν ἢ τὴν Ἰσθμίαν ἀφιερύμενα.

Πρὸ πάντων ἀπαιτεῖται ἡ εἰσαγωγή ὑδάτων, τῶν ὁποίων τὴν ἀνάγκην συναισθάνονται πάντες οἱ κάτοικοι διὰ τὰ ἀποκαταστήσωσι τὴν τραχεῖαν γῆν ἐπιδεκτικὴν καλλιεργείας. Τότε τὰ ξηρὰ καὶ ἔρημα τῆς πόλεως περίχωρα ἤθελον στρωθῆ με χλόην καὶ θρέψει δένδρα καρποφόρα. τὰ ἐκ τῶν σημερινῶν κρηνῶν χεόμενα ὕδατα ἐκτὸς τῆς τοῦ χατσῆ Μουσταφῆ εἰσὶ βαρέα, γλυφὰ, δύσπεπτα, γέμοντα τιτανωδῶν ἀλάτων, καὶ ταῦτα συντείνουσι ἴσως πρὸς μόρφωσιν ἡπατικῶν καὶ σπληνικῶν ἐμφράξεων, διὰ τὰς ὁποίας διακρίνονται οἱ κάτοικοι τῆς Κορίνθου· ἡ ἀλλαγὴ τῶν ὑδάτων συντελεῖ εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῶν περιοδικῶν πυρετῶν, καὶ τὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν μετριάξει. Ἐνέργειαν κατὰ τοιοῦτον τρόπον σωτήριον ἐπέφερον, ὡς φαίνεται, εἰς τοὺς Κορινθίους τούρκους τὰ ὕδατα τῆς Λαυρίας. Ἐὰν ἔλη δὲν ὑπάρχουσι, τάχα τὰ ὕδατα καὶ ὁ ἀῆρ δὲν διοχετεύουσι μιάσματα φύομενα ἀπὸ τὴν μηδέπω ἀνανεουμένην γῆν, εἰς τὸν κόλπον τῆς ὁποίας διατηρεῖται διηλεκτὴς ζύμωσις fermentation; Ὅθεν τὰ ὕδατα ταῦτα θέλουσι γίνεαι διπλῶς σωτήρια, πρῶτον μὲν ὑγραίνοντα τὴν γῆν, ἀποκαθιστάνοντα αὐτὴν ἐπιδεκτικὴν καλλιεργείας, ὥστε κατὰ τοὺς νόμους τῆς μετουσιώσεως τῶν ὄντων, τὰ μεταβληθῶσι τὰ περιττὰ αὐτῆς συστατικὰ εἰς φυτικὴν διωργανισμένην ὕλην, εἴτε δὲ ἐξαιρουμένων τῶν μυριῶν δευτερευουσῶν ὠφελειῶν διὰ τῆς καλλιεργείας πορισθησομένων τὰ ὕδατα αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ πινόμενα θέλουσιν εἶσθαι εἰς τὴν ὑγίαν λυσιτελέστερα.

Πρὸς τὰ μέτρα ταῦτα θέλομεν προσθέσει ἄλλα δύο, εὐκόλως ἐκ τῶν προηγουμένων κεφαλαίων συμπεραίνόμενα τὸ ἐν σχέδιον τῆς πόλεως, τὸ δὲ ἕτερον τὴν ἐκκύθαρσιν αὐτῆς.

Ὅσάκις ἐπιθυμοῦσι τὰ ἀνεγείρωσι ἐπιτυχῶς ἑλληνικὰς πόλεις, ἐπὶ τῶν ὁποίων κατεῖχον ἄλλοτε τοποθεσιῶν, ὀφείλουσι τὰ διατηρήσωσι τὴν τοπογραφικὴν διάθεσιν αὐτῶν, ὅποια ἦτον παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, διότι ἀδύνατον εἶναι τὰ ὑπερβῆ τις τὴν πρόνοιαν αὐτῶν, εἰς τὸ τὰ συμβιβάζωσι θυμασιῶς τὴν καλλιτεχνικὴν ἐκλογὴν, μετὰ τὴν διπλὴν ὠφέλειαν τῆς ὑγείας καὶ τῆς ἐπιτυχούς ἀναπτύξεως, εἰς τὴν

προώριζαι ἡ χώρα. Ἡ ἰδέα αὕτη διετηρήθη ἐμπράκτως παρὰ τῶν δήμων ἀπὸ τῆς ἐνώσεως τῆς ἑλληνικῆς ἀρχῆς μέχρι τῆς σήμερον, διότι ὤκησαν αἰετοτε ἐπὶ τῶν ἐρείπιων τῶν ἀρχαίων πόλεων, ἀκριβέστατα τὰς θέσεις διαφυλάξαντες μολονότι ἠγνόουν τὰ πλεονεκτήματα αὐτῶν, οὐδὲ ἐδύναντο νὰ ὠφεληθῶσιν ὑποκύπτοντες εἰς ἐξουσίαν τῆς ὁποίας στοιχεῖα ἦτον ἡ μηδένωσις τοῦ θανάτου. Δὲν κατέλιπον δὲ τοὺς τάφους τούτους, οὔτε διὰ νὰ ἀνταλλάξωσι κλέος εἰς ἀμαθεῖς δημότας ἄγνωστον μὲ τὴν ἐπικερδῆ τῆς θαλάσσης πλησίαν. Καίτοι διωχθέντες ἀπὸ πολλὰς καταστρεπτικὰς ἐπιδρομὰς καὶ Μεγαρεῖς καὶ Σικυώνιοι καὶ Κορίνθιοι καὶ Πατρέεις (πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως) καὶ Ἀργεῖοι καὶ Ἀθηναῖοι ἐπιμόνωσ διέμεινον εἰς τὰς χώρας, ὅπου πρὸ αἰῶνων ὑπῆρξαν αἱ λαμπραὶ τῶν προγόνων αὐτῶν πόλεις, ἐνῶ οὔτε προησθάνοντο τὴν ἀναγέννησιν μέλλουσαν νὰ ἐξέλθῃ διὰ πασῶν τῶν φάσεων τῆς δουλείας καὶ φθορᾶς· τῶρα δὲ ὅσᾱκις συμφέροντα μεγαλήτερα δὲν ἐλκύσωσι δημότας νὰ κατέλθωσι ἐπὶ τῶν παραλίων, ὅσᾱκις θέλουσι νὰ διαμείνωσι εἰς τὰς κατεχομένας παρὰ τῶν πάλαι πόλεων θέσεις, τὰ σχέδια τῶν νέων πόλεων πρέπει νὰ ῥυθμίζωνται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχαίων περιοχῶν. Τοῦτο δὲ ἀναγκαιότατον εἰς τὴν Κόρινθον κατ' ἐξαιρέσιν νομίζομεν, διὰ τοὺς ὅσους ἐξεθέσαμεν ὑγιεινῆς λόγους.

Ἡ Κόρινθος πρέπει νὰ κεῖται πρὸς βορρᾶν ἐπὶ τοῦ τραπέζωδου χωρίου καὶ μάλιστα εἰς τὸ μέρος τὸ καλούμενον εἰσέτι σήμερον Παλαιόπολις, ὅπου ἦτον ἡ ἀγορὰ καὶ τὰ ἀξιολογώτερα οἰκοδομήματα καὶ καταστήματα. Τὸ τραπέζιον τοῦτο περιστοιχεῖται ἀπὸ οἰκίας κατὰ τὴν ἀνατολικὴν καὶ τὴν νότιον πλευρὰν, ἀλλὰ διαμένει ἀκατοίκητον εἰς τὴν ἑκτασιν αὐτοῦ ἀπὸ τὰ ἐρείπια τῶν παρὰ τοῖς ἀρχαιολόγοις νομιζομένων στριτώνων, μέχρι τῆς θέσεως τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς Χαλικίτιδος, καὶ ἀπὸ τὰς ἐν τῇ νοτιῷ πλευρᾷ οἰκίας μέχρι τῶν προπυλαίων τοῦ Λεχαίου. Κατώτερος ὢν ὁ τόπος οὗτος προφυλάττεται μάλον ἀπὸ τὴν πνοὴν τῶν ΝΑ. ἀνέμων. Ἦθελεν εἶσθαι πρὸς τούτοις ὠφέλιμον νὰ

διευθύνονται ἀπὸ ἀνατολῶν εἰς δυσμὰς αἱ ὑπὸ τὴν ἀκροκόρινθον ῥύμαι καὶ ὁδοὶ τῆς πόλεως, αἱ δὲ πρὸς τὴν θάλασσαν ἀπὸ νότον πρὸς βορρᾶν, εἰς τρόπον ὥστε αἱ μὲν πρῶται νὰ ἀπαντῶσι τὰς νοτίους αὔρας καὶ νὰ τὰς ἀποστρέψωσι, αἱ δὲ ἕτεραι νὰ δέχωνται τὰς βορείου. Ἡ διάταξις τῶν ὁδῶν δὲν εἶναι τόσον ἀδιάφορος, ὅσον φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως. Καὶ δὲν εἶναι τῶντι παράδοξον νὰ θεωρῆ τις τὰς ῥύμας τοῦ Ἄργους διευθυνομένας πρὸς τὴν Δάρισσαν, ὥστε νὰ ἀποκλείωσι τὴν πόλιν κατὰ τὸ θέρος εἰς πνιγηρὸν καύσωνα ἐπιπροσθούσαι τὰς ἀπὸ τῆς θαλάσσης δροσερὰς αὔρας;

Δὲν χρονοτριβοῦμεν ἐπεκτεινόμενοι εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς ἐκκαθάρσεως τῆς πόλεως καὶ τῆς ἀποβολῆς τοῦ πλήθους τῶν τουρκικῶν ἐρειπίων ὧν τὰ συντρίμματα σχηματίζουσι τὸ ἐπίθετον κογιῶδες ἔδαφος. Ἄλλ' ὅσον εὐκόλον τοῦτο, τόσον δύσκολον εἶναι νὰ μεταβληθῆ ἡ οἰκιακὴ οἰκονομία καὶ ὁ τρόπος τοῦ ζῆν τοῦ λαοῦ, νὰ βελτιωθῶσιν αἱ κατοικίαι καὶ ἡ τροφή, καὶ νὰ ἐλαττωθῆ ἡ χρήσις τῶν τραγείων κρεάτων, τῶν ἀώρων ὀπωρῶν, τῶν σικύων [ἀγγουρίων] καὶ τῶν ἐξ ὧν ἀποκλειστικῶς τρέφονται οἱ κάτοικοι καθ' ὅλον τὸ θέρος. Μόνη ἡ αὔξησις τοῦ ἐθνικοῦ πλούτου δύναται νὰ προάξῃ τοιαύτην εὐζωίαν.

Κωνσ. Μαυρογιάννης.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ.

Περὶ τοῦ ἀποστολικοῦ πατρὸς Ἑρμᾶ καὶ
τοῦ συγγράμματός αὐτοῦ.

§. 1. Βιογραφία.

Ὁ ἀποστολικὸς πατὴρ Ἑρμᾶς ὄχι μόνον ὑπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων πατέρων τῆς ἐκκλησίας μνημονεύεται, ἀλλὰ καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἀποστόλου Παύλου προσαγορεύεται εἰς τὴν πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολήν [α]. Πρέπει δὲ νὰ διακριθῇ ὁ Ἑρμᾶς οὗτος ἀπὸ τοῦ ὁμωνύμου Ἑρμού, ὡς σαφῶς διαστέλλει αὐτὸν καὶ ὁ ἀπόστολος, τιθέμενος μεταξὺ τῶν δύο τούτων τὸν Πατρόβαν. Τὸ μὲν ὄνομα αὐτοῦ μαρτυρεῖ, ὅτι κατήγετο ἀπὸ γενεᾶς ἑλληνικῆς· φαίνεται ὁμως, ὅτι διέτριβεν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ῥώμην [β]. Πολλοὶ διατείνονται, ὅτι ὁ Ἑρμᾶς ἦτο πρεσβύτερος· ἀλλ', ἐπειδὴ οὐδεμίαν ἔχομεν ἀποχρῶσαν τούτου ἀπόδειξιν, ἀκολουθοῦμεν τὴν κοινὴν γνώμην, ἣτις θέλει αὐτὸν λαϊκὸν, καὶ πιθανολογεῖ τούτο ἐντεῦθεν, ὅτι μέχρι τινὸς ἔζη βίον, ξένον τῶν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ διδαγμάτων· διότι ὁμολογεῖ αὐτὸς, ὅτι περιέπεσε πολλάκις εἰς ἁμαρτήματα, καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν κατηγορεῖ μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ

α) 15. 14. " ἀσπάσασθε Ἀσύγκριτον, Φλέγοντα, Ἑρμᾶν, Πατρόβαν, Ἑρμῆν, καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς ἀδελφοὺς. "

β) Herm. Pastor. lib. I. vision. I. c. I. " qui enutriverat me, ,, vendidit quandam puellam Romae . . . exacto autem tempore ,, aliquo, lavari eam in flumine Tiberi vidi. "

ὅτι ἠπάτησε πολλοὺς, ὑποκρινόμενος καὶ ψευδόμενος [α].
 "Ὅτι ὁ Ἑρμᾶς παρεδόθη εἰς ἄγγελον, διὰ τὴν μετανοήσῃ
 κατὰ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου αὐτοῦ, μαρτυρεῖ ὁ Ὀριγένης
 [β]. καὶ ὁ ἄγγελος ἐφάνη εἰς αὐτὸν, ἐνδεδυμένος ἕνδυμα
 ποιμενικόν, πήραν ἀπὸ τῶν ὤμων κρεμαμένην ἔχων, καὶ
 κρατῶν εἰς τὴν χεῖρα ῥάβδον [γ]. παρὰ τούτου ἐδιδάχθη
 ὁ Ἑρμᾶς τὰς ἐντολάς, τὰς ὁποίας γράφει εἰς τὰ συγγράμ-
 ματα αὐτοῦ, καὶ διὰ τὴν αἰτίαν ταύτην φέρουν καὶ αὐτὰ τὸ
 ὄνομα τοῦ Ποιμένου [Pastor]. Ὁ δὲ Ἑρμᾶς ὄχι μόνον
 ἐφύλαξε πιστῶς τὰ ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου διαταχθέντα [δ],
 ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλους ἐκήρυξε κατὰ τὰς ἐντολάς τοῦ ἀγγέ-
 λου τὴν μετένοιαν, καὶ διὰ τῶν διδασκαλιῶν αὐτοῦ ἐπή-
 γαγε μεγάλην ὠφέλειαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν [ε]. Ὁ μὲν και-
 ρὸς τοῦ θανάτου τοῦ Ἑρμᾶ ἀγνοεῖται· τοῦτο δὲ μόνον εἶναι
 γνωστὸν, ὅτι ἔζη ἀκόμη περὶ τὸ 95 σωτήριον ἔτος, μικρὸν
 πρὸ τοῦ Δομιτιανείου διωγμοῦ, ἐπισκοποῦντος τὴν Ῥωμαϊ-
 κὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Κλήμεντος, εἰς τὸν ὁποῖον ἐνε-
 χείρισεν ἀντίγραφον τῶν ὀπτασιῶν αὐτοῦ, διὰ τὴν τὸ δια-
 κοινώσῃ εἰς τὰς λοιπὰς ἐκκλησίας [ς].

§. 2. Συγγράμματα.

"Ὅλοι οἱ ἀρχαῖοι ὁμολογοῦν, ὅτι τὸ βιβλίον, τὸ ἐπιγρα-
 φόμενον Ποιμήν, εἶναι γνήσιον σύγγραμμα τοῦ ἀποστο-
 λικοῦ πατρὸς Ἑρμᾶ· οὕτως ὁ Ὀριγένης διδάσκει, ὅτι ὁ
 Ἑρμᾶς οὗτος εἶναι συγγραφεὺς τῆς βίβλου, τῆς ἐπικα-
 καλουμένης Ποιμένου, τὴν ὁποῖαν νομίζει ὠφελιμωτώ-
 την καὶ θεόπνευστον [ς]. ὡσαύτως καὶ ὁ Εὐσέβιος Παμ-

α) Past. lib. I. c. 3.

β) Eius tēn prōs Ῥωμ. τοῦ Παύλου ἐπιστολ. σελ. 630.

γ) Past. lib. 2. in prologo.

δ) Past. lih. III. c. 10.

ε) Past. ibidem.

ς) Past. lib. I. c. 2.

ζ) Orig. explan. in ep. ad Rcm. XVI, 14. " quae scriptura
 „ valde mihi utilis videtur, et ut divinitus inspirata. "

φίλου [α], ὁ Ἱερωνυμος [β], ὁ Τερτυλλιανὸς [γ], καὶ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς [δ]. Ἐντεῦθεν λοιπὸν γίνεται δῆλον, ὅτι ὁ συγγραφεὺς τοῦ Ποιμένος δὲν εἶναι ὁ Ἑρμῆς, ὁ ἀδελφὸς τοῦ πάπα Πίου τοῦ α', τοῦ παπεύσαντος τὸ 142 ἔτος, ὡς τινες νομίζουν· καθότι οἱ ἀρχαῖοι, ὕσσι μνημονεύουν τοῦ συγγραφέως τοῦ Ποιμένος, ὀνομάζουν αὐτὸν πάντοτε Ἑρμᾶν, καὶ οὐδέποτε Ἑρμῆν. Πρὸς δὲ τούτοις ὁ Ἑρμῆς οὗτος, ὁ ἀδελφὸς τοῦ πάπα Πίου, καὶ ὅστις λέγεται, ὅτι ἔγραψεν ἐπὶ τῆς ἐπισκοπῆς αὐτοῦ, δὲν εἶναι βέβαια ἐκεῖνος, τοῦ ὁποίου ἐμνήσθη ὁ ἀπόστολος Παῦλος πρὸ ἑκατὸν ἐτῶν· μήτε νήπιον ἐδύνατο νὰ ἦναι τότε οὗτος, ὅτε τὸν ἀσπάζεται ὁ Παῦλος μετὰ τῶν ἄλλων ἐπισιήμων τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας πιστῶν [ε]. Ἄλλ' ἐκ τῶν νεωτέρων κριτικῶν τινες θέλουν ν' ἀποδείξωσι τὸ ἐναντίον, καὶ ν' ἀποδώσωσι τὸν Ποιμένα ὄχι εἰς τὸν Ἑρμᾶν,

α) Ἐκκλ. ἰσορ. 3, 3. “ ἐπεὶ δὲ ὁ αὐτὸς ἀπόστολος ἐν ταῖς ἐπὶ τέλει προσήρσεσι τῆς πρὸς Ῥωμαίους, μνήμην πεποιήται μετὰ τῶν ἄλλων καὶ Ἑρμᾶ, οὗ φασιν ὑπάρχειν τὸ τοῦ Ποιμένος βιβλίον. ”

β) In catal. c. 10. “ Hermam, cujus apostolus Paulus ad Romanos scribens meminit (XVI. 14.), asserunt auctorem esse libri, qui appellatur Pastor, et apud quasdam Graeciae ecclesias, etiam publice legitur. Revera utilis liber, multique de eo scriptorum veterum usurpaverunt testimonia; sed apud Latinos paene ignotus est. ”

γ) De orat. 12. “ nisi si Hermas ille, cujus scriptura fere Pastor inscribitur. ”

δ) Στρωματ. 1. 29. §. 181. “ θείως τοίνυν ἡ δύναμις ἡ τῷ Ἑρμᾶ κατὰ ἀποκάλυψιν λαλοῦσα, τὰ ὀράματά φησι καὶ τὰ ἀποκαλύμματα. ” -- καὶ, στρωματ. 2, 1. §. 3. “ φησὶ γὰρ ἐν τῷ ὀράματι τῷ Ἑρμᾶ ἡ δύναμις ἡ φανεῖσα· ὃ ἐὰν ἐνδέχεται σοι ἀποκαλυφθῆναι, ἀποκαλυφθήσεται. ” -- καὶ στρωματ. 1, 17. παράγ. 85. “ λέγει δὲ καὶ ὁ Ποιμὴν ὁ ἄγγελος τῆς μετανοίας τῷ Ἑρμᾶ περὶ τοῦ ψευδοπροφήτου. ”

ε) Πρὸς Ῥωμ. 15. 14.

ἀλλ' εἰς τὸν προειρημένον Ἑρμῆν οὕτως ὁ Μοσχέμιος [α], πρὸς ὑποστήριξιν ταύτης τῆς γνώμης, φέρει μαρτυρίαν ἐκ τινος ποιήματος τοῦ Ψευδοτερτυλλιανοῦ [β], καὶ ἄλλην ἀκόμη ἕκτινος τεμυχίου, τὸ ὁποῖον ἐκ χιλίων σχεδὸν ἐτῶν χειρογράφου τινὸς τῶν Μεδιολάνων εἰς φῶς ἐξέδωκεν ὁ Μουρατόριος [γ]. Διὰ τῶν δύο τούτων μαρτυριῶν ἀποκλείεται ἄρα τὸ βιβλίον ἐκ τῆς τάξεως τῶν συγγραμμάτων τῶν ἀποστολικῶν πατέρων, καὶ ἀποδίδεται εἰς τὸν ἀδελφὸν τοῦ πάπα Πίου ἀλλ' ἔχομεν ν' ἀντιτάξωμεν πρὸς ταύτας λόγους ἰσχυροῦς. Καὶ πρῶτον μὲν σημειοῦμεν, ὅτι ἑκάτερος συγγραφεὺς, ὅστις ποτὲ ἂν ἦναι τῶν δύο μνημονευθεισῶν μαρτυριῶν ὁ συγγραφεὺς, ἀποκαλεῖ αὐτὸν ὄχι Ἑρμῆν, ἀλλὰ Ἑρμᾶν· ἔπειτα δὲ ἐκ τῆς μαρτυρίας τοῦ Ἱερωνύμου πληροφορούμεθα, ὅτι τὸ βιβλίον τοῦ Ποιμένος μεταξὺ μὲν τῶν Ἑλλήνων ἦτον ἐν μέρει γνωστὸν, καὶ ἀνεγινώσκετο ἐπ' ἐκκλησίας· εἰς δὲ τοὺς Λατίνους ἦτο

α) Moshheim, καθηγητῆς ποτε τῆς θεολογίας χρηματίσας εἰς τὸ πανδιδακτήριον τῆς Γοτίγγης· ἀποθῶν τὸ 1755.

β) Pseudo-Tertullian. carmen contra Marcionitas, lib. 3. c. 9. p. 366. ed. Venet. Opp. Tert., ὅπου ἀναγινώσκωμεν τοὺς ἐξῆς στίχους·

“ Jamque loco nono cathedram suscepit Hyginus,
 „ Post hunc deinde Pius, Hermas cui germine frater
 „ Angelicus Pastor, quia tradita verba locutus. ”

Ἰδὲ Moshemii Comment. de rebus Christianor. ante Constantin. Magnum, p. 163. sq.

γ) Muratori Antiquitates Italicae medii aevi, Tom. III, p. 753. “ Pastorem vero nuperrime temporibus nostris in urbe Roma Herma conscripsit, se lente in cathedra urbis Romae ecclesiae Pio episcopo, fratre ejus . . . Et ideo legi eum quidem oportet, se publicare vero in ecclesia populo, aequae inter prophetas completum numero, neque inter apostolos in finem temporum potest. ”

παντάπασιν ἄγνωστον [α]. πῶς λοιπὸν ἐμπορεῖ νὰ ἴηται τοῦτο ἀληθές, ἂν τὸ βιβλίον ἐγράφετο ὑπὸ τοῦ Ἑρμοῦ εἰς τὴν πόλιν τῆς Ῥώμης, καὶ μάλιστα λατινιστί; Τρίτον ὅλοι σχεδὸν οἱ ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς ἐκ συμφώνου λέγουν, ὅτι τὰ βιβλία τοῦ Ἑρμᾶ συνεγράφησαν ὑπ' αὐτοῦ ἑλληνιστί, καὶ ὅτι ἀπωλέσθη μὲν, πλὴν ὀλίγων τινῶν τεμαρχίων, τὸ ἑλληνικὸν αὐτοῦ κείμενον· διεσώθη δὲ μόνον ἡ ἀρχαία λατινικὴ μετάφρασις. Τέταρτον δὲ καὶ τελευταῖον· εὐκόλον πρᾶγμα εἶναι καὶ πιθανόν, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν βιβλίον τοῦ Ἑρμᾶ ἔγινε γνωστὸν εἰς τοὺς Λατίνους κατὰ πρῶτον ἐπὶ τῆς δευτέρας ἑκατονταετηρίδος, καὶ ὅτι διὰ τὴν συγγένειαν τοῦ ὀνόματος κατὰ λάθος ἀπεδόθη τότε εἰς τὸν Ἑρμῆν, ζῶντα κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν.

Ὅτι τὸ σύγγραμμα τοῦ Ἑρμᾶ ἐτιμᾶτο πολὺ, καὶ μέγα κῦρος ἀνεγνωρίζετο εἰς αὐτὸ, καὶ πολλὰ κίς συγκατηριθμεῖτο εἰς τὰ κανονικὰ βιβλία τῶν θείων Γραφῶν ὑπὸ πολλῶν τῶν ἀρχαίων πατέρων τῆς ἐκκλησίας, καὶ κατ' ἐξοχὴν τῆς ἀνατολικῆς, μᾶς διδάσκουν αἱ μαρτυρίαι τοῦ Εἰρηναίου [β], τοῦ Ἄριγένους, [γ], καὶ Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως [δ]. ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἐφεξῆς χρόνων, οἱ

α) In catalog. c. 10. "apud quasdam Graeciae ecclesias etiam publice legitur; . . . seq apud Latinos paene ignotus est."

β) Advers. haeres. 4, 37. "bene ergo pronuntiavit scriptura, quae dicit; primo omnium crede, quoniam unus est Deus, qui omnia constituit et consummavit, et fecit ex eo, quod non erat, ut essent omnia omnium capax, et qui a nemine capiatur."--
Παρ.βλ. Εὐσεβ. ἐκκλ. ἱστορ. 5, 8. "οὐ μόνον δὲ οἶδεν (ὁ Εἰρηναῖος), ἀλλὰ καὶ ἀποδέχεται τὴν τοῦ Ποιμένου γραφὴν, λέγων· καλῶς οὖν εἶπεν ἡ γραφή, ἡ λέγουσα· πρῶτον πάντων πιστεύουσιν, ὅτι εἰς ἔστιν ὁ Θεός, ὁ τὰ πάντα κτίσας, καὶ τὰ ἐξῆς."

γ) Περὶ ἀρχῶν 2, 1. "ut autem ex scripturarum auctoritate haec ita se habere docemus, audi, quomodo Machabaeorum libris, etc. . . . Sed et in libro Pastoris in primo mandato ita ait; primum omnium crede, quia unus est Deus."

δ) Στρωματ. 1,29. παράγ. 181.

ον ἐπὶ τοῦ Εὐσεβίου, πολλοὶ κατέτασσαν τὸν Ποιμένα μετὰ τῶν βιβλίων τῆς ἀγίας Γραφῆς [α]. Ὁ μέγας Ἀθανάσιος, ὅστις ὀνομάζει τὸν Ποιμένα βιβλίον ὠφελιμώτατον, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ θεία διδασκαλία καὶ ἡ εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν πίστις συνδιαλέγονται μεθ' ἡμῶν, καὶ μᾶς διδάσκουν, ἀναφέρει αὐτὸ μετὰ τοῦ βιβλίου τῆς Γενέσεως, καὶ τῆς πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῆς τοῦ Παύλου, ὡς ἂν τὸ κῦρος ὄλων τούτων ἤθελεν εἶσθαι ἓν καὶ τὸ αὐτὸ (β). Κατὰ τοῦτο ἐμιμήθη τὸν μέγαν Ἀθανάσιον καὶ ὁ ἅγιος Μάξιμος, ὅστις φέρει εἰς μαρτυρίαν τὸν Ποιμένα μετὰ τῶν προφητειῶν τοῦ Δανιήλ (γ). Ἀλλαχοῦ δὲ ὁ αὐτὸς Ἀθανάσιος (δ), καὶ ὁ Ἰερώνυμος (ε), καὶ ὁ Ρουφίνος (ς), ἀποδίδουν εἰς αὐτὸν τὴν τάξιν ἐκείνην, εἰς τὴν ὁποίαν τίθεται τὸ βιβλίον τῆς Σοφίας τοῦ Σολωμώντος, τῆς Σοφίας τοῦ Σεिरὰχ, τὸ βιβλίον τῆς Ἐσθῆρ, τῆς Ἰουδίθ, τοῦ Γωβίου, καὶ τῶν Μακκαβαίων· καὶ διὰ τοῦτο δὲν εἶναι θαυμαστὸν, ὅτι ὁ Ποιμὴν εἰς τοὺς ἀρχαίους κώδικας τῶν θείων Γραφῶν εὐρίσκεται συνηριθμημένος μετὰ τῶν βιβλίων τούτων. Περὶ τοῦ κύρους δὲ τοῦ Ποιμένος πληροφορούμεθα πρὸς τούτοις παρὰ τοῦ Εὐσεβίου, ἱστοροῦντος, ὅτι ἀνεγινώσκετο δημοσίᾳ εἰς τὰς ἐκκλησίας, ὡς ὠφελιμώτατον εἰς τὸ νὰ διδάξη τὰ πρῶτα σοιχεῖα τῆς χριστιανικῆς πίστεως [ζ]. Ἀλλὰ, ὅσον μεγάλης

α) Εὐσέβ. ἐκκλ. ἱστορ. 3, 3. “ ἰστέον, ὡς καὶ τοῦτο τὸ τοῦ Ποιμένος βιβλίον πρὸς μὲν τινῶν ἀντιλέλεκται, δι' οὓς οὐκ ἂν ἐν ὁμολογουμένοις τεθείη· ὑφ' ἐτέρων δὲ ἀναγκαιότατον αἰς μάλιστα δεῖ σοιχειώσεως εἰσαγωγικῆς, κέκριται. ” -- Παρβλ. πρὸς ταῦτα τὰ ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρου περὶ τούτου γραφέντα, ἐν Ἐκατονταετηρδ. παράγ. 280. “ ἀλλὰ φέρονται καὶ τινες, οἱ τὴν συγγραφὴν ταύτην ταῖς κανονικαῖς βίβλοις ἐναρίθμουν ἔταξαν. ”

β) Περὶ τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ λόγ. Τόμ. I. σελ. 55.

γ) Περὶ θείων ὀνομάτων. κεφ. δ.

δ) Ἐπιστολ. περὶ τοῦ πάσχα, σελ. 39 καὶ 40.

ε) In prologo Galeato.

ς) Comment. in Symbol. Apostolor.

ζ) Εὐσεβ. αὐτόθι. “ ὑφ' ἐτέρων δὲ ἀναγκαιότατον αἰς μάλιστα δεῖ

ὑπολήψεως ἂν ἀπέλαυε τὸ βιβλίον τοῦ Ποιμένος παρὰ τῶν εἰρημένων πατέρων τῆς ἐκκλησίας, ὑπὸ τινων ὅμως παλιν ἀπερρίπτετο καὶ ἐπολεμεῖτο· οὕτω, διὰ τὰ παραλείψωμεν τὸν Τερτυλλιανόν, ὅστις κατεφρόνησε τὸ σύγγραμμα, ἀφοῦ μετέβη εἰς τὴν αἵρεσιν τῶν Μοντανιστῶν (α), ἀναφέρομεν τὸν Ἱερώνυμον, ἀποκλείοντα αὐτὸ τῶν κανονικῶν Γραφῶν [β], καὶ τὸν πάπαν Γελάσιον, ὅστις τὸ συναριθμεῖ εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀποκρύφων [γ].

“Ὅτε ὁ συγγραφεὺς ἔγραφε τὰς ὁράσεις αὐτοῦ, φαίνεται, ὅτι διέτριβεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅχι μακρὰν τῆς πόλεως Ῥώμης (δ)· καὶ τὴν μὲν πρώτην ἔγραψε παρὰ τὸν Τίβεριν, τὴν δὲ δευτέραν, ἀπερχόμενος εἰς τὸν ἀγρὸν, τὸν ἀπὸ τῆς Καμπανίας ὁδοῦ δέκα σταδίου ἀπέχοντα· τὴν δὲ τρίτην, εἰς τὸ ὄρος τῆς Ἀρκαδίας.” Ὅτι δὲ τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἐγράφη κατὰ πρῶτον ἑλληνιστὶ, οὐδεὶς πλέον ἀμφιβάλλει· διότι καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἀναγνώσεως τοῦ λατινικοῦ κειμένου γίνεται δῆλον, ὅτι μεθρημνηεύθη ἀπὸ φράσεως ἑλληνικῆς, καὶ διότι κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἱερωνύμου ὁ Ἐρμᾶς ἦτο γνωστός εἰς τοὺς Ἕλληνας μᾶλλον, ἢ εἰς τοὺς Λατίνους εἰ-

„ στοιχειώσεως εἰσαγωγικῆς, κέκριται· ὅθεν ἤδη καὶ ἐν ἐκκλησιαστικῇ ἴσμεν „ αὐτὸ δεδημοσιευμένον. ”

α) Tertullian. de pudicitia, c. 10. “ Deus bonus est ; suis, non „ ethnicis, sinum subicit secunda te poenitentia excipiet; eris „ iterum de moecheo christianus. Haec tu mihi benignissime Dei „ interpres! sed cederem tibi, si scriptura Pastoris, que sola moe- „ chos amat, divino instrumento meruisset incidi, si non ab om- „ ni concilio, ecclesiarum, etiam vestrarum, inter apocrypha, „ et falsa judicaretur. ”

β) In prolog. Caleato. “ igitur Sapientia, quae vulgo Salo- „ monis inscribitur, et Jesu filii Sirach liber, et Judit, et Tobi- „ as, et Pastor, non sunt in canone. ”

γ) Conc. Rom. sub Celasio. “ liber, qui appellatur Pastoris, „ apocryphus. ”

δ) Past. I. c. I.

ε) In catalog. c. 10.

^α Αν δὲ καὶ ἀπωλέσθῃ τὸ κείμενον τοῦ Ἑρμᾶ, σώζεται ὁμως ὀλόκληρος καὶ ἀκεραία ἢ λατινικὴ μετάφρασις, τῆς ὁποίας ὁ συγγραφεὺς μένει παντάπασιν ἄδελος· ἀλλ' ὅστις ἂν ἤθελεν εἰσθαι οὗτος, ἢ μετάφρασις αὐτοῦ ἀποδεικνύεται ἀρχαιοτάτη, ὡς εὐχρηστος ἤδη οὔσα εἰς τὴν Ἀφρικανὴν ἐκκλησίαν ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Τερτυλλιανοῦ [α]. Ἄν ἐξετάσωμεν δὲ τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἔγραψεν ὁ Ἑρμᾶς τὸν Ποιμένα, δὲν θέλομεν δυνηθῆναι νὰ τὸν προσδιορίσωμεν ἀκριβῶς· ἀναγινώσκοντες ὁμως μετὰ προσοχῆς, θέλομεν ἀπαντήσῃ διδόμενά τινα, ἐκ τῶν ὁποίων ἐμποροῦμεν νὰ εἰκάσωμεν μετὰ πιθανότητος, ὅτι ἐγράφη περὶ τὸ ἐννενηκοστὸν ἔννατον ἔτος. Καὶ πρῶτον μὲν παρατηροῦμεν, ὅτι ὁ Ἑρμᾶς ἔγραψεν ἐπὶ τῆς ἐπισκοπῆς Κλήμεντος τοῦ Ῥωμαίου [β]. ὁ δὲ Κλήμης ἐπεσκόπησε τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐκκλησίαν περὶ τὸ τέλος τῆς ἀ. ἑκατονταετηρίδος· ἔπειτα δὲ φαίνεται ὁ συγγραφεὺς ἀποβλέπων εἰς τινα διωγμὸν, ὅταν ὀμιλῇ περὶ ἀνθρώπων, ὑπομεινάντων διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου διαφόρους τιμωρίας, τὰ ἄγρια θηρία, τὰς μαστιγώσεις, τὰ δεσμοτήρια, τοὺς σταυροὺς [γ], καὶ ὅταν μακαρίζῃ τοὺς ὑποστάντας τὴν ἐπελθοῦσαν μεγάλην κατὰθλιψιν [δ]. Ἐκ τῶν δύο δὲ τούτων ἐκφράσεων ὑπαινίττεται ἴσως ὁ συγγραφεὺς διὰ μὲν τῆς πρώτης τὸν ἐπὶ τοῦ Νέρωνος διωγμὸν· διὰ δὲ τῆς δευτέρας, τὸν ἐπὶ τοῦ Δομιτιανοῦ, ὅστις ἤρχισε τὸ 95 ἔτος, ὅτε ἦτον ἐπίσκοπος τῆς Ῥώμης ὁ Κλήμης.

Περὶ δὲ τοῦ λεκτικοῦ τοῦ Ποιμένος ἄξιον σημειώσεως

α) Tertullian' de oration. c. 12.

β) Past. lib. I. Vision. 2. c. 4. " scribes ergo duo libellos, et mittes unum Clementi; . . . mittet autem Clemens in exteras civitates; illi enim permissum est. "

γ) Past. lib. I. Vision. 4. c. 2. " qui meruerunt Deum, et passunt si sunt caussa nominis ejus. . . . feras bestias, flagella, carceres, cruces. "

δ) Past. lib. I. Vision. 2. c. 2. " felices nos, quicumque susti-

εἶναι, ὅτι ὁ συγγραφεὺς εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν ὁράσεων αὐτοῦ δεικνύεται μιμηθεὶς τον προφήτην Ζαχαρίαν, καὶ φαίνεται, ὅτι διὰ τοῦτο μάλιστα ἐπροτίμησε τὸ ἔξοχον τοῦτο ὕφος, διότι ἔκρινεν αὐτὸ ἐπιτηδειότατον καὶ ἐνεργητικώτατον εἰς τὸ νὰ προσελκύσῃ καὶ νὰ συγκινήσῃ τὰ ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων, καὶ εἰς τὸ νὰ μεταδώσῃ τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ.

§ 3. Ἀνάλυσις τοῦ συγγράμματος.

Τὸ σύγγραμμα τοῦ Ἑρμᾶ διαιρεῖται εἰς τρία βιβλία, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ μὲν πρῶτον ὀνομάζεται Ὁράσεις (Visiones), ἢ Ἐκκλησία, καὶ περιέχει τέσσαρας ὁράσεις· τὸ δὲ δεύτερον, ἐπιτάγματα [Mandata], ἢ Ποιμὴν [Pastor], περιλαμβάνον δώδεκα ἐπιτάγματα· τὸ δὲ τρίτον καλεῖται Παράβολα (Similitudines) (α).

Ὁράσεις. Εἰς τὴν πρώτην ὄρασιν διηγεῖται ὁ Ἑρμᾶς, ὅτι εὔρηκεν εἰς τὴν Ῥώμην νεάνιδά τινα, τὴν ὁποίαν ἐγνώρισε μικρὰν τὴν ἡλικίαν, καὶ ἠγάπησεν ὡς ἀδελφὴν αὐτοῦ· ταύτην ἰδὼν ποτε, διελογίσθη καθ' ἑαυτὸν, ὅτι ἤθελεν εἶσθαι εὐτυχὴς, ἂν τὴν ἐνυμφεύετο. Μετὰ τοῦτον τὸν διαλογισμὸν, λέγει, καιροῦ τινος ἐν τῷ μεταξὺ παρελθόντος, ἐνῶ περιερχόμενος ἐθαύμαζε τὴν μεγαλωσύνην τῶν ποιημάτων τοῦ Θεοῦ, ἀπεκοιμήθη, καὶ εἶδε καθ' ὕπνου, ὅτι ἐπήρθη ὑπὸ πνεύματος, καὶ μετηνέχθη εἰς τόπον τινὰ, διὰ τοὺς βράχους καὶ τὰ παραρρέοντα ὕδατα ἀδιάβατον· ἔπειτα μετεκομίσθη, λέγει, εἰς τινα πεδιάδα, ὅπου γονυπετήσας,

„ nerimus pressuram supervenientem magnam, et quicumque „ non negaverit vitam suam. ”

α) Παρ.βλ. Εὐγεν. Βουλγάρ. Ἑκατονταετηρδ. σελ. 229. “ Ἑρμᾶς ὁ „ Κλήμεντι σύγχρονος· τούτου τρία σώζονται βιβλία, ἑλληνιστὶ καθ' ἡμᾶς „ ἐκδεδομένα ὧν τὸ μὲν α', ὃ ἐπιγραφή ἐκκλησία, τέσσαρας ὁράσεις „ περιέχει, τὰς Ἑρμᾶ γενομένας· τὸ δὲ β', ποιμὴν ἐπιγραφόμενον, „ δώδεκα ἐπιτάγματα περιλαμβάνει, τὰ ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου ἐν μορφῇ ποι- „ μένος αὐτῷ προβληθέντα· τὸ δὲ γ' παραβολὰς δέκα ἐπάγει λίαν ἐ- „ πωφελείς, εἰς ὑποθήκην βίου μακαρίου καὶ χριστιανῶ πρέποντος. ”

ἤρχισε νὰ προσεύχεται, καὶ νὰ ἐξομολογῆται τὰς ἀμαρτί-
 ας αὐτοῦ. Ἐνῶ προσηύχετο, διηγείται, ἠνεψύχθησαν οἱ
 οὐρανοὶ, καὶ εἶδεν ἐμφανισθεῖσαν τὴν αὐτὴν γυναῖκα, τὴν
 ὁποίαν ἐπεθύμησέ ποτε νεάνιδα, καὶ ἤτις τῶρα εἶπε πρὸς
 αὐτὸν, ὅτι ἦλθε, διὰ νὰ ἐξελέγξῃ ἐνώπιον τοῦ Κυρίου τὰ
 ἀμαρτήματα αὐτοῦ. Ὁ Θεὸς, εἶπεν αὐτῇ, ὁ δημιουργήσας
 ἐκ τοῦ μηδενὸς τὰ ὄντα, καὶ πολυπλασιάσας αὐτὰ διὰ τὴν
 ἀγίαν αὐτοῦ ἐκκλησίαν, ὠργίσθη, διότι ἤμαρτες εἰς ἐμέ. Καὶ
 πότε, ἀπεκρίθη ὁ Ἑρμᾶς, ἢ ποῦ σ' ἐλάλησά ποτε ἀπρεπῆ
 τινα λόγον; δὲν σ' ἐσεβάσθην πάντοτε ὡς ἀδελφῆν; Αὐτὴ δὲ
 ἀπήντησε· κακὴ ἐπιθυμία εἰσῆλθεν εἰς τὴν καρδίαν σου·
 δὲν νομίζεις ἄρα, ὅτι εἰς τὸν δίκαιον ἄνθρωπον εἶναι τοῦτο μέγα
 ἀμάρτημα; ὅταν ὁ δίκαιος ἄνθρωπος ἔχη δικαίους διαλογι-
 σμούς, καὶ παριπατῆ τὴν εὐθειαν, ἔχει τὸν Θεὸν εὐνοοῦντα·
 ἀλλ' ὅσοι τρέφουν εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν φαύλους διαλογι-
 σμούς, ἐπισύρουν εἰς ἑαυτοὺς τὸν θάνατον, καὶ μάλιστα
 ὅσοι ἀγαπῶσι τὸν αἰῶνα τοῦτον, καὶ μέγα φρονοῦν διὰ τὸν
 πλοῦτον, μὴ προσδοκῶντες τὰ μέλλοντα, μηδὲ ἐλπίζοντες
 εἰς τὸν Κύριον. Τὸ κατὰ σέ, εἶπε, προσευχήθητι εἰς τὸν
 Θεὸν, καὶ θέλει συγχωρήσει τὰ ἀμαρτήματά σου. Ταῦτα
 εἰπούσης τῆς γυναικὸς, ἐκλείσθησαν πάλιν οἱ οὐρανοί· καὶ,
 ἐνῶ ὁ Ἑρμᾶς, ὡς αὐτὸς ἐξακολουθεῖ διηγούμενος, ἔμεινε
 πρὸς τὴν ὄρασιν ταύτην ἐκπεπληγμένος, εἶδε δεύτερον
 γραϊάν τινα, συρομένην ἐφ' ἀμάξης ἐνδεδυμένην, ἱμάτια
 λευκά, καὶ κρατοῦσαν εἰς τὰς χεῖρας βιβλίον· καὶ αὐτὴ
 δὲ, ἀφοῦ τὸν ἐπέπληξε διὰ τὴν κακὴν ἐκείνην ἐπιθυμίαν,
 προσέθηκεν, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι κατ' αὐτοῦ ὠργισμένος ἀκό-
 υη καὶ διὰ τὰ τέκνα αὐτοῦ, τὰ ὁποῖα ἤμαρτον εἰς αὐτόν·
 Ἀγαπῶν, εἶπεν ἡ γραῦς πρὸς τὸν Ἑρμᾶν, τὰ τέκνα σου,
 δὲν τὰ ἐνουθέτησες, ἀλλὰ τὰ ἀφήκες ν' ἀδικῶσι· διὰ τοῦτο
 ὠργίσθη ὁ Κύριος κατὰ σοῦ, ἀλλὰ θέλει θεραπεύσει ὅλα
 τὰ κακὰ, ὅσα συνέβησαν εἰς τὴν οἰκίαν σου, καὶ ὅσα ἐγει-
 ναν πρόξενά τῆς φθορᾶς τῶν προσκαιρῶν πραγμάτων σου·
 τῶρα σ' εὐσπλαγχνίσθη· ἐνθαρρύνθητι, ἐνίσχυσον τὴν οἰ-
 κογενειάν σου· δίδασκε αὐτὴν καθ' ἐκάστην τὸν λόγον τοῦ

θεοῦ, καὶ μὴ παύης συμβουλευῶν τὰ τέκνα σου· διότι ὁ Κύριος ἐξεύρει, ὅτι θέλουν μετανοήσῃ ἐξ ὅλης αὐτῶν τῆς καρδίας· καὶ θέλει σὲ γράψῃ εἰς τὴν βίβλον τῆς ζωῆς. Μετὰ τούτους τοὺς λόγους ἤνοιξεν ἡ γραῦς τὸ βιβλίον, καὶ ἀνέγνω σεν ἐξ αὐτοῦ θαυμαστά τινα καὶ μεγαλοπρεπῆ· ἀλλ' ὁ Ἑρμᾶς λέγει, ὅτι ἐξ ὅλης τῆς ἀναγνώσεως δὲν ἐδυνήθη νὰ τηρήσῃ εἰς τὴν μνήμην αὐτοῦ, εἰ μὴ μόνον τὰ τελευταῖα ταῦτα· ἰδοὺ ὁ θεὸς τῶν δυνάμεων, ὅστις διὰ τῆς ἀοράτου αὐτοῦ ἰσχύος καὶ ἀπείρου σοφίας ἐδημιούργησε τὸν κόσμον· ὅστις διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ λόγου αὐτοῦ ἐστερέωσε τὸν οὐρανὸν, καὶ ἐθεμελίωσε τὴν γῆν ἐπὶ τῶν ὑδάτων· ὅστις διὰ τοῦ κράτους αὐτοῦ κατέστησεν τὴν ἁγίαν αὐτοῦ ἐκκλησίαν, τὴν ὁποίαν ἠιλόγησεν· ἰδοὺ θέλει μεταστήσει τοὺς οὐρανοὺς καὶ τὰ ὄρη, τοὺς λόφους καὶ τὰς θαλάσσας, καὶ τὰ πάντα θέλουν πληρωθῆ τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ, διὰ νὰ ἐκπληρώσῃ πρὸς αὐτοὺς τὴν παραγγελίαν αὐτοῦ, ἀφοῦ τηρήσωσιν οὗτοι τὰς ἐντολὰς τοῦ θεοῦ, τὰς ὁποίας ἔλαβον μετὰ μεγάλης πίστεως. Οὕτως ἀνέγνωσεν ἡ γραῦς, καὶ ἐφάνησαν εὐθὺς δύο ἄνθρωποι, οἳ τινες ἐπάραντες αὐτὴν ἐπὶ τοὺς ὄμους αὐτῶν, ἐπορεύθησαν πρὸς ἀνατολάς.

Ἡ δευτέρα ὄρασις περιέχει τὰ ἐξῆς. Τὸ ἐπόμενον ἔτος εἶδεν ὁ Ἑρμᾶς πάλιν τὴν αὐτὴν γραῖαν, ὅχι πλέον καθημένην, ἀλλὰ βιδίζουσιν, καὶ ἀναγινώσκουσιν ὑπόμνημα, τὸ ὁποῖον ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ν' ἀντιγράψῃ. Τὸ ἔγραψε γρίμμα πρὸς γράμμα, χωρὶς νὰ ἐμπορέσῃ νὰ διακρίνῃ τὰς συλλαβὰς· ἀφοῦ δὲ τὸ ἀντέγραψεν, ἀφηρπάσθη ἀπ' αὐτοῦ τὸ βιβλίον, χωρὶς νὰ ἴδῃ, ὑπὸ τίνος. Μετὰ δέκα πέντε ἡμέρας, ἀφοῦ ἐνήστευσε, καὶ προσηυχήθη εἰς τὸν θεόν, ἀπεκαλύφθη εἰς αὐτὸν ἡ ἔννοια τοῦ συγγράμματος τούτου. Περιείχοντο δὲ ἐνταῦθα νοθεσίαι περὶ τῶν ἀμαρτημάτων τῶν τέκνων καὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, ἣτις ἦτο λοιδόρος· διετάσσετο νὰ τοὺς διορθώσῃ, ἀλλὰ χωρὶς νὰ μνησικακήσῃ διὰ τὰς ὁποίας εἶχιν πράξει εἰς αὐτὸν ἀδικίας· καὶ ἐπρολέγετο ἀκόμη ἐνταῦθα, ὅτι ἡ γυνὴ αὐτοῦ θέλει λογισθῆ ὡς ἰδία ἀδελφὴ, τουτέστιν, ὅτι θέλουν ζῆ

εἰς ἐγιράτειαν. "Ὅλα ταῦτα ἀπεκαλύφθησαν εἰς αὐτὸν, κοιμώμενον, ὑπὸ νέου τινὸς ἀνθρώπου, ὅστις εἶπε πρὸς αὐτὸν ποῖαν νομίζεις, ὅτι εἶναι ἡ γραῖα ἐκείνη, παρὰ τῆς ὁποίας ἔλαβες τὸ βιβλίον: Ὁ Ἑρμᾶς ἀπεκρίθη Σιβύλλα. Ἀπατάσαι, εἶπεν ὁ νεανίας: εἶναι ἡ ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ. Καὶ διὰ τὶ εἶναι γραῖα; ἠρώτησεν ὁ Ἑρμᾶς. Διότι, ἀπεκρίθη ὁ νεανίας, ὠκοδομήθη ἡ πρώτη, καὶ ὁ κόσμος ἐδημιουργήθη δι' αὐτήν. Ἐπειτα λέγει ὁ Ἑρμᾶς, ὅτι εἶδεν ἄλλην ὄρασιν εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, καθ' ἣν ἐφάνη πάλιν ἡ γραῖα, καὶ τὸν ἠρώτησεν, ἂν ἔδωκε τὸ βιβλίον εἰς τοὺς ἱερεῖς: τὸν παρήγγειλε δὲ νὰ γράψῃ δύο ἀντίγραφα, καὶ νὰ στείλῃ τὸ μὲν πρὸς τὸν Κλήμεντα: τὸ δὲ ἄλλο, πρὸς τὴν Γραπτὴν καὶ ὁ μὲν Κλήμης ἔμελλε νὰ τὸ στείλῃ εἰς τὰς ἕξ πόλεις: ἡ δὲ Γραπτὴ νὰ τὸ διακοινώσῃ εἰς τὰς χήρας καὶ τὰ ὄρφανά: αὐτὸς δὲ ὁ Ἑρμᾶς, νὰ τὸ ἀναγνώσῃ εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην ἐνώπιον τῶν ἱερέων, τῶν κυβερνώντων τὴν ἐκκλησίαν (α).

Εἰς τὴν τρίτην ὄρασιν δεικνύει ἡ γραῖα εἰς τὸν Ἑρμᾶν μέγαν τινὰ πύργον, οἰκοδομούμενον ἐπὶ τῶν ὑδάτων ἀπὸ πετρῶν τετραγώνων καὶ στιλπνῶν. Τὸ σχεδιάσμα τοῦ πύργου ἦτο τετράγωνον, καὶ εἰργάζοντο περὶ τὴν οἰκοδομὴν αὐτοῦ ἕξ νεανίαι, καὶ πολλαὶ δὲ μυριάδες ἄλλων ἀνθρώπων ἐφεραν πέτρας: καὶ τινες μὲν ἕξ αὐτῶν τὰς ἀνέσυραν ἐκ τοῦ βάθους τοῦ ὕδατος: ἄλλοι δὲ τὰς μετέφεραν εἰς τὴν ξηρὰν, καὶ τὰς ἐδείκνυαν εἰς τοὺς ἕξ νεανίας. Αἱ πέτραι, αἱ ἐξελκόμεναι ἐκ τοῦ ὕδατος, ἦσαν ὅλαι ἤδη κεκομμέναι, ὥστε δὲν ἦτο χρεῖα, εἰ μὴ νὰ προσαρμωσθῶσι, καὶ προσηρμώζοντο τοσοῦτον προσφυῶς, ὥστε ὁ πύργος ἐφαίνετο ὅλος ἐκ μιᾶς πέτρας συγκεείμενος. Ἐκ δὲ τῶν πετρῶν, τῶν φερομένων ἐκ τῆς ξηρᾶς, ἄλλας μὲν μετεχειρίζοντο οἱ νεανίαι εἰς τὴν

α) Ὁ Κλήμης οὗτος εἶναι ἀναμφιβόλως ὁ ἱερεὺς Κλήμης, ὅστις ἐπεσκόπει τότε τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐκκλησίαν, ἐκτείνων τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ ἐξουσίαν καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἄλλων: ἡ δὲ Γραπτὴ φαίνεται, ὅτι ἦτο διακόμισσά τις τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας.

οικοδομὴν, ἄλλας δὲ ἀπερρίπτου καὶ συνέτριβαν. Περὶ τὴν οἰκοδομὴν ἐφαίνοντο πολλαὶ ἄλλαι πέτραι, τὰς ὁποίας δὲν μετεχειρίζοντο, διότι αἱ μὲν εἶχαν ῥόζους· αἱ δὲ ἦσαν ἐσχισμέναι· ἄλλαι, λευκαὶ μὲν, ἀλλὰ στρογγύλαι, ἢ τοιαῦται, ὁποῖαι δὲν ἦσαν εἰς τὴν οἰκοδομὴν χρήσιμοι. Πολλοὶ ἔκειντο ἀπερρίμμεναι μακρὰν τοῦ πύργου, καὶ ἔπιπταν εἰς τὸν δρόμον, ὅπου δὲν ἔμεναν, ἀλλ' ἐκυλίοντο εἰς τόπον ἔρημον· ἄλλαι ἔπιπταν εἰς τὸ πῦρ, καὶ ἐκαίοντο· καὶ ἄλλαι ἐκρημνίζοντο εἰς τὸ ὕδωρ, καὶ δὲν ἐδύναντο νὰ κυλισθῶσιν, ὅσον ἂν ἐπεθύμουν. Ἐρωτήσαντος δὲ τοῦ Ἑρμᾶ τὴν ἐρμηνείαν τῆς ὁράσεως ταύτης, ἡ γραιῖα εἶπεν. Ὁ πύργος οὗτος, τὸν ὁποῖον βλέπεις οἰκοδομούμενον, εἶμαι ἐγὼ αὐτῇ, τουτέστιν ἡ ἐκκλησία· οἰκοδομεῖται ἐπὶ τῶν ὑδάτων, διότι ἡ ζωὴ ὑμῶν τῶν ἀνθρώπων ἐσώθη διὰ τοῦ ὕδατος, καὶ ἐθεμελιώθη ἐπὶ τοῦ λόγου τοῦ ἐνδόξου καὶ παντοδυνάμου ὀνόματος (α)· οἱ ἕξ οὗτοι νεανίαι, οἱ οἰκοδομοῦντες, εἶναι οἱ ἄγγελοι τοῦ θεοῦ, εἰς τοὺς ὁποίους ἔδωκεν ἐξουσίαν ἐπὶ ὅλων τῶν κτισμάτων· οἱ ἄλλοι οἱ φέροντες πέτρας, εἶναι ὡσαύτως ἅγιοι ἄγγελοι, ἀλλ' οἱ πρῶτοι εἶναι ἐξοχώτεροι αἱ λευκαὶ καὶ τετράγωνοι πέτραι, αἱ προσαρμοζόμεναι καλῶς, εἶναι οἱ ἀπόστολοι, οἱ ἐπίσκοποι, οἱ διδάσκαλοι, καὶ οἱ λειτουργοὶ, τουτέστιν, οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ διάκονοι, εἴτε ἀποθανόντες, εἴτε ζῶντες, ὅσοι ἐξεπλήρωσαν τὰ χρέη αὐτῶν μετὰ ἀγιότητος πρὸς τοὺς ἐκλεκτοὺς τοῦ θεοῦ, καὶ διετήρησαν μετ' αὐτῶν τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἔνωσιν· αἱ πέτραι, αἱ ἐξελκόμεναι ἐκ τοῦ βάθους τοῦ ὕδατος, καὶ προσαρμοζόμεναι εἰς τὴν οἰκοδομὴν, εἶναι ἐκεῖνοι, οἵτινες ἀπέθαναν καὶ ἔψαθαν διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου· αἱ πέτραι, αἱ προσκομιζόμεναι ἐκ τῆς ξηρᾶς, εἶναι οἱ νεόφυτοι καὶ οἱ πιστοὶ· αἱ πέτραι, αἱ ἀπορρίπτόμεναι, καὶ διαμένουσαι πλησίον τοῦ πύργου, εἶναι ἐκεῖνοι, οἵτινες ἤμαρτον, καὶ θέλουσιν νὰ μετανοήσωσι καὶ, ἂν μὲν μετανοήσωσιν, ἐνόσφ' οἰκοδομεῖται ὁ πύργος, θέλουσιν χρησιμεύσει εἰς τὴν οἰκοδομὴν· ἀφοῦ δὲ ἅπαξ ἡ οἰκοδομὴ

α) Διὰ τῆς φράσεως ταύτης σημαίνεται τὸ βάπτισμα.

λάβῃ τέλος, δὲν θέλουν εὐρεῖ πλέον τόπον· αἱ πέτραι, αἱ συντριβόμεναι καὶ ἀπορρίπτόμεναι μακρὰν, εἶναι οἱ κακοὶ, καὶ οὔτινες ἐνηγκαλίσθησαν τὴν πίσιν μεθ' ὑποκρισίας, χωρὶς ν' ἀπαρνηθῶσι τὴν κακίαν αὐτῶν· δὲν ἐμποροῦν νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς τὴν οἰκοδομὴν, καὶ δὲν ὑπ' ἀρχεὶ δι' αὐτοὺς σωτηρία· αἱ δὲ ἄλλαι πέτραι, αἷτινες δὲν χωροῦν εἰς τὴν οἰκοδομὴν, αἰτυλώδεις, εἶναι ἐκεῖνοι, οὔτινες ἐγνώρισαν μὲν τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ δὲν ἐνέμειναν εἰς αὐτὴν, καὶ δὲν ἠνώθησαν μετὰ τῶν ἀγίων· αἱ πέτραι, αἱ σχισταὶ, εἶναι ἐκεῖνοι, οὔτινες φυλάσσουν εἰς τὴν καρδίαν αὐτῶν τὴν διχόνοιαν, καὶ κατ' ἐπιφάνειαν μόνον ἔχουν τὴν εἰρήνην· αἱ πέτραι, αἱ πολὺ μικραὶ, εἶναι ὅσοι ἠσπιάσθησαν μὲν τὴν πίστιν, ἀλλὰ διέσωσαν μέγα μέρος τῶν κακιῶν αὐτῶν· αἱ πέτραι, αἱ λευκαὶ καὶ στρογγύλαι, εἶναι ὅσοι ἀπεδέχθησαν μὲν τὴν πίστιν, ἀλλ' ὅταν ἔρχεται ὁ διωγμὸς, διὰ τὸν πλοῦτον ἀπαρνοῦνται τὸν Κύριον· δὲν θλίβουν χρησιμεύσει εἰς τὴν οἰκοδομὴν, εἰ μὴ, ὅταν ἀφαιρεθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ πλοῦτος, ὡς εἶναι ἀνάγκη ν' ἀφαιρεθῇ ἀπὸ τῶν στρογγύλων πετρῶν μέγα μέρος. Κρίνε, εἶπεν ἡ γραιῖα, ἀπὸ σεαυτοῦ, Ἐρμῆ· ὅτε ἦσο πλούσιος, τότε ἦσο ἀνωφελής, τώρα εἶσαι ἐπιτήδειος εἰς τὴν ζωὴν. Αἱ πέτραι, αἱ κείμεναι μακρὰν τοῦ πύργου, καὶ κυλιόμεναι εἰς τὴν ὁδὸν, καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν ἔρημον, εἶναι ἐκεῖνοι, ὅσοι ἐπίστευσαν μὲν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀμφιβολίαν αὐτῶν ἀφήκαν τὴν εὐθείαν ὁδὸν, φανταζόμενοι νὰ εὕρωσιν ἄλλην ὀρθοτέραν· αἱ πέτραι, αἱ πίπτουσαι εἰς τὸ πῦρ, εἶναι ὅσοι ἀπέστησαν διὰ παντὸς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, καὶ δὲν σκοποῦν πλέον νὰ μετανοήσωσιν· αἱ πέτραι, αἱ πίπτουσαι παρὰ τὸ ὕδωρ, καὶ μὴ δυνάμεναι νὰ βυθισθῶσιν, εἶναι ὅσοι ἤκουσαν μὲν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπιθυμοῦν τὸ βάπτισμα, ἀλλ', ὅταν ἀποβλέπωσιν εἰς τὴν ἀγιότητα τῆς πίστεως, παλινδρομοῦν εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ μεταπίπτουν εἰς τὰς κακὰς αὐτῶν ἐπιθυμίας. Τοιοῦτοτρόπως ἠρμήνευσεν ἡ ἐκκλησία εἰς τὸν Ἐρμῆν τὴν ὄρασιν τοῦ πύργου, καὶ τὸν ἔδειξεν ἔπειτα ἑπτὰ γυναῖκας, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ πρώτη ἦτον ἡ πίστις, ὕστερον ἠκολούθει ἡ θυγάτηρ αὐτῆς ἐγκράτεια. μετὰ ταῦτα ἡ ἀπλότης, ἡ ἀ-

θωότης, ἢ μετριοφροσύνη, ἢ διδασκαλία, ἢ ἀγάπη· ἐκάστη δὲ τούτων ἦτο θυγάτηρ τῆς προηγουμένης· οὕτως ἢ ἀπλότης ἦτο θυγάτηρ τῆς ἐγκρατείας· ἢ ἀθρότης, ἦτο θυγάτηρ τῆς ἀπλότητος, καὶ ἐφεξῆς· ἐβάσταζαν δὲ αὐταὶ τὸν πύργον, καὶ εἰσέπεμπαν εἰς τὰ ἔνδον τοὺς ὑπηρετοῦντας αὐτάς.

Ὁ Ἑρμᾶς εἶδε καὶ τετάρτην ὄρασιν τρεῖς ἑβδομαίadas ὕστερον μετὰ τὴν τρίτην. Περιπατῶν ποτὲ εἰς τὸ πεδῖον, εἰς τόπον τινὰ ἀπόμερον, καὶ προσευχόμενος εἰς τὸν θεὸν νὰ ἐκπληρώσῃ ὅσα ἀπεκάλυψεν εἰς αὐτὸν, ἤκουσε φωνὴν, λέγουσαν, μὴ φοβοῦ, Ἑρμᾶ· καὶ προχωρήσας ὀλίγον εἰς τὰ πρόσω, εἶδε κόνιν ἐγειρομένην μέχρι τῶν οὐρανῶν εἰς διάστημα εἴκοσιν ἕξ περίπου βημάτων· ἐνόμισε τὸ πρῶτον, ὅτι παρέτρεχαν ἵπποι, ἀλλὰ βλέπων ἔπειτα τὴν κόνιν ἐγειρομένην πάντοτε ὑψηλότερον, ἐνόησεν, ὅτι εἶναι θαῦμα· εἶδε δὲ ἐφεξῆς προσβαλοῦσαν ἀκτίνα ἡλιακὴν, ἣτις κατέδειξε μέγα τι θηρίον, ὡς φάλαιναν, ἑκατὸν περίπου πόδας ὑψηλὸν, καὶ ἐξερευγόμενον ἐκ τοῦ λάρυγγος ἀκρίδας πυρίνους. Ὁ Ἑρμᾶς ἤρχισε νὰ κλαίῃ, καὶ νὰ δέεται τοῦ θεοῦ νὰ τὸν σώσῃ ἀπὸ τούτου τοῦ τέρατος· ἀλλ' ἐνθυμηθεὶς τὸν λόγον τοῦ νὰ μὴ φοβῆται, ἐνισχύθη ὑπὸ πίστεως, καὶ ἐξέθηκεν ἑαυτὸν τολμηρῶς εἰς τὸ θηρίον. Τοῦτο δὲ ἐβάδιζεν, ὡς ἂν ἔμελλε νὰ καταστρέψῃ πόλιν τινά· ἀλλ', ὅτε ὁ Ἑρμᾶς ἐπλησίασεν, ἐξετάθη τὸ θηρίον κατὰ γῆς, ἔσυρε μόνον εἰς τὰ ἔξω τὴν γλῶσσαν, καὶ δὲν ἐκινήθη, μεχριστοῦ διέβη παρ' αὐτὸ ὁ Ἑρμᾶς· ἀφοῦ δὲ οὗτος παρήλθε πέραν αὐτοῦ τριάκοντα περίπου πόδας, εἶδε κόρην τινὰ κεκοσμημένην, ὡς ἂν ἐξήρχετο ἐκ τοῦ κοιτῶνος αὐτῆς, λευχειμονοῦσαν ὄλην μέχρι τοῦ ὑποδήματος· ἐφόρει δὲ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μίτραν, καὶ ἐκαλύπτετο ὑπὸ τὴν λαμπρὰν αὐτῆς κόμην. Ὁ Ἑρμᾶς ἀνεγνώρισεν ἀμέσως, ὅτι εἶναι ἡ ἐκκλησία, ἣτις, ἀφοῦ τὸν ἠρώτησεν, ἂν ἀπήντησέ τι καθ' ὁδὸν, τὸν εἶπεν, ὅτι διὰ τὴν πίστιν αὐτοῦ διέφυγε τὸ θηρίον· ὁ Κύριος, εἶπεν, ἔτεμψε τὸν ἄγγελον αὐτοῦ, τὸν ἐξουσιάζοντα τῶν θηρίων, καὶ ἔκλεισεν αὐτοῦ τὸ στόμα, διὰ νὰ μὴ σέ καταφάγῃ· ὕπαγε λοιπὸν, καὶ διηγῆθητι τὰ θαυμάσια τοῦ

θεοῦ εἰς τοὺς ἐκκλητοὺς αὐτοῦ, καὶ εἶπε πρὸς αὐτοὺς, ὅτι τὸ θηρίον τοῦτο εἶναι εἰκὼν τοῦ ἐπελευσομένου διωγμοῦ· ἅς ἔχωσι πεποιθήσιν εἰς τὸν θεὸν, καὶ δὲν θέλει τοὺς βλάψει παντάπασι. — Ταῦτα εἶναι τὰ περιεχόμενα εἰς τὸ πρῶτον βιβλίον τοῦ Ἑρμᾶ, τὰς ὁράσεις.

Τὸ δεύτερον βιβλίον, ἐπιγραφόμενον Ποιμὴν, ἄρχεται οὕτω πω. Προσευχηθεὶς, λέγει ὁ Ἑρμᾶς, εἰς τὸν θεὸν, εἶδον εἰσελθόντα ἄνθρωπον τινι σεβάσμιον, ἐνδεδυμένον ποιμενικὰ ἐνδύματα, κεκαλυμμένον ὑπὸ λευκὸν μανδύαν, ἔχοντα κρεμαμένην ἀπὸ τῶν ὤμων αὐτοῦ πήραν, καὶ κρατοῦντα εἰς τὰς χεῖρας ῥάβδον. Οὗτος δὲ εἶπε πρὸς μετ' ἀπεστάλην ὑπὸ τοῦ σεβασμίου τούτου ἀγγέλου, διὰ νὰ συγκατοικήσω μετὰ σοῦ τὸ ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς σου· ἀπεστάλην, διὰ νὰ σὲ δείξω ἀκόμη ὅλα, ὅσα εἶδες· γράψον λοιπὸν πρῶτον τὰ ἐπιτάγματα καὶ τὰς παραβολὰς μου· καὶ σὲ διατάσσω νὰ γράψῃς πρῶτον τὰ ἐπιτάγματα καὶ τὰς παραβολὰς μου, ὥστε ἀναγινώσκων αὐτὰ συνεχῶς, νὰ τὰ διατηρῆς εὐκολώτερον εἰς τὴν μνήμην σου. Τὰ ἔγραψα λοιπὸν, λέγει ὁ Ἑρμᾶς, ὡς με διέταξεν ὁ ἄγγελος· καὶ, ἂν τηρῆτε καὶ ἐκτελῆτε ταῦτα μετὰ καρδίας καθαρᾶς, θέλετε λάβει παρὰ τοῦ Κυρίου ὅ,τι σᾶς ὑπεσχέθη· ἂν δὲ, ἀφοῦ τ' ἀκούσετε, ἀμαρτάνετε ἀκόμη, ἀντὶ νὰ μετανοῆτε, ὁ Κύριος θέλει σᾶς ἀποστείλει δυστυχίας· ταῦτα μὲ διέταξεν ὁ ποιμὴν νὰ γράψω, ὁ ἄγγελος τῆς μετανοίας. Μετὰ τὸν πρόλογον τοῦτον ἔπονται τὰ ἐπιτάγματα, δώδεκα τὸν ἀριθμὸν, περιέχοντα τοὺς κυριωτέρους κινόνας τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς. Καὶ εἰς μὲν τὸ πρῶτον διδάσκει ὁ ἄγγελος, τί νὰ πιστεύωμεν περὶ Θεοῦ, τὸν ὁποῖον ὀφείλομεν νὰ φοβώμεθα· εἰς δὲ τὸ δεύτερον, ὅτι πρέπει νὰ ζῶμεν ἐν ἀπλότητι καὶ ἀθρότητι, νὰ δίδωμεν εἰς πάντας ἐλεημοσύνην, καὶ νὰ μὴ δυσφημῶμεν κανένα· τὸ τρίτον συμβουλεύει νὰ λέγωμεν πάντοτε τὴν ἀλήθειαν, καὶ οὐδέποτε νὰ ψευδῶμεθα· τὸ τέταρτον ὑποδεικνύει νὰ τηρῶμεν ἀγνείαν σώματος καὶ ψυχῆς, καὶ τί χρεωστῆναι νὰ πράττῃ ὁ νυμφίος πρὸς τὴν ἄπιστον νύμφην· καὶ ἐνταῦθα

ἀναγινώσκονται ἐν παρόδῳ παραγγέλματά τινα περὶ μετανοίας· τὸ πέμπτον διαλαμβάνει ὅλον περὶ μετανοίας καὶ εὐθύτητος ψυχῆς· εἰς τὸ ἕκτον δεικνύονται δύο τινές ὁδοί, ἡ μὲν τῆς δικαιοσύνης, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ βαδίζωμεν· ἡ δὲ τῆς ἀδικίας, ἀπὸ τῆς ὁποίας χρεωστοῦμεν ν' ἀπεκκλίνωμεν· τὸ ἕβδομον διδάσκει, τὸν Θεὸν μόνον, ὃχι δὲ καὶ τὸν δαίμονα νὰ φοβώμεθα· εἰς τὸ ὄγδοον μνημονεύονται ὅλα τὰ ἀγαθὰ, ὅσα πρέπει νὰ πράττωμεν· εἰς τὸ ἔννατον, ὅσα ἀγαθὰ νὰ ζητῶμεν πάντοτε παρὰ θεοῦ εἰς τὴν προσευχὴν χωρὶς τινος διζαγμοῦ, ἀλλὰ μετ' ἐπιμονῆς· τὸ δέκατον ἀπαγορεύει τὴν λύπην, ἣτις ἀποδεικνύεται θυγάτηρ τῆς ἀμβιβολίας καὶ τῆς ὀργῆς· τὸ ἑνδέκατον φανερόνει, ποία τις διαφορὰ ὑπάρχει μεταξὺ τῶν ἀληθῶν καὶ ψευδῶν προφητῶν· καὶ περὶ τούτων πάλιν διαλαμβάνει τελευταῖον καὶ τὸ δωδέκατον, ὅπου γίνεται λόγος καὶ περὶ τῆς καλῆς καὶ κακῆς ἐπιθυμίας· ἐκ τῶν ὁποίων προτρεπόμεθα τὴν μὲν ν' ἀκολουθῶμεν, τὴν δὲ ν' ἀποφεύγωμεν. Παραδεχθεὶς ὁ Ἑρμῆς παρὰ τοῦ ἀγγέλου τὰ δώδεκα ταῦτα ἐπιτάγματα, εἶπε πρὸς αὐτὸν, ὅτι τὰ εὐρίσκει θαυμαστὰ, ἀλλ' ἀμφιβάλλει, ἂν ὁ ἄνθρωπος ἐμπορῇ νὰ τὰ φυλάξῃ· ὁ δὲ ἄγγελος ἀπεκρίθη, ὅτι δὲν εἶναι παντάπασιν αὐστηρὰ, ἀλλ', ἂν κρίνῃ οὕτω, τότε μῆτε αὐτὸς θέλει τὰ φυλάξει· ἂν τ' ἀμελήσῃς, ἐπανελάβεν ὁ ἄγγελος, σὲ λέγω, ὅτι μῆτε σὺ θέλεις σωθῆ, μῆτε τὰ τέκνα σου, μῆτε ὁ οἶκός σου· διότι σὺ αὐτὸς ἔκρινες, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ φυλάξῃ τις αὐτὰ τὰ ἐπιτάγματα. Εἶπε τοὺς λόγους τούτους ὁ ἄγγελος ὀργισμένος, καὶ δεικνύων πρόσωπον τρομερὸν, ὥστε οὐδεὶς ἤθελεν ὑπομεινεῖν τὴν ὄρασιν αὐτοῦ. Ὁ Ἑρμῆς ἐφοβήθη, καὶ ὁ ἄγγελος τότε, ἰδὼν αὐτὸν ἔντρομον, ἤρχισε νὰ ὀμιλῇ πρὸς αὐτὸν γλυκύτερον, ἐλέγχων τὴν ἀδυναμίαν αὐτοῦ καὶ τὴν ἄγνοιαν τοῦ νὰ μὴ θεωρῇ τὴν παντοδυναμίαν τοῦ θεοῦ, ὅστις ὑπέταξεν εἰς τὸν ἄνθρωπον ὅλα τὰ κτίσματα, καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὴν δύναμιν νὰ φυλάσῃ τὰ παραγγέλματα αὐτοῦ. Ἐκεῖνος, εἶπε, θέλει εἶσθαι κύριος ὅλων τούτων τῶν ἐπιταγμάτων, ὅστις ἔχει τὸν θεὸν εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ, ἀλλ'

ὅστις ἔχει αὐτὸν μόνον ἐπὶ τῶν χειλέων, ἐκεῖνος τὰ εὐρίσκει σκληρὰ καὶ δύσκολα. Πρὸς ταῦτα τὸν ἀπήντησεν ὁ Ἑρμᾶς, ὅτι οὐδεὶς εἶναι, ὅστις νὰ μὴ ζητῆ παρὰ τοῦ θεοῦ τὴν δύναμιν τοῦ νὰ τηρῆ τὰς ἐντολάς αὐτοῦ· ἀλλ' ὁ δαίμων εἶναι σκληρός· αὐτὸς κρατεῖ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ τοὺς δούλους τοῦ θεοῦ. Ὁ ἄγγελος ἀπεκρίθη· ὁ δαίμων οὐδεμίαν ἐξουσίαν ἔχει ἐπὶ τῶν δούλων τοῦ θεοῦ, οἵτινες πιστεύουν εἰς αὐτὸν ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας· δύναται μὲν νὰ πολεμήσῃ, ἀλλ' ὄχι καὶ νὰ νικήσῃ· ἂν ἐξεύρῃς νὰ ἀντισταθῆς πρὸς αὐτὸν, θέλει φύγει παρευθύν.

Τὸ τρίτον μέρος τοῦ συγγράμματος τοῦ Ἑρμᾶ, ὀνομαζόμενον Πα ρ α β ο λ α ῖ, γέμει ὡσαύτως ἠθικῶν διδασκαλιῶν ὡς καὶ τὰ λοιπὰ, ἀλλὰ διδάσκει ταύτας διὰ παραβολῶν καὶ συγκρίσεων. Οὕτω διδάσκει, ὅτι δὲν πρέπει νὰ καταγινώμεθα εἰς τὸ νὰ σωρεύωμεν πλοῦτον, ἀλλὰ νὰ δίδωμεν ἐλεημοσύνας, καὶ παραβάλλει τὸν μὲν πλούσιον πρὸς ἄμπελον, πρὸς πτελέαν δὲ τὸν πτωχὸν, ὅστις ἔρπει πρὸς τὸν πλούσιον, ὡς ἡ πτελέα στηρίζει τὴν ἄμπελον, χωρὶς οὐδέποτε ν' ἀπολαύῃ καρπόντινα παρ' αὐτῆς. Ἐντεῦθεν μεταβαίνει εἰς ἄλλας παραβολὰς, καὶ ἐρμηνεύει, ὅτι, ὡς τὸ θαλλερὸν δένδρον διακρίνεται ἀπὸ τοῦ ξηροῦ ὄχι ἐν καιρῷ χειμῶνος, ἀλλὰ τὸ θέρος, οὕτω καὶ ὁ δίκαιος ἄνθρωπος θέλει διακριθῆ ἀπὸ τοῦ ἀδίκου ὄχι εἰς τοῦτον τὸν κόσμον, ἀλλ' εἰς τὴν μέλλουσαν κρίσιν. Ἐπειτα τὴν νηστείαν παραβάλλει πρὸς τὴν ἐπιμέλειαν ἐκείνην, διὰ τῆς ὁποίας ὁ δούλος προσπαθεῖ νὰ καλλιεργήσῃ τὴν ἄμπελον τοῦ κυρίου αὐτοῦ περισσότερο παρὰ τὸ διατεταγμένον. Ἐπὶ δύο διαφόρους εἰκόνας παριστάνει ὕστερον τὰς διαφόρους καταστάσεις τῶν χριστιανῶν· οἱ ἀποστάται, οἱ ἀρνηθέντες τὸν θεὸν διὰ βλασφημιῶν καὶ προδοσίας τῶν δούλων τοῦ θεοῦ, μένουσιν νεκροὶ χωρὶς μετανοίας, ἂν καὶ προβάλλωνται εἰς αὐτοὺς αἱ ἐντολαὶ τοῦ θεοῦ· οἱ δὲ ὑποκριταί, οἱ διδάσκοντες κακὰς διδασκαλίας, μάλιστα διὰ ν' ἀποτρέψωσι τοὺς ἄλλους ἀπὸ τῆς μετανοίας, δυσκόλως θέλουν ἐπιστραφῆ, καὶ δὲν ὑπάρχει δι' αὐτοὺς μετάνοια, ἂν δὲν ἐγκολπωθῶσιν αὐτὴν προθύμως. κ τ λ. κ τ λ.

§. 4. Συνοπτικὴ διδασκαλία περὶ τῶν
ἠθικῶν καθηκόντων ἐκ τοῦ συγ-
γράμματος τοῦ Ἑρμᾶ.

Περὶ τῆς ἐλεημοσύνης ὁμιλῶν ὁ Ποιμὴν, ἐξίσου διδάσκει καὶ τοὺς ἐλεοῦντας, καὶ τοὺς ἐλεουμένους· καὶ τοὺς μὲν πρῶτους προτρέπει νὰ δίδωσιν ἀπλῶς καὶ χωρὶς τινος διακρίσεως εἰς ὅλους, ὅσοι ζητοῦν· τοὺς δὲ δευτέρους, νὰ ζητῶσιν ἐξ ἀληθοῦς μόνον ἀνάγκης· διότι ἄλλως μέλλουν νὰ δώσωσιν αὐστηρὸν λόγον. Διὰ τῆς παραβολῆς δὲ τῆς ἀμπέλου καὶ τῆς πτελέας ἐκθέτει ὁ Ποιμὴν, ποία εἶναι τῆς ἐλεημοσύνης ἡ ὠφέλεια [α].

Περὶ τῆς προσευχῆς πραγματευόμενος ὁ Ποιμὴν, ζητεῖ πρὸ πάντων νὰ καταγινώμεθα περὶ τὸ ἱερόν τοῦτο ἔργον ἐπιμελῶς, καὶ νὰ προσευχώμεθα εἰς τὸν θεὸν ἐξ ὅλης τῆς δυνατῆς εἰς τὴν εὐσπλαγχνίαν αὐτοῦ πεποιθήσεως, ὅσον ἂν ἄμετρα καὶ μεγάλα ἦναι τὰ ἁμαρτήματα, ὑπὸ τῶν ὁποίων κατεχόμεθα· διότι ὁ θεὸς δὲν εἶναι ὡς οἱ ἄνθρωποι, μνήμων τῶν ἀδικιῶν, ἀλλ' οἰκτεῖρει τὸ πλάσμα αὐτοῦ [β]. Οἱ δὲ ἁμαρτωλοὶ, λέγει, πρὶν προσέλθωσιν εἰς τὸν θεὸν διὰ τῆς προσευχῆς, ὀφείλουν νὰ καθαρίσωσι πρότερον τὴν καρδίαν αὐτῶν ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας, τὴν ὅποιαν ἀνευρίσκουν εἰς ἑαυτοὺς, καὶ νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὸν θεὸν μετὰ καρδίας εἰλικρινοῦς καὶ καθαρᾶς [γ]. Ἄν ὅμως συμβαίῃ νὰ μὴ λάβωμεν παρὰ Θεοῦ τὰ ὁποῖα τὸν παρακαλοῦμεν, δὲν πρέπει ν' ἀμφιβάλλωμεν, ἀλλ' ἔτι μᾶλλον νὰ προσευχώμεθα, καὶ νὰ μὴ παραπονώμεθα κατὰ τοῦ θεοῦ, ἀλλ' ἡμᾶς αὐ-

α) Past. lib. III. Similt. 2. " Sicuti vitis ulmo sustentatur, ut „ fructum afferat, sic dives a paupere adjuvatur, cui eleemosynam „ erogat; quia pauper orat ad Dominum pro divite. "

β) Past. lib. II. Mandat. 9. " est immemor injuriarum, et mi- „ seretur figmenti sui. "

γ) Ἀποστόλ. " Ergo purifica cor tuum . . . et accipies omnia „ bona, quae petis; . . . qui ergo tales non sunt, omnino nihil „ impatrant eorum, quae petunt. "

τοὺς μόνον να αιτιώμεθα· διότι ὁ θεὸς εἶναι πάντοτε ἔτοιμος νὰ ἐπιδαφιλεύσῃ τὸ ἔλεος αὐτοῦ [α]. Ἐκ τούτων δὲ ἴδύο μά-
λιστα μανθάνομεν μεταξὺ τῶν ἄλλων, τὰ ὁποῖα εἶναι ἐξίσου
ἀναγκαῖα· πρῶτον μὲν, ὅτι διὰ τὸ πλήθος καὶ τὸ μέγε-
θος τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν δὲν πρέπει νὰ ἐκκλίνωμεν ἀπὸ τῆς
ὁδοῦ τῆς προσευχῆς· ἔπειτα δὲ, ὅτι εἶναι ἀνάγκη, πρὶν ζη-
τήσωμεν παρὰ τοῦ θεοῦ τι, ν' ἀποβίλωμεν τοὐλάχιστον
τὴν κλίτιν πρὸς τὴν ἁμαρτίαν, καὶ νὰ προσδράμωμεν εἰς
τὴν ἀληθῆ μετάνοιαν· διότι, ἂν ἀμελήσωμεν ταῦτα, αἱ δεή-
σεις καὶ προσευχαὶ ἡμῶν θέλουν εἶσθαι μάταιαι, καὶ θέλουν
ἀποβῆ ἄκαρποι.

Περὶ τοῦ φόβου τοῦ θεοῦ ἡ κυριώτερα γνώμη τοῦ
Ποιμένου· εἶναι, ὅτι ὁ ἄνθρωπος, φοβοῦμενος τὸν Θεόν, θέ-
λει ἐργάζεσθαι ὅλα τὰ ἀγαθὰ ἔργα· ὅθεν διὰ τοῦ φόβου
τοῦ θεοῦ δυνάμεθα νὰ πράττωμεν ὅλα τὰ ἔργα τῆς δικαι-
οσύνης. Διδάσκει δὲ ἔπειτα, ὅτι ὁ φόβος οὗτος εἶναι πρὸς
τὴν σωτηρίαν ἡμῶν ἀναγκαῖος, καὶ ὅτι δι' αὐτοῦ ἐπιφέρο-
μεν νίκην κατὰ τοῦ διαβόλου, καὶ λαμβάνομεν ἐξουσίαν
ἐπ' αὐτοῦ· διότι κατὰ ἀλήθειαν ὁ διάβολος ἐπὶ τῶν δού-
λων τοῦ θεοῦ οὐδεμίαν δύναμιν ἔχει [β]. Διὰ τούτου δὲ
τοῦ φόβου [διὰ νὰ συμπεριλάβωμεν ὅλα εἰς ἓνα μόνον λό-
γον], ἀπεκκλίνομεν τῆς ἁμαρτίας, ἐξασκοῦμεν τὴν δικαιοσύ-
νην, καὶ ζῶμεν εὐσεβῶς. [γ]

Διὰ δύο λόγους ἀποδεικνύει ὁ Ποιμὴν, ὅτι πρέπει ν' ἀ-
πέχωμεν ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν προσκαίρων ἐνταῦθα πραγ-
μάτων, καὶ νὰ μετριάζωμεν τὴν μεγάλην ἡμῶν περὶ αὐτὰ
σπουδήν· πρῶτον, διότι περὶ πολλὰ ἀσχολούμενοι, πολλὰ
ἁμαρτάνομεν, καὶ δὲν ἐμποροῦμεν νὰ δουλεύωμεν τὸν Θεόν
[δ]· καὶ δεύτερον, διότι ὄντες παρεπίδημοι εἰς τὸν κόσμον

α) Αὐτόθι. "De te queraris, non de Deo, quod non dederit tibi".

β) "Timens enim Dominum, dominaberis illius, quia virtus in
illo nulla est."

γ) "Time igitur Deum, et vives."

δ) Similit. 4. "abstine te a multis negotiis, et nihil delinquas"

τοῦτον, δὲν πρέπει νὰ προσκολλώμεθα εἰς ταῦτα τὰ πρόσκαιρα, ἀλλὰ ν' ἀποβλέπωμεν πάντοτε πρὸς τὴν μέλλουσαν οὐράνιον ἡμῶν πολιτείαν [α]. Ἀντὶ δὲ τούτων, ἀντὶ ν' ἀγοράζωσιν οἱ χριστιανοὶ ἀγροὺς, καὶ νὰ οἰκοδομῶσιν οἰκίαις, ζητεῖ παρ' αὐτῶν ὁ ἄγγελος νὰ δίδωσιν ἐλεημοσύνας, νὰ ὑποστηρίξωσι χήρας καὶ ὀρφανὰ, καὶ ἐπὶ τῶν χρήσεων τούτων, κατὰ τὸν Ποιμένα καὶ τὴν ἀλήθειαν αὐτὴν, δυνάμεθα νὰ μεταχειρισθῶμεν καλῶς τὰ πρόσκαιρα ἀγαθὰ (β).

Περὶ δὲ τῆς ὀργῆς διδάσκει, ὅτι ἀποδιώκει ἐκ τῆς καρδίας τὸ ἅγιον πνεῦμα, ὅτι παραδέχεται εἰς τὴν ψυχὴν πνεῦμα πονηρὸν, ὅτι ἐμποδίζει τῶν δεήσεων ἡμῶν τὸ ἀποτέλεσμα, καὶ γεννᾷ τὴν μαγίαν, καὶ μυρία ἄλλα κακὰ διὰ τοῦτο λέγει περὶ τοῦ παρωργισμένου καὶ τεθλιμμένου ἀνθρώπου, ὅτι ἡ δέησις αὐτοῦ δὲν ἔχει δύναμιν ν' ἀναβῇ εἰς τὸ θυσιαστήριον τοῦ Θεοῦ (γ).

Ἐκ τῶν πολλῶν δὲ, τὰ ὅποια συμβουλεύει ὁ Ποιμὴν κατὰ τῆς ἀκρατείας, ταῦτα μάλιστα συμβάλλουν πρὸς οἰκοδομὴν τῶν πιστῶν πρῶτον μεγάλην ἁμαρτίαν ὀνομάζει πάντα δῆποτε λογισμὸν περὶ ξένου γάμου καὶ περὶ μοιχείας· ἔπειτα δὲ διδάσκει, ὅτι εἰς καρδίαν καθαρὰν καὶ ἀγνήν εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐνοικήσῃ ἀναγνος διαλογισμὸς, καὶ

„ quicumque enim multa negotia agunt, multa delinquant: quia „ constricti sunt circa negotia sua, et non servant Deo. ”

α) Similit. 4. “ scitis vos Domini servos in peregrinatione morari; civitas enim vestra longe est ab hac civitate. Si ergo „ scitis civitatem vestram, in qua habitaturi estis, quid hic a- „ matis agros et apparatus lautitias et aedificia et habitationes „ supervacuas? Hoc enim qui comparat in hac civitate, non co- „ cogitat in suam civitatem redire. ”

β) Λυτόθι. “ Pro agris ergo, quos emere volueritis, redimite „ animas de necessitatibus, prout quisque potest; et viduas ab- „ solvite, orphanis judicate, et opes ac divitias vestras in hujus- „ modi operibus consumite. ”

γ) Mandat. 10. c. 2. “ oratio tristis hominis non habet virtu- „ tem, ut ascendat ad altare Dei. ”

προβ ἄλλει μέσον ἐνεργητικώτατον εἰς τὸ ν' ἀποσοβῶμεν τοιούτους πονηροὺς διαλογισμοὺς, τὸ νὰ εἴμεθα ὠπλισμένοι πάντοτε τὸν φόβον τοῦ θεοῦ (α).

Περὶ δὲ τῆς δυσφημίας διατίσσει ὁ Ποιμὴν νὰ μὴ διαβάλλωμεν, μηδὲ νὰ βλασφημῶμέν τινα, καὶ ἐπίσης αὐστηρῶς ἀπαγορεύει ν' ἀκροώμεθα τοὺς διαβάλλοντας καὶ λοιδοροῦντας (β).

K. K.

a) Vision. L. c. I.

β) Mandat. 3. "detractio est pernicioso, inconstans daemoni-
 „ um, nunquam in pace consistens, sed semper in discordiis ma-
 „ nens . . . Qui mentiuntur, abnegant Dominum, non reddent
 „ ei depositum, quod acceperunt; acceperunt enim spiritum
 „ sine mendacio."

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

Περὶ τοῦ Ἰερεμίου Βένθου, θεωρουμένου ὡς ἠθι-
κολόγου καὶ ὡς νομικοῦ. (τεμάχιον ἐξ ἀνεκδότου
τινὸς πραγματείας περὶ φυσικοῦ δικαίου)

“Ὅταν κοινωνικὴ τις ἀναμόρφωσις καθίσταται ἀναγκαία, ἡ ἀρχὴ διὰ τῆς ὁποίας ἐπιτελεῖται, ἀποκαλύπτεται πάντοτε διάτινος μεγαλοφυοῦς ἀνδρός. Αἱ δοξασίαι τῶν λαῶν δὲν στεροῦνται πώποτε συνηγῶρων, καὶ κατὰ πᾶσαν ἐποχὴν ἀναφαίνονται κριτικοὶ τινες ἄνδρες, οἵτινες ἀποτυποῦσιν ἐν ἑαυτοῖς τὰς ἀνάγκας τὰς ὁποίας αἱ κοινωνίαι αἰσθάνονται. Εἰς τὴν Γαλλίαν ἀπύστολος τῆς ἀναμορφώσεως ὑπῆρξεν ὁ Ῥουσσῶς. Διὰ τοῦτο ὅταν ἡ σύνοδος ἢ καλουμένη Constituyente κατέστρεψε διὰ μιᾶς τὸ κοινωνικὸν οἰκοδόμημα, διὰ να δώσῃ εἰς αὐτὸ νέαν μορφήν, ἡ πορεία τῆς ὑπῆρξεν ὄλως δογματικῆ· ἐκήρυξε γενικὰς τινὰς ἀρχὰς, ἀφ’ ὧν ἀπέρρεον λογικῶς ὅλαι αἱ θεσμοθεσίαι τὰς ὁποίας συνέστησε· τὴν δὲ διακήρυξιν τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου ἔθηκεν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ συντάγματος, καθότι νομοθεσία εἰς δόγματα φιλοσόφου στηριζομένη, ὄφειλε διὰ τῆς συνθέσεως νὰ μορφωθῇ. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἡ ἀναμόρφωσις ἔπρεπεν ἄλλως πως νὰ ὀδεύσῃ. Τὸ ἀρχαῖον οἰκοδόμημα ἐθεμελιούτο ἐπὶ τῶν ἰδεῶν τοῦ αἰῶνος, καὶ μέρη τινὰ μόνον αὐτοῦ παρεῖχον ἐλλείψεις ἀπαιτούσας μεταρρύθμισιν. Πᾶσα δὲ μεταβολὴ μὴ προτιθεμένη ν’ ἀντικαταστήσῃ ἀρχὴν τινὰ δι’ ἄλλης ἀρχῆς, ἀλλὰ μόνον νὰ δώσῃ εἰς τὴν αὐτὴν ἀρχὴν ἄλλας μορφὰς προσφυστέρας εἰς νέας ἀνάγκας, πρέπει μετὰ λεπτομερῆ ἔρευναν νὰ τελεσθῇ καὶ μόνον σκοπὸν νὰ ἔχῃ τῆς κοινῆς εὐδαιμονίας τὴν αὔξησιν.

Τότε λαμπὰς διὰ τῆς ὁποίας τὰ ἐλλείματα τῶν νομοθεσιῶν ἀνακαλύπτονται, εἶναι ἢ ἀνάλυσις· ἢ δὲ ὠφέλεια εἶναι ἢ ἀρχή, ἐφ' ἧς καὶ μόνῃς πρέπει νὰ στηριχθῆ ἢ διόρθωσις αὐτῶν.

Εἰς τὸν I· Βένθαμ ἀπέκειτο κυρίως νὰ ρίψῃ ἐρευνητικὸν βλέμμα ἐπὶ τῶν Θεομοθεσιῶν τῆς πατρίδος του, νὰ σημειώσῃ τὰς ἐλλείψεις αὐτῶν, καὶ νὰ θέσῃ τὰς βάσεις τῆς ἀναθεωρήσεως τῶν νόμων, τὴν ὁποίαν αἱ κοινωνικαὶ ἀνάγκαι ἀπῆτουν. Ἡ ὠφέλεια πρὸς τὴν εὐημερίαν τῶν πολλῶν Θεωρουμένη, εἶναι ἢ λογικωτέρᾳ τῶν νομοθεσιῶν βάσις. Ἐντεῦθεν οἱ περὶ τοὺς Θετικοὺς νόμους καταγινομένοι, πρέπει φυσικῶς νὰ κλίνουν εἰς τὸ νὰ λιμνίζωσιν αὐτὴν ὡς ἴδιον αὐτῶν ὄδηγόν καὶ ὡς βίαιον τῶν νόμων· τοιαύτη δὲ εἶναι καὶ ἡ φυσικὴ ἀλληλουχία τῶν ιδεῶν ἣτις πρέπει νὰ ἔπεισε τὸν Βένθαμ νὰ ἐκφράσῃ ἐπὶ τοσοῦτον ζῶηράν πίστην ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς ταύτης, τῆς οὕτω ξηρᾶς ἠτισιόσακις περιστρέφεται ἐντὸς τοῦ κύκλου τοῦ ἐγκωϊσμοῦ, ἀποβαίνει τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἠθικὴν ἐπικίνδυνον.

Ὁ περικλεῆς οὗτος δημοσιογράφος ἐγεννήθη ἐν ἔτει 1748. ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἦτον δικογράφος [αυοιέ]. εἶχε δὲ καὶ νεώτερον ἀδελφὸν ἀποθανόντα στρατηγὸν τὸ 1831, ἐν ὑπηρεσίᾳ τῆς Ῥωσίας. Ἐκ τῆς παιδικῆς αὐτοῦ ἡλικίας ἔδειξεν ἐξυίρετον πρὸς τὸ σπουδάζειν διάθεσιν, καὶ μόλις τρισκαιδεκαετῆς ὠνέγινε δεκτὸς εἰς τὸ ἐν Ὁξωνίῳ γυμνάσιον τῆς Βασιλίσσης, ὅπου ὑποβληθεὶς εἰς δημοσίους ἐξετάσεις, ἐπέσυρε τὸν θαυμασμὸν καὶ τὰς ἐπικροτήσεις τῶν ἀκροατῶν. Κατὰ τὸ εἰκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του ἐτελείωσεν ὅλας τὰς σπουδὰς του, καὶ ἐμνημονεύετο ἤδη ὡς ὁ νεώτερος τῶν πανεπιστημίων προλύτης. Πρώτην φοράν παρέστη τὸ 1772 ἐπὶ τῷ δικηγορικῷ βήματι, ὅπου αἱ ἀναμνήσεις τοῦ πατρός του ἠδύναντο νὰ τῷ ἀνοίξωσι λαμπρὸν στάδιον ἀλλ' ἢ ἑκτασις τῶν ιδεῶν του, καὶ ἡ ἀηδία τὴν ὁποίαν ἐπροξένησεν εἰς αὐτὸν ἢ θέα τῶν πραττομένων ἐπὶ τῶν δικαστηρίων, τὸν ἔρριψαν μετ' οὐ πολὺ μακρὰν τῆς καθημερινῆς ἐφαρμογῆς τῶν νόμων ὁ νοῦς του κεκοσμημένος μὲ

ὑπερβάλλουσαν ἀναλυτικὴν δύναμιν, δὲν εἰσέδουεν εἰς τὰς ἀπεράντους τῆς Ἀγγλικῆς νομοθεσίας λεπτομερείας, εἰμὴ διὰ τὸ ἐξελέγχειν ἀνὰ μίαν τὰς ἐλλείψεις αὐτῆς, καὶ τὸ κατανοῆσαι ἔτι μᾶλλον τὰς ἀνάγκας τῆς ἀναμορφώσεως. Ἐκτοτε ἀφωσιώθη εἰς τὸ ἔργον τὸ ὁποῖον ἐνησχόλησεν ὅλας τὰς στιγμὰς τοῦ μακροῦ βίου του, τοῦ τὸ νὰ ὑποσείσῃ τὴν ἀρχαίαν τῶν νόμων οἰκοδομήν, καὶ τὸ θεῆσαι τὰς βάσεις ἐπὶ τὰς ὁποίας ἔπρεπε ν' ἀνεγερθῆ ἡ νέα.

Αἱ ιδέαι του ταχέως προσηλώθησαν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς, ἐφ' ἧς ἔμελλε μετέπειτα τὸ οἰκοδομῆσαι ὅλας αὐτοῦ τὰς θεωρίας· ἡ ἀνάγνωσις τοῦ περὶ διανοίας συγγράμματος τοῦ Ἐλβετίου τὸν ἐξέπληξε καὶ τὸν διέθεσεν ἐξ αὐτῆς τῆς νεανικῆς του ἡλικίας, τὸ ὑπολάβῃ τὴν ἡδονὴν καὶ τὴν ὠφέλειαν ὡς τὰ μόνα ὄλων τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων ἐλατήρια. Βραδύτερα περιῆλθεν εἰς χεῖρας του τὸ περὶ κυβερνήσεως δοκίμιον τοῦ δόκτωρος Πρέιστλεϋ, ἐκδοθὲν τὸ 1768, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ συγγραφεὺς οὗτος ἀποφαίνεται τὴν πλείστην τῶν πολλῶν εὐδαιμονίαν ὡς τὸν πάσης ἀγαθῆς κυβερνήσεως μόνον δίκαιον καὶ εὐλογον σκοπὸν· ἀπὸ δὲ τῆς στιγμῆς ταύτης ὁ Βένθαμ ἐμόρφωσε τὰς ιδέαι του ὀριστικῶς. Ἰδὸν τίνι τρόπῳ ἐξηγεῖ ὁ ἴδιος τὸ συμβὰν τοῦτο. “ Ἐτυχε, δὲν ἤξεύρω πως μικρὸν μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ συγγράμματος τούτου, τὸ φθάσαι ἐν ἀντίτυπον εἰς τὴν βιβλιοθήκην μικροῦ τινος καφφενείου, καλουμένου Χάρπερ, τὸ ὁποῖον γειτονεῖον μὲ τὸ ἐν Ὁξωνίῳ γυμνάσιον τῆς Βασιλίσσης, διετηρεῖτο διὰ τῆς αὐτόθι συρρόης τῶν μαθητῶν. Τὸ καφφενεῖον τοῦτο ἔκειτο εἰς γωνίαν ἔχουσαν ἐξ ἑνὸς μέρους τὴν ὁδὸν High-Street, καὶ ἐξ ἄλλου στενωπὸν διερχομένην τὸ τῆς Βασιλίσσης γυμνάσιον, καὶ φθάνουσαν εἰς ἄλλην ὁδὸν ἣτις διευθύνετο πρὸς τὴν θύραν τοῦ Νέου γυμνασίου. Ἡ τιμὴ τῆς εἰς τὴν βιβλιοθήκην συνδρομῆς ἦτον ἐν σελίγγιον κατὰ τριμηνίαν· ἐσύγκειτο δὲ ἡ βιβλιοθήκη ἐκ δύο ἢ τριῶν ἐφημερίδων, ἐξ ἑνὸς ἢ δύο περιοδικῶν συγγραμμάτων καὶ ἐνίοτε ἐκ νεοφανοῦς τινος φυλλαδίου Σπανίως, διὰ τὸ μὴν εἶπω ποτὲ ἠδύναττό τις

" νὰ ἴδῃ εἰς αὐτὴν βιβλίον εἰς ὄγδοον, ὅποσούν ὀγκῶδες· δω-
 " δεκάδες τινὲς τόμων οἷτινες δὲν ἦσαν ἄλλο τι εἰμὴ φυλ-
 " λάδια καὶ περιοδικὰ συγγράμματα, συνημμένα δι' ἁ-
 " πλοῦ χαρτώματος, ἀπετέλουν ὅλον τὸν θησαυρὸν τῆς βι-
 " βλιοθήκης ταύτης· τὸ 1768 ἔτος ἦτον τὸ τελευταῖον
 " καθ' ὃ μ' ἔτυχε νὰ μείνω εἰς Ὁξώνιον πλεόν τῆς μίας ἢ
 " τῶν δύο ἡμερῶν· εἶχον μεταβῆ αὐτόθι διὰ νὰ ψηφοφορή-
 " σω, καθὸ προλύτης, εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἀντιπροσώπου
 " τοῦ ἐκεῖ πανεπιστημίου, καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶχον εἰσέτι συμ-
 " πληρώσῃ τὸ εἰκοστὸν πρῶτον ἔτος τῆς ἡλικίας μου, ἢ
 " περίστασις αὕτη ἠδύνατο νὰ δώσῃ εἰς τὸ κοινοβούλιον
 " ἀφορμὴν εἰς συζητήσεις, ἂν μέγας ἀριθμὸς ψήφων, μὴ
 " ὑποκειμένων εἰς ἀντίρρησην, δὲν ἀπετέλει τὴν πλειονοψη-
 " φίαν ἀναμφισβήτητον. Κατὰ τὸ ἔτος λοιπὸν τοῦτο περιέ-
 " πεσεν εἰς χεῖρας μου τὸ πόνημα τοῦ Πρεῖςλεῦ, καὶ, ὅπως
 " ἂν ἔχῃ, ἢ ἀνάγνωσις αὐτοῦ, καὶ μάλιστα τοῦ περὶ οὗ ὁ
 " λόγος ἀποφθέγματος, ἐστερέωσαν ὀριστικῶς τὰς περὶ
 " δημοσίου καὶ ἰδιωτικῆς ἠθικῆς ἀρχάς μου· ἐξ αὐτοῦ ἔλα-
 " βον τὸν τύπον καὶ τὴν ἀρχὴν, τὰ ὅποια μετέπειτα περιέ-
 " δραμον ὅλον τὸν κόσμον." Ἀμα τὸ ἀνέγνωσα, ἀνέκραξα
 " κυριευθεὶς ὑπὸ χαρᾶς, ὡς ὁ Ἀρχιμήδης ὅτε ἀνεκάλυψε
 " τὴν θεμελιώδη ἀρχὴν τῆς ὑδροστατικῆς, εὐρηκα! ,,

Τὸ πρῶτον σύγγραμμα διὰ τοῦ ὁποίου ὁ Βένθαιμ ἀπε-
 κάλυψε τὰς ἰδέας του, ἐφάνη ἀνωνύμως τὸ 1776, φέρον
 ἐπιγραφὴν *Τεμάχια περὶ Κυβερνήσεως*. Τὸ
 φυλλάδιον τοῦτο πολεμοῦν τὰς ἀρχάς τοῦ Βλάκτωνος
 προετίθητο νὰ ἀντικαταστήσῃ ἀντὶ τοῦ συστήματος
 τοῦ ἀρχικοῦ συμβολαίου τὴν ἀρχὴν τῆς ὠφελείας. δι'
 αὐτοῦ ὁ Βένθαιμ ἐφάνη πολὺ ἀνώτερος τοῦ ἀντιπάλου
 του, καὶ εὐτύχησε νὰ ἴδῃ τὸ ἔργον του ἀποδιδόμενον εἰς
 τοὺς διασημοτέρους διδασκάλους τῆς ἐποχῆς του. Ἐκτοτε
 ἐπεδόθη δι' ὅλης τῆς μακρᾶς ζωῆς του μὲ ἀκάματον ἐπι-
 μονὴν εἰς τὴν σπουδὴν τοῦ δικαίου. Ἀπὸ τοῦ 1784 μέχρι τοῦ
 1788 περιήλθεν ὅλα τῆς Εὐρώπης τὰ κράτη, ἐξετάζων τὰς δι-
 αφόρους αὐτῶν νομοθεσίας. Ἐτελείωσε δὲ τὸ στάδιόν του, ἐν

τῷ μέσῳ τῶν ἰδίων μαθητῶν, τὸ 1832, ἀφοῦ ἐνησχολήθη εἰς ἄπειρα ἔργα κατέξεδωκε μέγαν ἀριθμὸν συγγραμμάτων. Ἀποθνήσκων ἠθέλησε νὰ καταστήσῃ καὶ αὐτὸν τὸν νεκρὸν του χρήσιμον εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τῆς ἀληθείας μεθ' ἧς εἶχε συνδέσῃ ὅλας τὰς ἰδέας του, καὶ ἦτις ἀπετέλει τὸ σύμβολον τῆς πίστεώς του. Ὁταν ἠσθάνθη ὅτι ἐπλησίασε τὸ τέλος του, ἐκάλεσε πλησίον αὐτοῦ τοὺς σταθερωτέρους τὸν χαρακτήρα φίλους του καὶ λαβὼν παρ' αὐτῶν τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι θέλουσιν ἐκτελέσῃ τὴν ὁποῖαν ἐμελλε νὰ τοῖς ἐμπιστευθῇ θέλῃσίν του, καταβάλλοντες πᾶσαν προσπάθειαν νὰ ὑπερникήσωσι τὰς ὁποίας τυχὸν ἠθέλων πρὸς τοῦτο ἀπαντήσῃ δυσκολίας, ἀνήγγειλεν εἰς αὐτοὺς, ὅτι διὰ τῆς διαθήκης του εἶχε διατάξῃ νὰ μετακομισθῇ ὁ νεκρὸς του εἰς τὸ Ἀνατομικὸν Ἀμφιθέατρον διὰ νὰ ἀνατμηθῇ καὶ χρησιμεύσῃ εἰς πειράματα ἱατρικά. Ἐπομένως ὁ νεκρὸς μετήχθη τὴν 11 Ἰουνίου 1832 εἰς τὴν ἐν Webbstreet σχολὴν τῆς ἱατρικῆς, ὅπου ὁ δόκτωρ South - Wood - Smith, ἰατρὸς αὐτοῦ, ἐξεφώνησε λόγον καταθέλξαντα ὅλην τὴν ὁμήγυριν ἣ δὲ ἀνατομὴ τοῦ τοῦ νεκροῦ ἐγινε τὴν ἐπιούσαν

Ἐν τῷ Βένθῳ περὶ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐπεφόρτισε τὸν Ἰωάννην Βόβριγγ, τελευταῖον συνεργάτην του νὰ ἐκδώσῃ διὰ τοῦ τύπου ἅπαντα ὁμοῦ τὰ συγγράματα αὐτοῦ, ὡς καὶ τὰ μὴπω δημοσιευθέντα τῶν ὁποίων τῷ παρέδωκε τὰ χειρόγραφα. Ὁ ἀνὴρ οὗτος, ὅστις μετὰ τοσαύτης βαθυνείας ἤνονεν ἐν ἑαυτῷ τὴν εἰς ἕψιστον βαθμὸν δύναμιν τοῦ ἀναλύειν, ὑπολογίζεσθαι καὶ μετ' αὐστηρᾶς ἀκριβείας καθέκαστα κατ' ἰδίαν κατατάττει, ὅστις κρατῶν ἀναχεῖρας τὸν διαβήτην, τὴν σμίλην καὶ τὸ μικροσκόπιον ἐπεσκέπτετο ὅλα τῆς νομοθεσίας καὶ τῆς ἠθικῆς τὰ μέρη, δὲν ἠδύνατο μ' ὅλα ταῦτα νὰ ἐκφράξῃ τὰς σκέψεις του μὲ γλαφυρὸν καὶ εὐληπτον τρόπον, κατάλληλον νὰ ἐλκύῃ καὶ συνάμα νὰ φωτίζῃ τὸν ἀναγνώστην. Ἐχων μέγαν πρὸς τὴν μελέτην ὄργανισμὸν, δὲν ἔγραφεν εἰμὴ μὲ ἀφόρητον ξηρότητα, μὴ παρέχουσαν εἰς τὰς ἰδέας του μῆτε σύνδεσμον μῆτε εὐκρίνειαν. Οἱ διαλογισμοὶ του ἐρρίπτοντο ἐπὶ τοῦ χάρτου

χωρίς τάξιν καὶ μέθοδον ὡς εἶρχοντο εἰς τὸν νοῦν του, παραδίδοντο δ' ἔπειτα εἰς κάλαμον ξενικόν, ὅστις ἀνελάμβανε τὸ ἔργον τοῦ κατατάττειν καὶ περικοσμεῖν αὐτοὺς μετὴν πρέπουσαν τοῦ ὕφους περιβολήν. Ὁ ἐν Ἀγγλίᾳ πρέσβυς τῆς Γενεύης Κ. Δουμών, ἐπιστήθιος αὐτοῦ φίλος, ἐξέδωκε γαλλιστὶ τὴν περὶ πολιτικῆς νομοθεσίας πραγματείαν, τὴν περὶ ποινῶν καὶ ἀμοιβῶν θεωρίαν, τὴν τακτικὴν τῶν πολυτικῶν συνελύσεων καὶ τῶν πολιτικῶν σοφισμάτων καὶ τὴν περὶ δικαστικῶν ποινῶν πραγματείαν. Χρεωστεῖται δὲ μεγίστη εἰς αὐτὸν χάρις, διότι ὑπήρξε πιστὸς τῶν δογμάτων τοῦ Βένθαμ διερμηνεύς, καὶ ἠδυνήθη νὰ τὰ καταστήσῃ κοινὰ, ἐκθέσας αὐτὰ μετὸν τρόπον εὐκόλυνον τὴν κατάλυσιν καὶ σπουδὴν τῶν τὸ αὐτὸ κατώρθωσε καὶ ὁ Κ. Ἰωάννης Βόβριγγ.

Ὁ Βένθαμ θαυμάζεται διὰ τὰς εὐφυεῖς ἰδέας του ὅχι ὡς φιλόσοφος, ἀλλ' ὡς νομικός. Αἱ βάσεις τοῦ συστήματός του εὐρίσκονται ἐκτεθειμέναι εἰς δύο αὐτοῦ πονήματα, ἐκδοθέντα εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ εἰς τὰ τέλη τοῦ σταδίου του. Ἡ εἰσαγωγή εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς νομοθεσίας δημοσιευθεῖσα τὸ 1789, καὶ ἡ Δεοντολογία, δημοσιευθεῖσα, μετὰ θάνατον αὐτοῦ τὸ 1834 ὑπὸ Ἰωάννου Βόβριγγ, μετενεχθεῖσα δὲ εἰς τὸ Γαλλικόν ὑπὸ τοῦ Βενιαμὶν Λαρόχου, περιλαμβάνουν ὅλην τὴν θεωρίαν τῶν δογμάτων τὰ ὅποια ἐκ τῆς ἀρχῆς τῆς ὠφελείας παρήγαγεν. Ὁ Βένθαμ, ὡς ὁ Ὁββης κινεῖται ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ταύτης, ὅτι τὸ μόνον τοῦ ἀνθρώπου τέλος εἶναι τὸ εὖ ζῆν, καὶ ὅτι ὅλαι αἱ πράξεις αὐτοῦ ἤθελον εἶσθαι ἐντελῶς ἀδιάφοροι, ἂν δὲν εἶχον τὴν ιδιότητά νὰ παρέχουσιν ἠδονὴν ἢ ὀδύνην. Δὲν εὐρίσκει εἰς τὸν ἄνθρωπον ἄλλα ἐλατήρια ἐκτὸς τῆς αἰσθητικότητος καὶ τῆς συμπαθείας. Ἐπιζητεῖν τὴν ἠδονὴν καὶ ἀποφεύγειν τὴν ὀδύνην, ἰδοὺ ὁ πρὸς τὸν ὄρον τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ βίου του. Πᾶσα ἠδονὴ εἶναι τι ἀγαθὸν καὶ πρέπει νὰ τὴν ἐπιζητῶμεν, πᾶσα ὀδύνη εἶναι δεινόν τι καὶ πρέπει νὰ τὴν ἀποφεύγωμεν. Πᾶσα πράξις παρέχουσα ἠδονὴν

εἶναι καλὴ ἐμποιοῦσα δὲ ὀδύνην εἶναι κακὴ· Ὁ διατεινόμενος ὅτι πρᾶξις τις εἶναι κακὴ πρέπει ν' ἀποδείξῃ ὄχι μόνον ὅτι ἐξ αὐτῆς προκύπτει δεινόν τι, ἀλλὰ προσέτι, καὶ ὅτι τὸ ποσὸν τοῦ δεινοῦ τούτου εἶναι ἀνώτερον τοῦ ἐξ αὐτῆς παραγομένου ἀγαθοῦ. Πᾶσα πρᾶξις τῆς ὁποίας τὰ ὀδυνηρά ἀποτελέσματα εἶναι μικρότερα παρὰ τὰ ἡδονικά, εἶναι καλὴ μέχρι τοῦ ποσοῦ καθ' ὃ ἡ ἡδονὴ ὑπερβαίνει τὴν ὀδύνην. Ἐντεῦθεν τὸ ἔργον τῶν ἠθικολόγων καὶ τῶν νομοθετῶν δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ ἄλλον σκοπὸν εἰμὴ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ μείζον τῆς εὐδαιμονίας ποσόν.

Ἐφοῦ ἔθεσε τὰς ἀρχὰς ταύτας ὁ Βένθαμ κάμνει χρῆσιν ἠθικῆς τινος ἀριθμητικῆς διὰ τῆς ὁποίας δίδει τῶν ἡδονῶν καὶ τῶν πόνων (pains) τὸ μέτρον. Ἡ ἀξία τῶν ἡδονῶν καὶ τῶν πόνων δύναται κατ' αὐτὸν νὰ ἐκτιμηθῇ, λόγῳ τῆς ὀξύτητος αὐτῶν, τῆς διαρκείας, τῆς βεβαιότητος τῆς ἐγγύτητος καὶ τῆς ἐπιτάσεως. Ἡ ἡδονὴ καὶ ὁ πόνος δύναται νὰ ἦναι ἤτοι γόνιμοι ἢ ἀγονοί· ἡδονὴ τις δύναται νὰ ἦναι γόνιμος ἡδονῶν ἢ πόνων, ἢ καὶ ἀμφοτέρων συνάμα; ἐπίσης πόνος τις δύναται νὰ ἦναι γόνιμος ἡδονῆς ἢ πόνου, ἢ καὶ ἀμφοτέρων συνάμα. Ὅθεν τοῦ μὲν ἠθικολόγου τὸ ἔργον συνίσταται εἰς τὸ νὰ διασταθμίσῃ, καὶ, κατὰ τὸ ἐξαγόμενον αὐτῶν, νὰ διαγράψῃ τὸν κανόνα τὸν ὁποῖον πρέπει ν' ἀκολουθῶμεν τὸ δὲ τοῦ νομοθέτου, εἰς τὸ νὰ μεταχειρισθῇ τὰς ἡδονὰς καὶ πόνους διὰ νὰ διευδύνῃ τὸν ἄνθρωπον πρὸς ὃν προέθετο ὄρον.

Μετὰ ταῦτα ὁ Βένθαμ ἐπιχειρεῖ τὴν εἰς κλάσεις διαίρεσιν τῶν ἡδονῶν καὶ τῶν πόνων· μεθ' ὃ καταγίνεται περὶ τὸ ἰσοζύγιον αὐτῶν, καθ' ὅσον δύναται νὰ ἐμφανισθῇ εἰς σημαντικὴν τινα τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀνθρώπου μερίδα· Ἡ λέξις εὐημερία σημαίνει τὴν ὑπὲρ τῶν ἡδονῶν πλάστιγγα· κακοδαιμονία δὲ τὴν ὑπὲρ τῶν πόνων. Τελευταῖον ἐξετάζει ἐν ζήτημα, τὸ ὁποῖον ἔχει μέγα εἰς τὸ σύστημά του τὸ διαφέρον. Λαμβανομένης καθ' ὅλου τῆς ἀνθρωπότητος,

πρὸς ποῖον μέρος κλίνει ἡ πλάσιγξ; Ἡ ποσότης τῶν ἡδονῶν ὑπερτερεῖ τῆς ποσότητος τῶν πόνων; Ἀλλὰ χωρὶς νὰ ἐνδιατρίψῃ εἰς λεπτομερείας λύει τὸ σπουδαῖον τοῦτο ζήτημα, ἐναντίον τῆς γνώμης τοῦ Μαουπέρτουῖς (1), ὑπὲρ τῆς εὐημερίας. Αὐτὴ μόνη καθ' ἑαυτὴν ἡ ὑπαρξίς ἡμῶν εἶναι, λέγει, ἀποχρῶσα ἀπόδειξις ὅτι ἡ ἡδονὴ ὑπερέχει τοῦ πόνου καθότι μικρὰ ποσότης πόνου ἀρκεῖ νὰ δώσῃ τέλος εἰς τὴν ὑπαρξιν. Ἡ σπάνις τῆς αὐτοχειρίας ἀποδεικνύει ἀρκούντως ὅτι ἀναλογιζομένου τοῦ ὄλου, ἡ ζωὴ εἶναι τι ἀγαθόν· ἂν εἶχεν ἄλλως, τὸ ἀνθρώπινον γένος ἤθελε θυσιασθῆ κατ' ὁμάδα (2).

Ἀφοῦ ὥρισε τὸν σκοπὸν τῶν πράξεων, ἐξετάζει τὰ πρὸς τοῦτο κατάλληλα μέσα· ταῦτα δὲ εἶναι, τὰ ἐπὶ τὴν διαγωγὴν τοῦ ἀνθρώπου ἐπενεργούντα αἰτία, ἅμα οὗτος δύναται νὰ προῖδῃ τὰς συνεπειὰς τῶν ἰδίων αὐτοῦ πράξεων. Ἡ ἐλπίς τῆς ἡδονῆς καὶ ὁ φόβος τοῦ πόνου εἶναι τὰ αἰτία, τὰ ὁποῖα ὁ Βέιθαμ ὀνομάζει κυρώσεις (sanctions). Ὅτι δὲ ἀποτελεῖ τὸ μέτρον τῆς κυρώσεως εἶναι ἡ ἀναλογία κατ' ἣν εἰς τὸν νοῦν τοῦ ἐνεργούντος προσώπου, τὸ ποσὸν τῆς ἡδονῆς πρέπει νὰ ὑπερβαίῃ τὸ ποσὸν τοῦ πόνου συνδυαζομένου τοῦ ὄλου μὲ τὴν προσέγγισιν, ἢ τὴν φαινομένην πιθανότητα τῆς ἡδονῆς ταύτης ἢ τοῦ πόνου. Αἱ κυρώσεις συνδυάζονται λόγῳ τῆς φύσεώς των καὶ τῶν πηγῶν αὐτῶν. Δόγῳ τῆς φύσεώς των εἶναι εἴτε τιμωρητικαὶ (punitives), διὰ τῶν πόνων ἢ διὰ τῆς ἀπωλείας τῶν ἡδονῶν· εἴτε βραβευτικαὶ (récompensatives), διὰ τῶν ἡδονῶν ἢ διὰ τῆς ἀπαλλαγῆς, ἐκ τῶν πόνων. Διαιροῦντες δέ. 1, εἰς κύρωσιν φυσικὴν, ἣτις ἀποβλέπει τὸ πρόσωπον τοῦ ἀτόμου θεωρουμένου ὑπὸ τὴν φυσικὴν καὶ ψυχολογικὴν ἔποψιν, καθ' ὅσον οἱ πόνοι καὶ αἱ ἡδοναὶ προσβάλλουσι τὸ σῶμα. 2, εἰς κύρωσιν κοινωνικὴν, ἢ συμπαιθῆ, ἣτις παραγομένη

(1) Ὅρα τὸ περὶ ἠθικῆς φιλοσοφίας δοκίμιον αὐτοῦ, Κεφ. 2, ἐπιγεγραμμένον οὕτως. Ὅτι εἰς τὴν συνήθη ζωὴν τὸ πρῶτον τῶν δεινῶν εἶναι τοῦ ποσοῦ τῶν ἀγαθῶν ἀνώτερον.

(2). Δεοντολογία, τομ. 1, Κεφ. 5.

ἀπὸ τῶν οἰκιακῶν ἢ προσωπικῶν σχέσεων τοῦ ἀτόμου πρὸς τοὺς περιστοιχοῦντας αὐτὸ ὁμοίους του παριστάνει σύμ-κτόν τι ἐκ τοῦ προσωπικοῦ καὶ τοῦ κοινωνικοῦ συμμ-φέροντος. 3. *Εἰς κύρωσιν ἠθικὴν, ἢ δημοτικὴν* ἣτις εἶναι ἢ ἐν τῇ συνηθείᾳ κοινῇ γνώμη καλουμένη, [δη-λαδὴ ἢ περὶ τῆς διαγωγῆς ἡμῶν ἀπόφανσις τῆς κοινωνίας, ἀπόφανσις ἀναγνωρισμένη καὶ ἀποτελοῦσα νόμον. *Εἰς τὴν κύρωσιν ταύτην ἀνάγεται ἀριθμὸς τις πλαστῶν οὐσιῶν, ὡς μεταξὺ ἄλλων, τῆς ὑπολήψεως, τῆς τιμῆς, τοῦ κλέους, τῆς λαμπρότητος, καὶ τῶν ἀξιωμάτων.* 4. *Εἰς κύρωσιν πολιτικὴν ἢ νομικὴν, ἣτις ὑποδικεῖται εἰς δικαστικὴν καὶ διοικητικὴν.* Ὡς δικαστικὴ, ἐνεργεῖται κυρί-ως διὰ τιμωριῶν ὡς διοικητικὴ δὲ, δι' ἀμοιβῶν. Ἡ κύρω-σις αὕτη ἐφαρμόζεται εἰς τὰ ἐλαττώματα ἐκεῖνα, τὰ ὅποια θεωρούμενα ἄς πλημμελήματα ἢ κακουργήματα, κείνται ὑπὸ τῶν κοινωνικῶν διατάξεων τὸ κράτος, καὶ ἐπομένως κα-ταδιώκονται διὰ τῆς δημοσίας ἀγωγῆς, ἐφαρμόζεται δὲ ὡ-σαύτως καὶ εἰς τὰς ἀρετὰς, ὅσαι ὠρίσθησαν ὡς ἄξιοι νὰ βραβευθῶσιν ὑπὸ τῆς Ἀρχῆς. 5. Καὶ τελευταῖον εἰς κύ-ρωσιν *ῤρησκευτικὴν ἢ ὑπεράνθρωπον*, ἣτις ἐπερεῖδεται ἐπὶ τῆς πίστεως, ὅτι ὁ Θεὸς θέλει διανεῖμῃ ποι-νὰς καὶ ἀμοιβὰς, εἰς τὰς ὁποίας ὑπόκεινται ἀνεξαιρέτως καὶ αὐταὶ αἰ πλέον ἀπόκρυφοὶ τοῦ βίου ἡμῶν πράξεις·

Διὰ νὰ δείξῃ τὴν ἐνέργειαν τῶν διαφόρων τούτων κυρώ-σεων ἐπὶ τὴν διαγωγὴν ἡμῶν ὁ Βένθαμ ἀναφέρει ἐν παρά-δειγμα. τὸ ὅποῖον ἀναμμινῆσκει εἰκόνα τινα, ἐπιγραφομένην, ὁ Goods chile καὶ ὁ Idle, τὴν ὁποίαν ἐσχέδιασεν ὁ ζωγρά-φος Ὁγάρδος, σύγχρονος αὐτοῦ καὶ φίλος. Ὁ ζωγράφος οὗτος ἐμπνευσθεὶς ὑπὸ σκέψεως εἰς ἄκρον ἠθικῆς, ἠθέλησεν ἀ-δώσῃ διὰ τῆς τέχνης του ἠθικόν τι μάθημα εἰς τὸν λαόν, ἐξεικονίζων τὰς περὶ ὠφελείας ἀρχὰς, καὶ ἐκθέτων τὴν παραβλητικὴν ἱστορίαν δύο ἐργατῶν, εἰσερχομένων ὁμοῦ εἰς τὴν κοινωνίαν, καὶ τῶν ὁποίων ὁ μὲν ἀνταμοίβεται διὰ τὰς ἀρετὰς του, ὁ δὲ τιμωρεῖται διὰ τὰς κακουργίας του. *Ἀγνοεῖται ποῖος τῶν δύο, ὁ ἠθικολόγος ἢ ὁ ζωγράφος, συ-*

νέλαβε πρῶτος τὴν τῆς εἰκόνης ταύτης· ἀλλ' ὅπως ἂν ἔχη ἰδοῦ πῶς ἐξηγεῖ ὁ Βένθαμ τὸν τρόπον τοῦ ἐνεργεῖν τῶν δια-
 „ φώρων κυρώσεων. Ὁ Τιμόθεος καὶ ὁ Βάλτερος εἶναι δύο
 „ πρωτόπειροι ἐργάται, ὁ μὲν ἄφρων καὶ ἀπερίσκεπτος, ὁ
 „ δὲ φρόνιμος καὶ σύννους. Ὁ πρῶτος ἐξοκέλλει εἰς τὴν
 „ μέθην, ὁ δεύτερος διάγει σωφρόνως. Ἄς ἴδωμεν ἤδη τὰ ἀπο-
 „ τελέσματα τῆς διαγωγῆς ἐκατέρων.

“ 1. **Κύρωσις φυσικῆ.** Ὅσακις ὁ Τιμόθεος κατα-
 λμβάνεται ὑπὸ τῆς μέθης, τιμωρεῖται διὰ σφοδρᾶς καρη-
 „ βαρίας, ἣτις τὸν καταναγκάζει νὰ μείνῃ μέχρι τῆς ἐπι-
 „ ούτης κληήρης· ἐκ τούτου ἐκχαυνοῦται ἡ κρᾶσις του, καὶ
 „ ὅταν ἐπανέρχεται εἰς τὸ ἔργον του δὲν εὐρίσκει πλέον
 „ τὴν ὁποίαν ἄλλοτε ἠσθάνετο ἐν αὐτῷ εὐχαρίστησιν - Ὁ
 „ φρόνιμος Βάλτερος δὲν ἠθέλησε νὰ μιμηθῇ τὴν ἀκόλαστον
 „ τοῦ συντρόφου του διαγωγὴν. Ἡ ὑγεία του κατ' ἀρχὰς
 „ ἀσθενῆς ἐνδυναμοῦτο διὰ τῆς σωφροσύνης· καθ' ὅσον δὲ
 „ αὐξάνουν αἱ σωματικαὶ αὐτοῦ δυνάμεις, ἀρέσκειται εἰς τὴν
 „ ἐργασίαν του, καὶ αἰσθάνεται πλειοτέραν εἰς τὰς ἀπολαύ-
 „ σεις του ἡδονήν.

“ 2. **Κύρωσις κοινωνικῆ.** ὁ Τιμόθεος ἔχει ἀδελ-
 φὴν ἣτις ἐλάμβανε ζωηρὰν ὑπὲρ αὐτοῦ συμπάθειαν· αὕτη
 „ κατ' ἀρχὰς τὸν ἐπιπλήττει, ἔπειτα τὸν παρακαλεῖ καὶ
 „ τελευταῖον τὸν παραιτεῖ ἐντελῶς· ἐνῶ δὲ δι' αὐτὸν ἦτον
 „ εὐδαιμονίας πηγὴ, ἐκλείπει ἔνεκα τῆς ἀφροσύνης του. Ὁ
 „ Βάλτερος ἔχει ἀδελφὸν ὅστις κατ' ἀρχὰς διέκειτο πρὸς αὐ-
 „ τὸν ἀδιάφορος· ἀλλ' ἀφοῦ τὸν παρηκολούθησε προσεκ-
 „ τικῶς, ἤρχισε νὰ αἰσθάνεται καλὴν ὑπὲρ αὐτοῦ διάθεσιν,
 „ ἣτις ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν αὐξάνει περισσότερον· τε-
 „ λευταῖον ἔρχεται συνεχῶς πρὸς ἐπίσκεψίν του, καὶ γε-
 „ νόμενος ἤδη θερμότατος αὐτοῦ φίλος, τὸν συμβοηθεῖ
 „ παντοιοτρόπως.

“ 3 **Κύρωσις δημοτικῆ.** Ὁ Τιμόθεος εἶναι μέλος
 „ πλουσίας τινος καὶ τιμωμένης λέσχης. Μίαν τῶν ἡμερῶν
 „ εἰσέρχεται εἰς αὐτὴν ἐν πλήρει μέθῃ, ἐξυβρίζει τὸν γραμ-
 „ ματέα, καὶ κοινῇ ψήφῳ ἀποβάλλεται - Τὰ χρηστὰ ἦθη

„ τοῦ Βαλτέρου εἶχον ἐλύσει τοῦ κυρίου του τὴν προσοχὴν
 „ οὗτος ὁμιλῶν ποτε μετὰ τοῦ τραπεζίτου του λέγει περὶ
 „ αὐτοῦ, ὅτι εἶναι νέος ἄξιος καλητέρας τύχης. Ὁ τραπεζί-
 „ τῆς ἐνθυμεῖται τὸν λόγον τοῦτον, καὶ τυχεύτης εὐκαιρίας
 „ τὸν προσλαμβάνει ἀγμένως εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του. Ὁ
 „ προβιβασμὸς του εἶναι ταχύς, καὶ ἡ κοινωνικὴ αὐτοῦ
 „ θέσις καθίσταται κατ' ὀλίγον ἐπὶ τοσοῦτον λαμπρὰ, ὥστε
 „ οἱ πλούσιοι καὶ ἐπιρροὴν ἔχοντες τὸν συμβουλεύονται ἐπὶ
 „ τῶν σημαντικωτέρων αὐτῶν ὑποθέσεων.

„ 4. **Κύρωσις νομικὴ.** Ὁ Τιμόθεος ἀποβληθεὶς ἀ-
 „ τίμως ἐκ τῆς λέσχης, ἐξέρχεται πλήρης ὀργῆς, ἐξυβρίζει
 „ τινὰ καθ' ὁδὸν διαβίνοντα, καὶ εὕρισκόμενος εἰς παν-
 „ τελῆ ἀπορίαν, κιταφεύγει εἰς τοὺς ἀγροὺς· τότε τίποτε
 „ πλέον μὴ σεβόμενος, ἐπιπίπτει ἐπὶ τοῦ τυχόντος πρώτου
 „ ὁδοιπόρου καὶ τὸν ληττεύει. Ἄλλ' ἐφεξῆς συλλαμβάνε-
 „ ται, δικάζεται καὶ καταδικάζεται εἰς ἔξορίαν εἰς τὰς ἀποι-
 „ κίας - Ὁ Βάλτερος κατέστη τὸ ὑποκείμενον τῶν εὐφη-
 „ μιῶν τῶν συμπολιτῶν του· αἱ εὐχαὶ των τὸν προσκαλοῦν
 „ εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν δικαστικῶν καθηκόντων ἀνυψοῦται
 „ εἰς τὰ μεγαλῆτερα ἀξιώματα, καὶ μάλιστα προεδρεύει εἰς
 „ τὴν δίκην τοῦ ἄλλοτε συναδελφοῦ του Τιμοθέου, τὸν ὁποῖ-
 „ ον ὅμως ἐπὶ τοσοῦτον εἶχον παραμορφώσῃ ὁ χρόνος καὶ
 „ αἱ ταλαιπορίαι, ὥστε δὲν ἠδυνήθησαν παντάπασι γὰ τὸν
 „ ἀναγνωρίσῃ.

„ 5. **Κύρωσις φρησκευτικὴ.** Ὁ Τιμόθεος εἶστε
 „ τὴν φυλακὴν καὶ ἐντὸς τοῦ πλοίου τὸ ὅποιον τὸν μετα-
 „ φέρει εἰς τὸ Βοτανὸν - Βαί, κιτατῆκεται ἀδιακόπως ὑπὸ
 „ τοῦ φόβου τῶν ποινῶν τῆς μελλούσης ζωῆς. Ὁ Θεὸς πα-
 „ ρίσταται ἀδιαλείπτως εἰς τὴν φαντασίαν του ὠργισμένος
 „ καὶ πνέων ἐκδίκησιν· ὁ δὲ τρόμος τὸν ὅποιον τῷ ἐμπνέει ἡ
 „ θεία ὀργή, κατέχει ὅλας τὰς στιγμὰς τοῦ βίου του - Ὁ
 „ Βάλτερος ἐνατενίζων τὸν νοῦν του ἐπὶ τὴν μέλλουσαν ζωὴν
 „ συνέχεται ἀπὸ εἰρήνης καὶ εὐχαριστήσεως αἰσθήματα· ἡ-
 „ δύνηται δὲ διανοούμενος περὶ τῶν εἰργετικῶν προσόντων
 „ τῆς θεότητος, καὶ ἐπαναπαύεται εἰς τὴν βαθεῖαν αὐτοῦ

πυροπόθησιν, ὅτι ὁ τῶν ἐναρέτων μετὰ θάνατον βίος δὲν δύναται νὰ ᾖναι εἰμὴ εὐδαιμόνων.

Δύναται τις βέβαια νὰ ἐρωτήσῃ τὸν Βένθαμ κατὰ τί κριτακρίνει τὴν διαγωγὴν τοῦ Τιμοθέου, ὅστις δὲν ἔπραξεν ἄλλο τι, εἰμὴ νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὴν ζωηρὰν αὐτοῦ κλίσιν πρὸς τὴν ἡδονὴν, τὴν ὁποίαν ἐκεῖνος δίδει ὡς ἠθικὸν τέλος ὅλων τῶν πράξεων, καὶ ὅστις ἔκαμεν ἀπλῶς χρῆσιν τοῦ δικαιώματος, τὸ ὁποῖον εἶχε, νὰ ἐπιζητῇ τὴν ἰδίαν εὐημερίαν ὅπου αἱ αἰσθήσεις του τὸν ὀδηγοῦν ὅτι ἡδύνατο νὰ τὴν εὐρρη; Ἄλλα κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς Δεοντολογίας, ὁ Τιμόθεος εἶναι ἔνοχος ψευδοῦς ὑπολογισμοῦ ὡς μὴ ἐκτιμήσας ἢ ὡς ἐκτιμήσας κακῶς τὴν ἰσοσταθμίαν τῶν ἡδονῶν τῶν πόνων· ἡ δὲ διαγωγή του εἶναι ἀξιόμμεμπτος, διότι δὲν ἐθυσίασε τὴν παρούσαν ἡδονὴν εἰς τὸν φόβον μὴ ἐξ αὐτῆς προέλθωσιν ὀδύνη βαρύτεραι.

Ἡ ἀρετὴ, κατὰ τὸν Βένθαμ, συνίσταται εἰς τὴν πάλην ἐναντίον τῶν κλίσεων ἐκείνων, ὅσαι συνεπάγονται τὴν κακοδαιμονίαν. “ Ἡ ἀπλοϊκὴ καὶ ἀτεχνος φύσις, λέγει, φέρει „ τὸν ἄνθρωπον νὰ ἐπιδιώκῃ τὴν ἄμεσον ἡδονὴν, ἢ ἀπο- „ φεύγῃ τὴν ἄμεσον ὀδύνην. Ἄλλα τοῦ λογικοῦ ἔργον εἶναι „ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν πρὸς χάριν παρούσης τινὸς ἡδονῆς ἢ ὀ- „ δύνης ἀπώλειαν ἀπωτέρας τινος πλὴν μεγαλητέρας „ ἡδονῆς, ἢ τὴν ἐπιβολὴν μεγαλητέρας ἢ καὶ ἀπωτέρας „ ὀδύνης, ἐν ἐνὶ λόγῳ δὲ νὰ προλάβῃ λογιστικὸν τι περὶ „ τὸ ποσὸν τῆς εὐδαιμονίας λάθος. Εἰς τοῦτο δὲ συνίστα- „ ται καὶ ἡ ἀρετὴ, ἣτις εἶναι Ἰυσία παρούσης τινὸς εὐχα- „ ριστήσεως, θελγούσης τὰς αἰσθήσεις ἡμῶν, πρὸς χάριν „ μεγαλητέρας ἢ καὶ ἀπωτέρας εὐχαριστήσεως, ἀποτελού- „ σης αὐτόχρημα ἀμοιβήν. Κατ’ αὐτὸν λοιπὸν ἡ ἠθικὴ ἀπο- „ βλέπει εἰς τοῦτο μόνον, νὰ περιορίσῃ τὸν ἐγωϊσμὸν καὶ νὰ ὑποβάλλῃ ὅλων τῶν πράξεων ἡμῶν τὰς συνεπείας εἰς ἀκρι- „ βῆ τινα ὑπολογισμὸν, προσφέροντα τὸ ἀληθὲς ποσὸν τῆς „ τε ἡδονῆς καὶ τῆς ἀλγηδόνος αἰτινες ἐξ αὐτῶν παράγονται. Ὁρμώμενος δὲ ἐκ τούτου, διαιρεῖ τὸ δένδρον τῆς ἀρετῆς εἰς δύο μεγάλους καυλοὺς ἐπὶ τοὺς ὁποίους αὐξάνουν ὅλοι

αὐτοῦ οἱ κλάδοι· καὶ ὁ μὲν παριστάνει τὴν φρόνησιν, ἣτις ἔχει σκοπὸν νὰ παρέξῃ αὐτὴν ἡμῶν τὴν εὐδαιμονίαν, ὁ δὲ τὴν εὐμένειαν, ἣτις ἀποβλέπει εἰς τὸ νὰ παρέξῃ τὴν εὐδαιμονίαν τῶν ἄλλων. Τὸ ἔργον τῆς φρονησεως, ἣτις καθεδρεύει ἐν-τῇ διανοίᾳ, εἶναι νὰ διευθύνῃ τὸν ἄνθρωπον πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ὅσον ἔνεστι μείζονος τῆς εὐδαιμονίας ποσοῦ. Διαιρεῖται δὲ καὶ ἡ φρόνησις εἰς δύο κλάδους· ὁ ἀναγόμενος εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς ἀποτελεῖ τὴν προσωπικὴν φρόνησιν· ὁ ἀναγόμενος εἰς τοὺς ἐκτὸς ἡμῶν δύναται νὰ ὀνομασθῇ φρόνησις ἐκτὸς τοῦ προσωποῦ ἡμῶν [extrapersonnelle]. ἡ πρώτη ἐνεργεῖται ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν ἡ δὲ δευτέρα ἐπὶ τῶν ἐκτὸς ἡμῶν, καθ' ὅσον οὗτοι δύναται νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν εὐδαιμονίαν ἡμῶν. Ἡ εὐμένεια ἦτοι καλοκαγαθία, πηγάζουσα ἐκ τῆς συμπαθείας, ἔχει σκοπὸν τὴν διάδοσιν τῆς εὐημερίας πρὸς τοὺς ἐκτὸς ἡμῶν· περιποιούσα ἡδονὰς εἶναι θετικὴ, ἀπέχουσα δὲ νὰ προσξενήσῃ ὀδύνας, εἶναι ἀρνητικὴ.

Ἐκ τῆς ἐκθέσεως ταύτης βλέπομεν, ὅτι τὸ σύστημα τοῦ Βένθαμ ἔχει ὑποκείμενον τὴν ἀνάπτυξιν δύο ἀρχῶν, αἱ ὁποῖαι, κατ' αὐτὸν, εἶναι τὰ μόνα τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς ἀρετῆς θεμέλια· τῆς ἀρχῆς τῆς πολυπλασιάσεως (maximisation) τῆς εὐημερίας ἦτοι τῆς διαδόσεως τοῦ καλοῦ· καὶ τῆς ἀρχῆς τῆς μειώσεως (minimisation) τῆς ὀδύνης, ἦτοι τῆς ἐμποδίσεως τοῦ κακοῦ. Ἡ ὅσον ἔνεστι πολυπλασίασις τῶν ἡδονῶν καὶ μείωσις τῶν ὀδυνῶν, ἀποτελοῦν, κατ' αὐτὸν ὅλην τοῦ φυσικοῦ δικαίου τὴν περίληψιν.

Τοιοῦτος εἶναι ὁ Βένθαμ· Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ ἐπιφέρωμεν ψευδῆ περὶ αὐτοῦ κρίσιν, πρέπει νὰ τὸν θεωρήσωμεν καὶ ὡς φιλόσοφον καὶ ὡς νομικὸν. Καθ' ὅσον δὲ διαλάμπει ὡς νομικὸς, κατὰ τοσοῦτον ὡς φιλόσοφος θέλων ἐξάπαντος νὰ περιστείλῃ τὴν ἠθικὴν ἐντὸς τοῦ στενοῦ καὶ ἀγόνου κύκλου τοῦ ἐγωῖσμοῦ, φαίνεται μικρός. Ἡ σημαντικὴ πλάνη εἰς τὴν ὁποίαν ὑπέπεσε, προέρχεται ὡς νομιζόμενος ἐκ τῆς μὴ ἀκριβοῦς ἀπαριθμήσεως τῶν ἐπενεργούντων ἐπὶ τῆς πράξεως ἡμῶν αἰτιῶν. Ἀναμφιβόλως τὸ προσωπικὸν συμφέ-

ρον εἶναι τὸ ἰσχυρότερον, πλὴν ὄχι καὶ τὸ μοναδικὸν τῶν πράξεων καὶ τῆς διαγωγῆς ἡμῶν ἐλατήριον. "Ὅταν ἐξετάσωμεν τὰς θεωρίας τοῦ Σχαφτερβούρου, τοῦ Χουσκινσῶ τοῦ Χοῦμ, καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Μαλεβραγχίου, τοῦ Κλάρκου, τοῦ Μοντεσκιῶ καὶ τοῦ Βίκου, θέλομεν ἀποδείξῃ, ὅτι αἰκλίσεις τοῦ ἀνθρώπου δένειναι ἀπλῶς ἐγωϊστικά ἀλλ' ὅτι ἔχει οὗτος ἐν ἑαυτῷ καὶ τὴν συναίσθησιν τοῦ, ἀπολύτως ἀγαθοῦ καὶ τῆς τάξεως, καὶ ὅτι αὐτοματισμός τις, τὸν ὁποῖον τινὲς φιλόσοφοι καλοῦσιν ἠθικὴν αἴσθησιν, γεννᾷ συχνάκις ἐντὸς αὐτοῦ πάλιν μεταξὺ τῶν αἰσθημάτων τοῦ ἐγωϊσμοῦ καὶ τοῦ καθήκοντος. Εἰς μάτην καταγίνεται ὁ Βένθαμ ν' ἀποδείξῃ, ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ συλλάβωμεν καθαρὰν καὶ εὐκρινῆ ἰδέαν τοῦ ὑπερτάτου ἀγαθοῦ. τὸ ὁποῖον ἐν τῇ νομοθεσίᾳ παραβάλλει πρὸς τὸν φιλοσοφικὸν τῶν ἀλχημιστῶν λίθον. Ὁ ἄνθρωπος, ὦν προικισμένος μὲ διάνοιαν, ἔχει τὴν ἀντίληψιν καὶ τῶν πολυαριθμῶν σχέσεων αἵτινες μετὰ τῶν ἄλλων τὸν συνδέουν καὶ τῆς ὑφισταμένης εἰς τὸν κόσμον τάξεως. "Ὅθεν δύναται νὰ ὑψωθῇ μέχρι τῆς γνώσεως τῶν ἀπολύτων κανόνων καὶ νόμων, δυνάμει τῶν ὁποῖων ὀφείλει νὰ συνεργῇ εἰς τῆς τάξεως ταύτης τὴν συντήρησιν, καὶ οἵτινες ἐπομένως καθίστανται ἠθικῶς δι' αὐτὸν ὑποχρεωτικοί. Ἡ γνώσις αὕτη τοῦ ἀπολύτως ἀγαθοῦ δύναται νὰ ἦναι ἰσχυρὰ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἡττον· ἀλλὰ καὶ ὁ ἀμαθέστερος ἄνθρωπος αἰσθάνεται ἐνίοτε ἐν ἑαυτῷ τὴν μεταξὺ τοῦ προσωπικοῦ συμφέροντος καὶ τοῦ καθήκοντος πάλιν. "Ἄλλως τε τὸ ἐπισφαλὲς τῶν ἠθικῶν δογμάτων τοῦ Βένθαμ ἐξελέγχεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ταῦτα δὲν ἐπιφέρουσι τὸ ὁποῖον προσδοκᾷ ἀποτέλεσμα, ὡς μὴ δυνάμενα μῆτε νὰ ὀδηγήσωσι τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὸν ὁποῖον θηρεῦει σκοπὸν μῆτε νὰ παρέξωσι τὴν παρ' ἐκείνου καλουμένην πολυπλασίασιν τῆς εὐημερίας. Ὁ "Ὀββης βαθύτερος φιλόσοφος καὶ δεινότερος διαλεκτικὸς κατενόησε καλήτερα τοῦ ἐγωϊσμοῦ τ' ἀποτελέσματα, καὶ δὲν ἐδίστασε νὰ διαγράψῃ αὐτὰ ὅποια ὁ ὀρθὸς λόγος τὸ ὑποδεικνύει. Ἀφοῦ ἐκήρυξεν ὅτι ἡ ὠφέλεια εἶναι τὸ μόνον τοῦ δικαίου μέτρον

in statu naturae mensuram Juris esse utilitatem, ἀφοῦ ἐπέτρεψεν εἰς πάντα ἄνθρωπον τὸ δικαίωμα ν' ἐπισφαλίζῃ τὴν ἰδίαν ὑπαρξιν δι' ὅλων τῶν μέσων τῶν ὁποίων δύναται νὰ κάμῃ χρῆσιν, ἀναγνωρίζει ὅτι ἐκ τοῦ συναγωνισμοῦ τῶν συμφερόντων καὶ τοῦ ἀτομικοῦ δικαιώματος γεννᾶται πάλητις, κατάστασις πολέμου καὶ καταδυναστείας τόσον ἐπαχθῆς, ὥστε προκριτώτερον εἶναι νὰ τὴν παύσῃ, ἰθυσιάζων τὰ τε δικαίωματα καὶ τὴν ἐλευθερίαν του. Τελευταῖον οἱ κανόνες τοὺς ὁποίους τίθητιν ὁ Βένθαμ δὲν παρέχουσι τίποτε οὔτε μόνιμον οὔτε ὑποχρεωτικόν, καθότι ἐνῶ ἡ σχετικὴ ὠφέλεια πρέπει ἀναγκαίως νὰ ὑποκύπτῃ εἰς ὅλας τὰς ἐκ τῆς θύσεως καὶ τῆς κράσεως ἐκάστου ἀτόμου περιγαγομένας ἀλλοιώσεις, κατ' αὐτοὺς πᾶς τις δύναται ἀφ' ἑαυτοῦ νὰ ἐκτιμήσῃ ὅ, τι τὸν ὠφελεῖ. Τί σημαίνει λοιπὸν ἠθικὸν δόγμα τὸ ὁ τοῦν δὲν διαγράφει κανένα τῆς διαγωγῆς ἡμῶν στερεὸν κανόνα, οὐδὲ παρέχει ἀπόλυτόν τι καὶ ἠθικὸν παράγγελμα μὲ τὸ ὁποῖον ν' ἀναγκάζεται ἠθικῶς ὁ ἄνθρωπος νὰ συμμορφῶνῃ τὰς πράξεις του;

Προσέτι κατεκρίθη δικαίως τὸ σύστημα τοῦ Βένθαμ καὶ ὡς φέρον πρὸς τὸν δεσποτισμὸν. Ὁ ἡγεμὼν ὅστις δὲν ἤθελε προθέσῃ εἰς ἑαυτὸν εἰμὴ τῆς εὐημερίας του τὴν πολυπλασίασιν ἤθελε φυσικῶς τείνει εἰς τὸ ν' αὐξήσῃ τὴν ἐξουσίαν του καὶ νὰ συγκεντρώσῃ ὅλας τὰς ἀρχὰς εἰς χεῖράς του. Ἡ εὐδαιμονία τοῦ λαοῦ ἤθελεν εἶσθαι δευτέρου μόνον λόγου ἀντικείμενον, καθότι δὲν ὠφείλε νὰ τὴν θεωρήσῃ πλὴν ὡς μέσον συντείνον πρὸς ἐτίτευξιν τῆς ἀτομικῆς αὐτοῦ εὐημερίας. Ὁθεν τὸ νὰ κηρύξῃ τις ὅτι πᾶν τὸ ὠφέλιμον εἶναι καλὸν, τὸ νὰ παραδεχθῇ ὅτι καθεὶς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ πράξῃ πᾶν ὅτι θέλει συντελέσῃ εἰς αὐξήσιν τοῦ ποσοῦ τῶν ἡδονῶν αὐτοῦ, δὲν εἶναι τὸ αὐτὸ ὡς νὰ νομιμοποιήσῃ τῆς ἰσχύος καὶ τῆς ἀπάτης τὸ κράτος; Τοῦλάχιστον ὁ Ὁββησ δὲν ἀπεδειλίασεν ἐνώπιον τῶν ἀποτελεσμάτων τὰ ὁποῖα ἐκ τῆς ἀρχῆς τῆς ὠφελείας παράγονται, λαμβανομένης αὐτῆς ὡς κρηπίδος τῆς ἠθικῆς καὶ τοῦ φυσικοῦ δικαίου· ἀλλ' ἀποφαίνεται θετικῶς, ὅτι ἡ χρῆσις τῆς

ἰσχύος εἶναι νόμιμος, καὶ ὅτι δὲν ἀπ' αὐτοῦ εἰς τὴν τῆς φύσεως τάξιν τὸ νὰ ὑπόκηται ὁ ἀδύνατος εἰς τοῦ ἰσχυροῦ τὴν αὐτογνωμόνα θέλησιν. Ὁ Μακιαβέλης ὅστις δὲν ἐξετάζει οὐδέποτε εἰμὴ τῶν ἡγεμόνων τὸ συμφέρον, καὶ πρὸς αὐτοὺς ἀποτείνει τὰς συμβουλὰς του, ἀναγκάζεται νὰ ἐγκωμιάσῃ τὰς μηχανορραφίας τοῦ Βοργιά, καὶ προτείνῃ αὐτὸν ὡς τύπον [modèle] τῆς ἀρετῆς ἐκείνης, τὴν ὁποίαν ὁ Βένθαμ ὀνομάζει φρόνησιν, καὶ ἥτις συνίσταται εἰς τὸ νὰ σταθμίξῃ τις ὅλα τῆς εὐημερίας τὰ μέσα ὅσα δύνανται νὰ πηγάσωσιν ἀπὸ πάσης οἰαςδήποτε πράξεως [1].

Δὲν ὀφείλεται λοιπὸν εἰς τὸν Βένθαμ ἄλλο τι, πλὴν ὅτ ἐπροσπάθησε νὰ ἀνυψώσῃ τὸν ἐγωϊσμόν καὶ νὰ δώσῃ λογικὴν εἰς αὐτὸν διεύθυνσιν. Ἄλλ' ὅταν ἀπὸ τῆς προσωπικῆς ἠθικῆς μεταβαίνῃ εἰς τὴν νομοθεσίαν, ἢ ἀρχὴν του ὑποκύπτει ἐξ αὐτῆς τῶν πραγμάτων τῆς φύσεως, εἰς μεγίστην ἀλλοίωσιν, τὴν ὁποίαν, ὡς φαίνεται, οὐδ' αὐτὸς δὲν προεἶδεν. Οἱ νόμοι μὴ ἀποβλέποντες εἰμὴ πρὸς τὸ συμφέρον τῶν πολλῶν, ἔχουν ἀντικείμενον τὴν πολυπλασίασιν τῆς εὐημερίας κράτους τινός, οὐχὶ δὲ τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ ἀτόμου. Μὴ ὄντες δὲ παντάπασιν ἐγωϊστικοὶ, θυσιάζουσιν ἐκ τούναντίου, τυχούσης ἀνάγκης, καὶ ἐνὸς ἀτόμου τὴν ἀσφάλειαν, ὅταν ἐκ τῆς εἰς αὐτὸ ἐπιβαλλομένης θυσίας ἀσφαλίζηται συμπάντων ἢ τῶν πολλῶν ἢ εὐημερία. Ὅθεν τὸ τοῦ συμφέροντος δόγμα μεθερμηνεύεται ἐν τῇ νομοθεσίᾳ διὰ τοῦ ἐξῆς ἀξιώματος· παρέχειν εἰς τινὰ ἐπικράτειαν τὴν ὅσον ἐνεσσι μεγαλητέραν εὐημερίαν, διὰ νὰ διανεμηθῇ ἐφ' ἐκάστου ἀτομικῶς τῶν μελῶν αὐτῆς.

(1) Συλλέξας ὅλας τὰς πράξεις τοῦ δουκὸς (Καίσαρος Βοργιά), δὲν εὔρον εἰς αὐτὰς τίποτε ἀξιόμεινον. Ἄπ' ἐναντίας νομίζω, ὅτι πρέπει τὰ τὸν προτείνω ὡς ὑπόδειγμα πρὸς ὅλους ἐκείνους, ὅσοι εἴτε ἐκ τύχης εἴτε διὰ ξένων ὄπλων ὑψώθησαν μέχρι τῆς ὑπερτάτης ἐξουσίας. Τὰ σχέδια αὐτοῦ προῆλθον δὲν ἀπέτυχον, εἰμὴ ἐξαιτίας τῆς ἀπροσδοκίτου θανάτου τοῦ ἑαυτοῦ, καὶ τῆς ἰσχύος ἣτις κατεῖχε τότε αὐτὸν τὸν ἰδ. οὐ Μακιαβελ. Ἠγεμ. κέφ. 7. Ὅρα προσέτι καὶ κέφ. 18.

Ἡ ἠθικὴ ἀριθμητικὴ ἐκ τῆς ὁποίας παράγει ὁ Βένθαμ τὸ μέτρον τῶν ἡδονῶν καὶ πόνων, ἐφαρμοζομένη εἰς τὴν νομοθεσίαν, δύναται νὰ κατασταθῇ γόνιμος λισιτελεστάτων συμπερασμάτων. Ἐπειδὴ τὰ κυρίως ἐπὶ τὴν διαγωγὴν ἡμῶν ἐπενεργοῦντα αἷτια εἶναι ἡ ἐλπίς τῆς εὐημερίας καὶ ὁ φόβος τῆς ὀδύνης. ἡ τέχνη τοῦ νομοθέτου συνίσταται εἰς τὸ νὰ μεταχειρισθῇ ἐπιδεξιῶς τοὺς ἰσχυροὺς τούτους μοχλοὺς καὶ εἰς μὲν τὰς κλίσεις ἡμῶν, ὅσαι μᾶς σύρουν πρὸς τὰς ἐπιβλαβεῖς πράξεις, ν' ἀντιθέσῃ φραγμοὺς, νὰ ὠθήσῃ δὲ τὰς ἀποφάσεις ἡμῶν πρὸς ὅ,τι συντελεῖ εἰς αὐξήσιν τῆς εὐημερίας τῆς κοινῆς ὁμάδος· τοῦτο δὲ εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ κυρίου Δουμὸν καλούμενον ἠθικὴ δυναμικὴ, Καὶ τῷ ὄντι, ὁ κακῆς πίστεως ἄνθρωπος ἐνδίδει εἰς τὸ νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς ὑποχρεώσεις του, ὑπήκων εἰς τὴν ἐπικειμένην δημοσίαν δύναμιν· ὁ δέλων νὰ σφετερισθῇ ἀλλότριον πρᾶγμα, διανοούμενος, ὅτι τὸ ποσὸν τῶν ὠφελειῶν τὰς ὁποίας ἐκ τῆς ἀθεμίτου αὐτοῦ πράξεως θέλει πορισθῆ θέλει εἶσθαι ἔλαττον τοῦ ποσοῦ τῶν ποινῶν μὲ τὰς ὁποίας τὸν ἐπαπειλεῖ ἡ κοινωμία, χαλινοῖ εἰς ἀνάγκης τὰς ὀρέξεις του· ὁ ὑπὸ τοῦ πάθους τῆς ἐκδικήσεως φλεγόμενος, αἰσθάνεται τὴν χεῖρα αὐτοῦ κρατουμένην ὑπὸ τοῦ φόβου τῆς ὀδύνης τὴν ὁποίαν θέλει προξενήσῃ εἰς αὐτὸν ἢ τεταγμένη παρὰ τοῦ νόμου ποινή. Ἐκ τούναντίου ὁ ἄνθρωπος προτρέπεται εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν πολιτικῶν ἀρετῶν, ὅταν αὗται παρίστανται ὡς πρόσφορα εἰς αὐξήσιν τῆς εὐημερίας του μέσα. Ἐννοεῖ δὲ πᾶς τις εὐκόλως πόσον δραστικὸν εἶναι τὸ ἐλατήριον τοῦτο, ὁπότεν αἱ χάριτες, καὶ αἱ ἀμοιβαὶ ἀντὶ νὰ χορηγῶνται πρὸς τῶν ἀρχόντων τοὺς εὐνοουμένους, ἀπονέμονται κατ' ἀκριβῆ δικαιοσύνην, καὶ χρησιμεύουν μόνον ὡς τῆς ἰκανότητος καὶ τῶν πρὸς τὸ κράτος ἐκδουλεύσεων ἀντιμισθία, Ἄλλὰ πρέπει ν' ἀκολουθήσωμεν τὸν Βένθαμ εἰς τὰ πολυἀριθμα αὐτοῦ συγγράμματα, ἰδίως δὲ, εἰς τὴν περὶ πολιτικῆς καὶ ποινικῆς νομοθεσίας πραγματείαν καὶ εἰς τὴν θεωρίαν τῶν ποινῶν καὶ τῶν ἀμοιβῶν, διὰ νὰ ἐκτιμήσωμεν ἀποχρώντως τὰ

ἐναργῆ καὶ ἀλάνθαστα συμπεράσματα, τὰ ὅποια ἐκ τῶν δογμάτων αὐτοῦ, ἐφαρμοζομένων εἰς τὴν νομοθεσίαν, παράγονται. Εἰς αὐτὰ βλέπομεν ὀπόσῃ τῆς ἀναλύσεως χρήσιν κάμνει, διὰ νὰ κατατάξῃ καὶ ἀριθμῆσῃ ὅλους τοὺς τύπους, διὰ νὰ σημειώσῃ ὅλα τὰ σφάλματα, διὰ νὰ βεβαιώσῃ ὅλα τὰ εἰς τὸν νομοθέτην ὑπάρχοντα μέσα, καὶ τελευταίον νὰ ὑπολογίσῃ μὲ λεπτομερῆ ἀκρίβειαν τὴν δύναμιν ἐκάστου αὐτῶν, ὡς καὶ τὴν βεβαιότητα ἢ πιθανότητα τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῶν. Διὰ νὰ δώσωμεν δὲ ἀκριβῆ τινα τῆς μεθόδου αὐτοῦ ἰδέαν παραθέτομεν κατ' ἐπιτομὴν ὅ,τι περὶ τοῦ μέτρου τῶν ποινῶν ἀναφέρει εἰς τὸ 5 κεφάλαιον τοῦ περὶ θεωρίας τῶν ποινῶν καὶ τῶν ἀμοιβῶν συγγράμματός του. Ὁ Βεκκαρίας καὶ ὁ Μοντεσκιὸς ἀπεφάνθησαν μὲν ὅτι μεταξὺ τῆς ποιῆς καὶ τοῦ ἐγκλήματος πρέπει νὰ ὑπάρχῃ δικαία τις ἀναλογία, ἀλλὰ μόνος ὁ Βένθαμ ὥρισε διὰ προσφυῶν κανόνων τὴν ἀναλογίαν ταύτην.

1ος Κανὼν. Τὸ ἐκ τῆς ποιῆς παραγινόμενον κακὸν πρέπει νὰ ᾖ ναι τῶν ὠφελειῶν τοῦ ἐγκλήματος ἀνώτερον. Τὸ κέρδος εἶναι ἡ δύναμις ἣτις ὠθεῖ τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὸ ἐγκλημα· ἡ δὲ ποινὴ εἶναι ἡ δύναμις τὴν ὁποίαν μεταχειρίζεται ὁ νομοθέτης διὰ ν' ἀποτρέψῃ αὐτὸν ἐκ τοῦ ἐγκλήματος. Ἄν ἡ πρώτη τῶν δύο τούτων δυναμειῶν ᾖναι μεγαλητέρα, ὑπάρχει κίνδυνος ὅτι τὸ ἐγκλημα θέλειπραχθῆ· ἂν ᾖναι μικροτέρα, τοιοῦτος κίνδυνος δὲν ὑπάρχει. Πᾶσα ὑπερβολικὴ ποινὴ παρέχει ἀνωφελές τι ὑπερβάλλον ὀδύνης τὸ ὁποῖον ἐλαττώνει, ἀνευ ὠφελείας, τὴν κοινὴν τῆς εὐημερίας ὁμάδα. Πᾶσα ποινὴ λίαν ἐλαφρὰ ἀφίνει εἰς τὸν κακουργήσαντα μέρος τι ἐκ τῶν ὠφελειῶν τοῦ ἐγκλήματος, καὶ ὡς ἐκ τούτου ὁ τῆς ἐκφοβίσεως καὶ τοῦ παραδειγματισμοῦ σκοπὸς ἀποτυγχάνει.

2ος Κανὼν. Ὅταν ἡ πρᾶξις ᾖναι τοιαύτης φύσεως ὥστε νὰ παρέχῃ ἀποχρῶσαν ἐξεῶς τινος ἀπόδειξιν ἢ ποινὴν πρέπει νὰ ᾖναι ἀρκετὰ σφοδρὰ, διὰ νὰ ὑπερβαίῃ τὸ κέρδος

τὸ ὁποῖον προκύπτει ἔκ τε τοῦ εἰδικοῦ ἐγκλήματος καὶ προσέτι ἐξ ὄλων τῶν ὁμοειδῶν ἐγκλημάτων, τὰ ὁποῖα δύναται ἔνα ὑποτεθῆ ὅτι ἐξετελέσθησαν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ προσώπου ἀτιμωρήτως. Τὸν ὑποθετικὸν τοῦτον ὑπολογισμὸν ὑπαγορεύει ἀπόλυτος ἀνάγκη καθότι ἐπὶ παραχαράξεως νομισμάτων, π. χ. ἡ ποινὴ, ἀναλογουσα μόνον πρὸς εἰδικὴν τινα πράξιν, οὐχὶ δὲ πρὸς τὸ ὀλικὸν κέρδος, τὸ πηγάζον ἀπὸ τῶν συνεχῶν τῆς αὐτῆς φύσεως πράξεων, ἀποβαίνει ἐντελῶς ἐνίσχυρος.

3ος Κανὼν. Ἡ ποινὴ κατὰ τοσοῦτον πρόκειται νὰ ὑπερβαίῃ τοῦ ἐγκλήματος τὰς ὠφελείας, καθ' ὅσον εἶναι ἀναγκαῖον πρὸς ἀναπλήρωσιν τοῦ ἐλλείποντος αὐτῆς κατὰ τὴν βεβαιότητα καὶ τὴν ταχύτητα. Συνήθως τὸ κέρδος τοῦ ἐγκλήματος εἶναι παρὰ τὴν τιμωρίαν αὐτοῦ βεβαιότερον· προσέτι δὲ εἶναι ἄμεσον, ἐνῶ ἡ τιμωρία εἶναι ἀπωτέρα· καὶ ἐπειδὴ ὁ πρὸς τὸ ἐγκλημα πειρασμὸς (temptation) εἶναι παρῶν, ἡ δὲ ποινὴ μέλλουσα καὶ μεμακρυσμένη, τὸ ἀποτέλεσμα ταύτης ἐξασθενεῖται κατὰ λόγον τῆς ἀβεβαιότητος καὶ βραδύτητός της. Ὁ ἄνθρωπος δὲν ἐκπίπτει, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ κακούργεῖν, εἰμὴ ἐπ' ἐλπίδι τοῦ νὰ μείνῃ ἀτιμωρητός· ἡ δὲ ποινὴ καθὸ μέλλουσα παρίσταται συνήθως εἰς αὐτὸν ὡς δεινόν τι ἀβέβαιον καὶ ἐξηρητημένον ἀπὸ τῆς τύχης. Διὰ ταῦτα ἀπαιτεῖται νὰ ὑπάρχῃ περίσσειμά τι ποινῆς τὸ ὁποῖον νὰ ἀντισταθμίξῃ τῆς ἀτιμωρησίας τὰς ἐλπίδας. "Ἐπιτεθεί-
 ,, σθω, λέγει ὁ Βένθαμ, ὅτι τὸ κέρδος τοῦ ἐγκλήματος εἶ-
 ,, ναι ἴσον μὲ δώδεκα λίρας, τὰ δὲ διδόμενα (la chance) τῆς
 ,, βεβαιότητος τῆς ποινῆς ὡς ἐν πρὸς δύο. "Ἐπεται ἐκ τού-
 ,, του, ὅτι ἂν ἡ ποινὴ, ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι θέλει ἐπιβλη-
 ,, θῆ, δὲν εἶναι ἀνωτέρα τῶν δέκα λιρῶν, τὸ ἐπὶ τοῦ νοῦς
 ,, τοῦ ἀνθρώπου ἐπενεργοῦν ἀποτέλεσμα αὐτῆς ἐν ὄσφ εἶναι
 ,, ἀβεβαία, δὲν ἐξισοῦται μὲ τὸ βέβαιον κέρδος τῶν δέκα
 ,, λιρῶν. "Ἄρα διὰ νὰ ἦναι ἰσοβαρὲς μὲ τὸ κέρδος τοῦ ἐγ,

„ κλήματος, πρέπει να προσδιορισθῆ ἐπὶ εἴκοσι λίρας „
 Ἐντεῦθεν γεννᾶται καὶ ἄλλος οὐσιώδης καιὼν, ὅτι καθ’
 ὅσον ὁ νομοθέτης αὐξάνει τὴν βεβαιότητα καὶ ταχύτητα τῆς
 ποινῆς, δύναται καὶ νὰ ἐλλατώσῃ τὸ μέγεθος αὐτῆς.

4ος Κανὼν. Μεταξὺ δύο ἢ πλειοτέρων ἐγ-
 πλημάτων τὰ ὁποῖα δύνανται συνάμα νὰ
 τελεσθῶσι, τὸ βλαπτικώτερον πρέπει νὰ
 τιμωρῆται μὲ βαρυτέραν ποινὴν, διὰ νὰ
 ὑπάρχη εἰς τὸν κακουργοῦντα ἀφορμὴ νὰ
 περιορισθῆ εἰς τοῦ μικροτέρου μᾶλλον τὴν
 ἐκτέλεσιν. Οἱ εἰς οἰκίαν τινα εἰσβάλλοντες κλέπται δύ-
 νανται νὰ πράξωσιν εἴτε ἀπλὴν κλοπὴν, εἴτε συνωδευμένην
 μὲ φόνον ἢ μ’ ἐμπρησμόν. Ἐὰν ἡ τῆς ἀπλῆς κλοπῆς ποι-
 νὴ ᾖ ἴση μὲ τὴν ποινὴν τῆς συνωδευμένης μὲ φόνον καὶ μὲ
 ἐμπρησμόν, ὁ κλέπτης παρακινεῖται ἐκ τούτου καὶ νὰ φο-
 νεύσῃ καὶ νὰ ἐμβάλῃ πῦρ, καθότι τὰ τελευταῖα ταῦτα ἐγ-
 κλήματα μὴ ἐπισύροντα πλέον οὐδεμίαν κατ’ αὐτοῦ ποι-
 νὴν, συντελοῦν μάλιστα, ἐκ τῆς φύσεώς των, εἰς τὸ νὰ
 ἐπαυξήσωσι τῆς ἀτιμωρησίας τοῦ πρώτου ἐγκλήματος τὰς
 ἐλπίδας, ὡς ἐξαλείφοντα τοὺς τε μάρτυρας καὶ τὰ ἴχνη
 δι’ ὧν δύναται ν’ ἀποδειχθῶσι.

5ος Κανὼν. Καθ’ ὅσον βλαπτικώτερον εἶ-
 ναι τὸ ἐγκλημα, κατὰ τοσοῦτον δύναται
 νὰ τεθῆ καὶ βαρυτέρα ποινὴ, ἐπ’ ἐλπίδι
 νὰ τὸ προλάβουν.

6ος Κανὼν. Ἡ αὐτὴ ποινὴ δὲν πρέπει
 νὰ ἐπιβληθῆ ἐξ ἴσου ἐφ’ ὅλων ἀνεξαι-
 ρέτως τῶν τοῦ αὐτοῦ ἐγκλήματος ἐνό-
 χων, ἀλλὰ πρέπει πρὸς τοῦτο νὰ λη-
 φθῶσιν ὑπ’ ὄψιν αἰεὶ ἐπὶ τὴν αἰσθηκότη-
 τὰ ἡμῶν ἐπενεργοῦσαι περιστάσεις. Αἱ
 αὐταὶ κατ’ ὄνομα ποιναὶ, ἐπιβαλλόμεναι εἰς διύφορα πρό-
 σωπα. δὲν ἐπιφέρουσιν ἀναγκαίως τὸ αὐτὸ πάντοτε ἀποτέ-
 λεσμα. π. χ. τὸ αὐτὸ πρόστιμον τὸ ὁποῖον δὲν θέλει κατ’
 οὐδὲν ἐνοχλήσῃ τὸν πλούσιον, δύναται ἴσως νὰ καταστήσῃ

τὸν πένητα παντελῶς δυστυχῆ. Ἡ αὐτὴ φιλάκισις ἣτις θέλει προσβάλει καιρίως τὸν ὑψηλὴν τινα εἰς τὴν κοινωνίαν θεσιν ἐπέχοντα, ἣτις θέλει προξενήσῃ καὶ αὐτὸν τὸν θάνατον εἰς τὸν νοσοῦντα γέροντα, ἢ θέλει προσάψῃ εἰς τὴν γυναῖκα ὕβριν, ἐπιβαλλομένη εἰς ἄλλα πρόσωπα, μὴ ἀνήκοντα εἰς τὴν αὐτὴν τάξιν, μηδ' ὑποκείμενα εἰς τὰς αὐτὰς περιστάσεις, βεβαίως δὲν θέλει ἐπαγάγῃ τὸ αὐτὸ ἀποπέλεσμα. Οἱ νόμοι δὲν δύνανται νὰ βαθμολογήσωσιν ὅλας τὰς ἐοδεχομένας περιπτώσεις, χωρὶς νὰ ὑποπέσωσιν ἐξ ἀνάγκης εἰς πολυπληθεῖς λεπτομερείας, καθιτώσας αὐτοὺς λεπτολόγους τε καὶ γελοίους. Διὰ τοῦτο πρέπει ν' ἀφεθῆ ἰκανὴ εἰς τὸν δικαστὴν ἐξουσία, διὰ νὰ ἐκτιμᾷ αὐτὸς οὗτος τὰς περιπτώσεις ταύτας, καὶ οὕτω ἐφαρμόζον τὰς ποινὰς νὰ δύναται νὰ προσδορίξῃ αὐτὰς κατὰ δικαίαν ἀναλογίαν.

Σύστημα στηρίζον ἐπὶ μόνῃς τῆς ὠφελείας τὸ δίκαιον τοῦ τιμωρεῖν, καὶ ἐξετάζον τὰς πράξεις τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ μόνῃν τοῦ συμφέροντος τὴν ἔποψιν, δὲν ἠδύνατο νὰ βασισθῆ ἐπὶ σοφωτέρων κανόνων παρὰ τοὺς ὁποίους διέγραψεν ὁ Βένθαμ διὰ τῶν προρρήθέντων συγγραμμάτων του.

(revue de legislation.) Δ. Κ.

Τ Ε Ρ Π Η Α.

Τὰ χαρμόσυνα πῦρὰ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου.

Εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην ὁ λαὸς, κατὰ παλαιὰν καὶ στερεὰν συνήθειαν, πανηγυρίζει κατ' ἔτος ἑορτὴν, τῆς ὁποίας διευθύνει ὁ ἴδιος τὰς ἐτοιμασίας, πληρώνει τὰς δαπάνας καὶ κανονίζει τὴν εὐταξίαν. Ὀλίγοι ὅμως τόποι εἶναι ὅπου ἡ εὐθυμία ἀναφαίνεται μὲ τοσαύτην ἐλευθεριότητα καὶ μὲ τοσαύτην κομψότητα, ὅσον εἰς τὴν Βελγικὴν. Ἐκεῖ οἱ διάφοροι κάτοικοι τῶν πόλεων καὶ τῶν χωριῶν συνερχόμενοι εἰς ἑταιρίας, στολίζουσι τὰ μέρη ὅπου συνάζονται, εἰς τὸ μέσον τῶν ὁδῶν, διὰ σειρῶν φύλλων εἰς τὰ ὁποῖα κρέμονται φανοὶ κατασκευασμένοι ἀπὸ πολλοὺς στεφάνους χλόης καὶ ἀνθέων καὶ περιτειλιγμένοι με λύχνους με ταινίας καὶ με διαφόρων εἰδῶν καλλωπίσματα. συναζόμενοι τὸ ἑσπέρας πολλοὶ τὸν ἀριθμὸν, σχηματίζουσι κυκλοειδεῖς ὀρχήσεις περίξ τῶν πυρῶν, τὰ ὁποῖα ἀνήψαν, χορεύοντες μὲ τραγῳδία, ἐκφωνούμενα ἀπὸ μίαν μόνον φωνήν, καὶ ἐπαναλαμβάνόμενα ἀπὸ τὸν χορὸν. Ἡ λάμψις τῶν πυρῶν, ἡ ἔμφυχος κίνησις τῶν διαφόρων συλλόγων καὶ ἡ ζωνρότης νεολαίας θορυβώδους δίδουσι εἰς αὐτὰς τὰς διαφόρους σκηιάς θεῶν χαριεντισμοῦ καὶ προξενούσαν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν θεατῶν εὐαρέστησιν, τὴν ὁποίαν ἐμπνέουσι πάντοτε οἱ σύλλογοι τοῦ λαοῦ, ὅταν αὐτοὶ φέρουσι χαρακτηριστῆρα εὐθυμίας καὶ εὐτυχίας. Ἡ εὐτυχία εἶναι ὡσὰν τὰ αἰσθήματα. Χαίρει τις τὴν εὐτυχίαν χωρὶς νὰ ἐξετάζη τὰ αἷτια αὐτῆς καὶ οἱ εὐτυχεῖς ὀρχησταί, τοὺς ὁποίους τὸ ἑσπέρας τῆς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ἑορτῆς συναθροίζει, δὲν ἐξετάζουσι πολὺ, διατὶ ἐκείνη ἡ στιγμή εἶναι δι' αὐτοὺς ἀφορμὴ ἑορτῶν καὶ εὐθυμιῶν. Πολλοὶ βεβαίως ἀποδίδουσι περὶ τούτου εὐχαριστίας εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην, ὅστις ὅμως εἰ-

ναι πάντη ξένος· εἰς τὰς χειροποιὰς ὀρχήσεις τῶν καὶ εἰς τὰ ὥραία ἄσματα τὰ ὁποῖα τοὺς ἐγκαρδιοῦσι. Τὰ χαρμόσυνα πυρὰ τὰ ὁποῖα ἀνάπτουσιν εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην, κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν, εἶναι λείψανον, ἢ συνέχεια τῶν ἡλιακῶν ἑορτῶν, τὰς ὁποῖας ἐπανηγύριζον οἱ Ἕλληνες καὶ ἄλλοι λαοὶ τῆς ἀρχαιότητος, καὶ κατὰ τὰς ὁποῖας γνωρίζονται τὰ αὐτὰ ἔθιμα καὶ αἱ αὐταὶ ιδιότητες. Τὰ παῖδια ὑπάγουσιν ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν ζητοῦντα τὰ πράγματα τῶν ὁποίων ἔχουσιν ἀνάγκην διὰ τὴν ἑορτήν, ὅλον ξύλα, φῶτα, ἄνθη καὶ ἐκφράζουσι τὰ ζητήματά τῶν διὰ παλαιῶν ἀσμάτων. Εἰς τὸ Μύνστερ πόλιν τῆς Γερμανίας [Μοναστήριον] ὅπου αὐτὴ ἡ ἑορτὴ πανηγυρίζεται μετὰ πολλῆς πομπῆς, τὰ παῖδια ψάλλουσιν ἄσμα, τὸ ὁποῖον εἶναι, λέξιν πρὸς λέξιν, τὸ ἄσμα ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔψαλλον τὰ παῖδια τῆς Σάμου διὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τὸ ὁποῖον διειτήρησεν εἰς τὴν μνήμην μας ὁ Ἡρόδοτος [1] Εἰς αὐτὰς τὰς ἑορτὰς βλέπομεν νὰ γίνωνται πηδῆματα ὑπεράνω τῶν πυρῶν

[1] Ὁ Ἡρόδοτος περιγράφων τὸν βίον τοῦ Ὀμηροῦ, ἐξισορεῖ ὅτι ὁ Ὀμηρος ὅτε ἐγεννήθη ὠνομάσθη μελησιγενῆς, μείναντα δὲ ὀρφανὸν πρὸς πατρός υἱοθήτησεν αὐτὸν ὁ συζευχθεὶς τὴν χήραν μητέρα του Φήμιος, διδάσκαλος τὸ ἐπάγγελμα ὅστις καὶ τὸν ἐδίδαξε τὰ μαθήματα, ὥστε μετ' οὐ πολὺ ἔγινεν αὐτὸς πεπαιδευμένος καὶ πολυμαθῆς καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ διδασκάλου του ἐπηγέλλετο καὶ αὐτὸς τὸν διδάσκαλον ἦτον δὲ εὐφυῆς καὶ φύσει δεξιὸς εἰς τὴν ποίησιν, ὅτε ἀσθενήσας, οἱ μὲν λέγουσιν εἰς τὴν Ἰθάκην, οἱ δὲ εἰς τὸν Κολοφῶνα ἀρχαίαν πόλιν τῆς μικρᾶς Ἀσίας, ἐτυφλώθη καὶ ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς τυφλώσεώς του ὠνομάσθη ἔκτοτε Ὀμηρος. Πένης δὲ γενόμενος καὶ ἄπορος τῶν πρὸς τὸ ζῆν, περιήρχετο εἰς τὰς ἐπισήμους πόλεις καὶ νήσους τῆς μικρᾶς ἀσίας, ὅπου ψάλλον ποιητικὸς στίχους ἐλάμβανε τι πρὸς ἀμοιβὴν. Ἐπελθὼν καὶ εἰς τὴν Σάμον καὶ παραχειμάσας ἐκεῖ, ἐπορεύετο εἰς τὰς οἰκίας τῶν πλουσίων

καθ' ὃν τρόπον ἐγίνοντο εἰς τοὺς παλαιούς ἀγωνισμοὺς, πε-
ρι ὧν ἀναφέρει ὁ Ὀβίδιος ἐπὶ τῶν παηλιῶν, τὰ ὅποια ἤ-
σαν ἑορτὴ βοθηρικὴ ἤτοι ποιμενικὴ τῶν ἀρχαίων Ῥωμαίων,
τὰ ἐξῆς·

Moxque per ardentēs stipulae crepitantes acervos

Trajicias celeri strenua membra pede

Πάραντα διὰ σωρῶν πολυκρότων πυριφλεγῶν φρυγάνων

Ταχέως ποσὶ διαπερῆς ἔντονα μέλη.

Ἡδύνεται τις εὐρίσκων μετὰ παρέλευσιν αἰῶνων μεταξὺ τῶν
διαμενόντων παλαιωνέθιμων καὶ αὐτὸ τὸ συγκεχυμένον μί-
γμα τῶν ὀνειρῶν τῆς φαντασίας τὰ ὅποια εἶναι ἐνταυτῷ μα-
θήματα τῆς φιλοσοφίας καὶ λείψανα τῆς ἱστορίας.

Ἡ πλέον μεγάλη ἑορτὴ τῆς ὁποίας ἡ διήγησις ἔφθα-
σε μέχρις ἡμῶν, εἶναι ἐκείνη τὴν ὁποίαν διέταξε νὰ τελε-
σθῆ Παῦλος ὁ Αἰμίλιος εἰς τὴν Ἀμφίπολιν, ἐπὶ παρουσίᾳ
ὄλων τῶν ἡγεμόνων τῆς Ἑλλάδος, μετὰ τὴν κατάκτησιν
τῆς Μακεδονίας καὶ διὰ τὸν στολισμὸν τῆς ὁποίας ἐδέησεν
ὀλοκλήρου ἔτους ἐργασία.

ᾠδηγούμενος ἀπὸ ἐγχωρίους παῖδας καὶ ἐξεφώνει τὰ ἐξῆς
ἔπη, τὰ ὅποια ὀνομάζονται Εἰρεσιῶνη.

Δῶμα προτετραπόμεσθ' ἀνδρὸς μέγα δυναμένιοι,

ᾠς μέγα μὲν δύναται, μέγα δὲ βρέμει, ὄλβιος αἰεὶ,

Πολλὸς σὺν πλούτῳ δὲ καὶ εὐφροσύνη τεθαλεῖα,

Εἰρήνη τ' ἀγαθὴ. ὅσα δ' ἄγγεα, μεστὰ μὲν εἶη,

Κυρβαίη δ' αἰεὶ κατὰ καρδύπου ἔρπει μάζα,

Τοῦ παιδὸς δὲ γυνὴ κατὰ διφράδα βήσεται ἕμμιν,

Ἡμίονοι δ' ἄξουσι κραταίποδες εἰς τόδε δῶμα.

Αὕτη δ' ἱστὸν ὑφαίνει ἐπ' ἠλέκτρῳ βεβαεῖα.

Νεῦμαι σοινεῦμαι ἐνιαύσιοι, ὥστε χελιδῶν

Ἔττηκ' ἐν προθύροισι καὶ εἰμέν τοι δώσεις, εἰδὲ μή.

Ὀὐχ ἐστῆξωμεν. οὐγάρ συνοικήσοντε ἐνθάδε ἤλθομεν.

„ Ἄς ὑπάγωμεν ὦ παῖδες εἰς τὸ οἶκημα τοῦ μεγαλοδυνάμου
ἀνδρὸς, ὅστις εἶναι πάντῃ ἰσχυρὸς καὶ περίφημος, ὧν πάν
τοτε πλούσιος. Ἀνοιχθῆτε λοιπὸν ὦ θύραι διὰ νὰ πληρω-
θῆ ὁ οἶκος καὶ ἀπὸ πλοῦτον πολλὴν, ἀπὸ ἀκμάζουσαν

Πώποτε δὲ δὲν ἐτελέσθη εἰς τὸν κόσμον ἑορτὴν χαρμῶ-
 σύνων πυρῶν, ἥτις νὰ ἐπροξένησε χαρὰν καὶ ἡδονὴν παρο-
 μοία μὲ ἐκείνην τῶν ἀπλῶν πυρῶν τοῦ Ἀδριανοῦ. Οὗτος ὁ
 ἡγεμὼν παρήγγειλε νὰ παρασκευασθῶσιν αὐτὰ τὰ πυρὰ
 εἰς τὴν πλατείαν τοῦ Τραϊανοῦ καὶ νὰ προσκληθῇ ὅλος ὁ
 λαὸς τῶν Ῥωμαίων νὰ παρευρεθῇ ἐκεῖ. Τότε ὁ Αὐτοκρά-
 τωρ, ἐπὶ παρουσίᾳ ὅλων τῶν πολιτῶν ἠκύρωσε πανθ' ὅσα
 εἶχε νὰ λαμβάνη ἀπὸ τὰς ἐπαρχίας καὶ ἔρριψεν εἰς
 πῦρ φλογώδες ὅλας τὰς χρεωστικὰς ὁμολογίας αὐτῶν καὶ
 τὰ ἀρχαία. Ἡ εἰς αὐτὰς τὰς ὁμολογίας σημειουμένη πο-
 σότης ἐνδεχόμενον νὰ ἀνέβαινεν εἰς 70,000,000. φιορίνια
 τῆς Ὀλλάνδης. Τὸ μνημόσυτον αὐτοῦ τοῦ ὠραίου χαρμῶ-
 σύνου πυρὸς διητηρήθη ἐνδόξως εἰς τὰς ἱστορίας, εἰς τὰς
 ἐπιγραφάς, καὶ εἰς τὰ ἀρχαία νομίσματα. Ἀ π ά ν θ ι σ μ α
 ἔ κ τ ἦ ς ἔ φ η μ ε ρ ῖ δ ο ς ὁ ἄ λ η θ ῆ ς φ ι λ ε λ ε ὑ θ ε ρ ο ς.

εὐφροσύνην καὶ ἀπὸ τὴν προσφιλῆ εἰρήνην καὶ ἡσυχίαν,
 ὥστε ὅλα τὰ ἐν τῷ οἴκῳ ἀγγεῖα νὰ ἦναι μεστὰ καὶ ἀπὸ μὲν
 τὴν σκάφην τοῦ ζυμώματος νὰ γίνεται πάντοτε τὸ δημητρι-
 ακὸν πλακούντιον, ἡ δὲ γυνὴ τοῦ παιδὸς [ἡ νύμφη τοῦ πα-
 τρὸς] καθημένη ἐπὶ μεγαλοτρεποῦς ἀμάξης, ἔξευγμένης
 ἀπὸ ταχύποδας ἡμιόνους, νὰ καταβῇ ἀνεμποδίστως εἰς αὐ-
 τὴν τὴν οἰκίαν διὰ νὰ ὑφαίνη πανίον πατοῦσα ἐπάνω εἰς
 ἤλεκτρον.

Πάντοτε κατ' ἔτος μέλλει νὰ ἐρχόμεθα εἰς ἐσέ, καθὼς ἡ
 χελιδὼν, στεκόμενοι εἰς τὰ προπύλαια καὶ ἐὰν μὲν τότε
 μᾶς δώσει τί, καλῶς εἶδὲ μὴ, ἀναχωροῦμεν, ἐπειδὴ δὲν ἤλ-
 θομεν ἐδῶ νὰ κατοικήσωμεν. „

Αὐτὰ λοιπὸν τὰ ἔπη εἶναι ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἀπὸ τῆς ἐπο-
 χῆς τοῦ Ὀμήρου ἐσυνείδηζόν πολλὸν καιρὸν τὰ παιδιά
 τῆς Σάμου νὰ ψάλλωσι κατ' ἔτος εἰς τὴν ἑορτὴν τοῦ
 Ἀπόλλωνος καὶ τὰ ὁποῖα παρομοιάζει ὁ Συντάκτης τούτου
 τοῦ ἄρθρου ἀπαραλλάκτως μὲ τὰ τραγῳδία τὰ ὁποῖα
 ψάλλωσιν οἱ παῖδες τοῦ Μοναστηρίου κατὰ τὴν ἑορτὴν
 τοῦ ἀγίου Ἰωάννου. σημ. μετ.

I. A.